

Melk, sap of cola?

Een onderzoek naar de invloed van anderen op de
drankenkeuze van de jeugd

G.M.L. Tacken

C.P.A. van Wagenberg

M. Breet

L.F. Puister

S.J. Sijtsma

J. Luten

A.F. van Gaasbeek

G.B.C. Backus

Projectcode 63458

December 2002

Rapport 7.02.10

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Melk, sap of cola?; Een onderzoek naar de invloed van anderen op de drankkeuze van de jeugd

Tacken, G.M.L., C.P.A. van Wagenberg, M. Breet, L.F. Puister, S.J. Sijtsma, J. Luten, A.F. van Gaasbeek en G.B.C. Backus

Den Haag, LEI, 2002

Rapport 7.02.10; ISBN 90-5242-775-5; Prijs €20,50 (inclusief 6% BTW)

84 p., fig., tab., bijl.

In dit onderzoek is nagegaan of het mogelijk is beïnvloeding van kinderen door leeftijdsgenoten en ouders middels een schriftelijke vragenlijst te meten in plaats van in een experimentele omgeving. Het blijkt moeilijk via deze weg consistente gegevens te halen.

Onderwerp van onderzoek was het consumptiegedrag van dranken van kinderen (8-12 jaar) en jongeren (13-16 jaar) op school bij de lunch, thuis bij de lunch, na school thuis en na school bij vriendjes. Het blijkt dat het consumptiegedrag in het bijzijn van vrienden duidelijk anders is dan het consumptiegedrag thuis.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2002

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1. Inleiding	15
1.1 Aanleiding	15
1.2 Doelstelling van het onderzoek	16
1.3 Afbakening	17
1.4 Opzet van het onderzoek	17
2. Kwalitatief vooronderzoek	18
2.1 Aanpak	18
2.2 Beïnvloeding houding van het kind door houding en consumptiegedrag ouders	19
2.3 Beïnvloeding consumptiegedrag van het kind door houding en consumptiegedrag van ouders	20
2.4 Beïnvloeding houding kind door houding en consumptiegedrag leeftijdsgenoten	22
2.5 Beïnvloeding consumptiegedrag kind door houding en consumptiegedrag leeftijdsgenoten	23
2.6 Beïnvloeding van het koopgedrag en de houding van ouder(s) door de houding van kinderen	23
2.7 Slot	24
3. Kwantitatief schriftelijk onderzoek	25
3.1 Aanpak	25
3.2 Beschrijving consumptie en gezondheidsperceptie dranken van kinderen	26
3.2.1 Consumptiegedrag van kinderen en jongeren	26
3.2.2 Consumptie naar inkomensklasse	30
3.2.3 Houding ten aanzien van de verschillende dranken	30
3.2.4 Relatie consumptie en houding ten aanzien van gezonde dranken	33
3.2.5 Preferentie gezonde dranken en consumptie	35
3.3 Houding van de ouders en kinderen ten aanzien van gezondheid	38
3.3.1 Vergelijking houding kinderen naar geslacht	41
3.3.2 Relatie houding kinderen en inkomensniveau van de ouders	41
3.3.3 Relatie geconsumeerd drankje kind en drankje dat kind van ouder moet drinken	42
3.3.3.1 Gezondheidsbewustzijn van de ouders	42
3.3.3.2 Opleidingsniveau jongeren	43

	Blz.
3.4 Relaties tussen de houding ten aanzien van gezondheid van ouders en kinderen	43
3.5 Relatie houding en consumptie kinderen	44
3.6 Houding en consumptie van kinderen en houding en consumptie van leeftijdsgenoten	49
4. Conclusies	50
5. Discussie	53
Literatuur	55
Bijlagen	
1. Combinatie consumptiegedrag en houding kinderen en jongeren	57
2. Gedefinieerde factoren ouders	59
3. Gedefinieerde factoren kinderen	62
4. Gemiddelde waarde factorscores van de factoren bij de kinderen en jongeren naar geslacht	64
5. Gemiddelde waarde van de factorscores van de factoren bij de kinderen en jongeren naar inkomensklasse van de ouders	67
6. Verwachte relaties en correlatiematrix van factoren ouders en kinderen	70
7. Verwachte relaties houding en consumptie kinderen	72

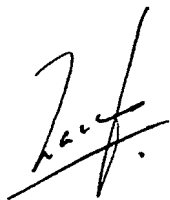
Woord vooraf

In het kader van strategische expertiseontwikkeling (SEO) binnen Wageningen Universiteit en Researchcentrum zijn door het LEI en ATO een aantal strategische, op kennis verbreding en verdieping gerichte onderzoeksprojecten uitgevoerd ten aanzien van 'Perceptie en acceptatie van gezonde voeding door jonge consumenten'. Deelonderzoek binnen dit SEO Project is een door het LEI verrichte studie naar de vraag in hoeverre het consumptiegedrag van kinderen en jongeren wordt beïnvloed door hun eigen houding ten aanzien van specifieke voedingsmiddelen, de houding en het consumptiegedrag van hun eigen ouders en de houding van leeftijdsgenoten.

Het kwalitatief onderzoek is uitgevoerd onder leiding van de heer A.F. van Gaasbeek. Ton van Gaasbeek heeft de vruchten van zijn methodologische inbreng in dit project helaas niet meer mogen aanschouwen - hij overleed na een ernstige ziekte op 10 maart 2002.

Het kwantitatief onderzoek is uitgevoerd onder leiding van mevrouw J. Luten. Deze rapportage is tot stand gekomen onder de redactionele leiding van mevrouw G. Tacken en de heer C. van Wagenberg.

Veel aandacht wordt besteed aan de kwantitatieve aspecten van het onderzoek. Daarnaast wordt ingegaan op de toegepaste methodiek van observationeel onderzoek middels een schriftelijke vragenlijst. Voor de studie is daarnaast in een vooronderzoek gebruikgemaakt van literatuur en diepte-interviews. We bedanken allen die hun medewerking hebben verleend aan de totstandkoming van dit onderzoek.

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse
Algemeen Directeur LEI B.V.

Samenvatting

In dit onderzoek staat de vraag centraal in hoeverre de houding en het consumptiegedrag van kinderen (8-12 jaar) en jongeren (12-15 jaar) wordt beïnvloed door hun eigen houding ten aanzien van voedingsmiddelen, de houding en het consumptiegedrag van hun eigen ouders en de houding van leeftijdsgenoten. Het onderzoek bestaat uit een kwalitatief onderzoek, gevolgd door een kwantitatief onderzoek waarin de uit het vooronderzoek resulterende bevindingen en hypothesen getoetst worden op een representatieve steekproef onder kinderen en jongeren in Nederland.

In het kwalitatief vooronderzoek naar de voedingsgewoonten van jonge consumenten zijn de factoren onderzocht die ten grondslag liggen aan het keuzegedrag van kinderen. Hiervoor zijn 23 interviews onder 'kinderen/jongeren' afgenomen. Er zijn 12 interviews met ouders uitgevoerd. Het consumptiegedrag van jongeren en kinderen ten aanzien van gezonde voeding leek gerelateerd aan: opleidingsniveau van het kind en de ouders; consumptie van gezonde voeding door ouders en leeftijdsgenoten; houding ten aanzien van gezonde voeding door ouders en leeftijdsgenoten; evenals de welvaartsklasse waarin de ouders zich bevinden.

Op basis van het vooronderzoek evenals de literatuur zijn tien hypothesen geformuleerd. Deze hebben betrekking op de beïnvloeding van de houding van het kind, van het consumptiegedrag van het kind, evenals van het koopgedrag en de houding van ouder(s).

De uit het kwalitatief vooronderzoek resulterende bevindingen en hypothesen zijn getoetst op een steekproef onder 327 kinderen en jongeren in Nederland. Nagegaan is of het keuzegedrag van jonge consumenten wordt beïnvloed door de houding van de ouders en leeftijdsgenootjes bij de lunch en bij tussendoortjes. Het eetmoment en het product voor het kwantitatief onderzoek zijn zorgvuldig gekozen: dranken bij de lunch en na school. De gegevens zijn verkregen door middel van een schriftelijk onderzoek. Aan de hand van een gestructureerde schriftelijke vragenlijst zijn jonge consumenten en hun ouders ondervraagd.

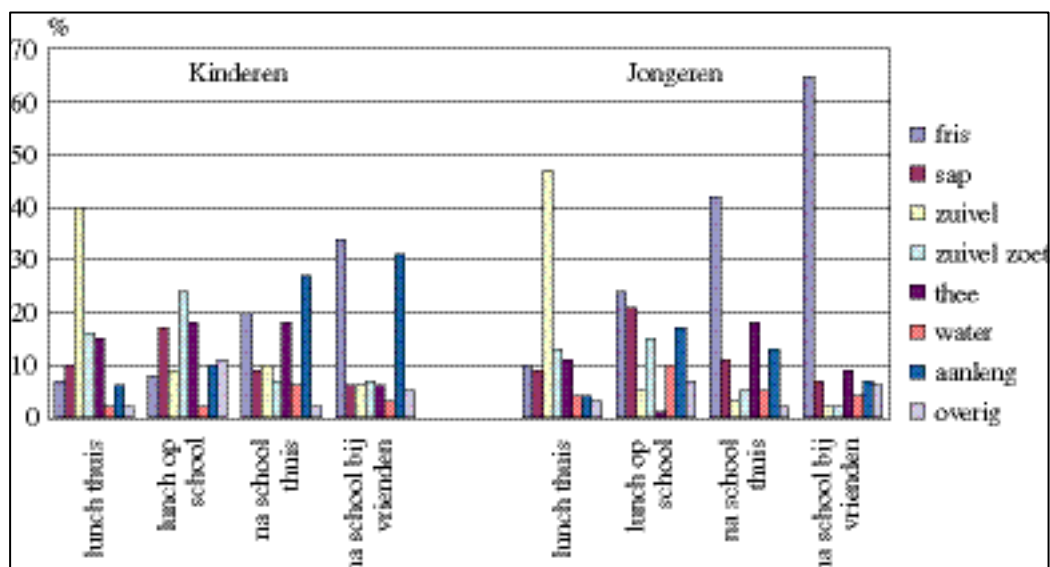
Resultaten

Uit figuur 1 blijkt dat ongeveer 60% van de kinderen en jongeren bij de lunch thuis een zuiveldrinkje (inclusief zuivelzoet) consumeren. Bij de lunch op school zijn er geen drankjes die veel meer geconsumeerd worden dan de andere drankjes. Na school thuis wordt door een vijfde van de kinderen fris gedronken en door een derde aanleng, bij de jongeren drinkt twee vijfde fris. Na school bij vrienden drinkt eenderde deel van de kinderen fris en eenderde deel aanleng. Twee derde van de jongeren drinkt dan frisdrank.

Kinderen (8-12 jaar) en jongeren (12-15 jaar) vertonen uiteenlopend consumptiegedrag voor dranken bij de lunch op school, de lunch thuis, na school thuis en na school bij vrienden. De ondervraagde jongeren en kinderen drinken bij de lunch thuis vaak melk, maar op school nauwelijks. Lagereschoolkinderen drinken bij de lunch op school vaak

drinkyoghurt, maar de jongeren drinken relatief vaak frisdrank bij de lunch op school. Waar bij de lagereschoolkinderen nauwelijks onderscheid is tussen het consumptiegedrag van jongens en meisjes op school en na school is dat bij de jongeren wel het geval. Jongens drinken vaker frisdrank dan meisjes.

Kinderen uit een gezin met een beneden modaal inkomen drinken minder zuivelproducten bij de lunch dan kinderen uit een gezin met een bovenmodaal inkomen en die krijgen ook relatief meer sap en water. Kinderen in een gezin met een beneden modaal inkomen drinken daarentegen relatief meer frisdrank en weinig thee ten opzichte van een gezin met een bovenmodaal inkomen. Bij vriendjes na school krijgen kinderen van gezinnen met een beneden modaal inkomen relatief meer sap en minder aanleng.

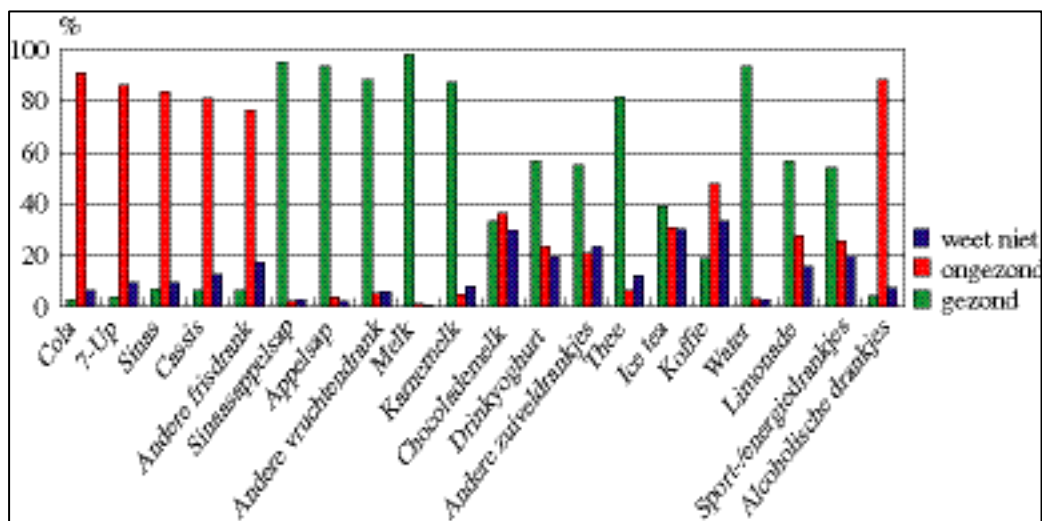
Figuur 1 Consumptie van dranken

Hoewel kinderen meer moeite hebben om dranken goed in te delen op gezondheid dan jongeren, drinken ze gezonder. Bij jongeren is dit aspect minder keuzebepalend. Op basis van de uitkomsten lijkt de mate waarin ouders nog invloed kunnen uitoefenen op het consumptiegedrag (met name bij de lunch) een bepalende factor voor de mate waarin gezonde dranken worden geconsumeerd; zelfs de ondervraagde jongeren die vooral frisdrank drinken bij de lunch op school, drinken in groten getale melk bij de lunch thuis.

Uit figuur 2 blijkt dat ongeveer 90% van de jongeren vruchtensap, melk, karnemelk, thee en water als gezond ervaren. Ongeveer 80% van de jongeren vindt frisdrank en alcoholische drankjes ongezond. Van de overige drankjes vinden ongeveer evenveel jongeren dat ze gezond en ongezond zijn.

De jongeren die na school thuis frisdrank drinken, blijken de verschillende soorten frisdrank vaker als gezond te kwalificeren dan kinderen die thuis geen frisdrank drinken. De jongeren die thuis gezond drinken kwalificeren bovendien de gezonde dranken vaker als gezond dan kinderen die frisdrank drinken of gezoete zuivelproducten. De jongeren die

neutrale dranken (aanleengdranken en gezoute zuiveldranken) drinken bij vrienden thuis, kwalificeren frisdrank minder vaak als gezond dan jongeren die gezonde dranken te drinken krijgen bij vrienden thuis.

Figuur 2 Opvattingen over gezonde en ongezonde dranken door jongeren

Jongeren hebben meer feitelijke kennis van wat gezonde dranken zijn dan kinderen. Jongeren die frisdrank drinken na school zijn onverschilliger ten aanzien van de ongezonde karakteristieken van de frisdranken dan kinderen.

Er zijn weinig verschillen tussen de houdingen van jongens en meisjes. De verschillen die er zijn, geven aan dat meisjes meer bezig zijn met gezondheid dan jongens. Meisjes op de middelbare school ervaren lekkere drankjes als meer ongezond dan jongens. Daarnaast vinden meisjes meer dat de lunch gezond moet zijn en drinken ze minder vaak hetzelfde drankje. Meisjes ervaren meer dan jongens de houding van de leeftijdsgenoten als vergelijkbaar met de eigen thuissituatie.

Kinderen en jongeren van ouders met een bovenmodaal inkomen hebben geen duidelijk grotere mate van gezondheidsbewustzijn dan die van ouders met een beneden modaal inkomen. Jongeren uit de hogere inkomensklasse geven wel aan liever melk met vriendjes te drinken en melk lekker te vinden en kinderen uit deze klasse geven meer aan dat lekkere drankjes ongezond zijn dan de jongeren en kinderen in de lage inkomensklasse. Daarentegen blijkt dat jongeren uit de lage inkomensklasse meer gezonde drankjes prefereren, meer zelf mogen bepalen wat ze drinken, meer aangeven melk lekker te vinden, en minder invloed van leeftijdsgenoten ervaren dan jongeren uit de hoge inkomensklasse. De kinderen uit de lage inkomensklasse letten meer op de ingrediënten van het drankje dan kinderen uit de hoge inkomensklasse.

Kinderen waarvan de ouders aangeven dat ze gezond moeten drinken, nemen ook vaker een gezond drankje bij de lunch of na school te nemen. Uit het onderzoek blijkt dat als ouders aandacht hebben voor een gezonde consumptie door kinderen, de kinderen ook

vaker een gezond drankje drinken. Ook blijkt dat, als ouders meer aandacht hebben voor gezonde dranken, de kinderen minder keuzevrijheid in dranken lijken te hebben.

Kinderen die veel keuzevrijheid hebben, lijken vaker een merkdrankje, een lekker drankje of een product met iets extra's te kiezen. Bij ouders met een strikt voedselregime, lijkt het kind juist minder eigen keuze hebben met betrekking tot het drankje. Er blijkt wel degelijk een invloed te zijn van de houding van de ouders op het consumptiegedrag van de kinderen.

De houding heeft invloed op de consumptie. Dit geldt meer voor jongeren op de middelbare school dan voor kinderen op de lagere school.

Kinderen geven aan dat hun vriendjes invloed hebben op wat ze drinken tijdens de lunch op school. De jongeren daarentegen geven aan dat hun vrienden geen invloed hebben op hun consumptiegedrag. Uit het consumptiepatroon van de jongeren blijkt echter duidelijk dat bij de lunch thuis een totaal ander consumptiegedrag wordt geconstateerd dan bij de lunch op school. De aanwezigheid van anderen lijkt dus wel degelijk invloed te hebben.

Conclusies

Op basis van het kwantitatief schriftelijk onderzoek kan het volgende worden geconcludeerd:

- ongeveer 60% van de jeugd consument bij de lunch thuis een zuivel drankje. Bij de lunch op school zijn er geen drankjes die veel meer geconsumeerd worden dan andere drankjes. Na school thuis wordt door een vijfde van de kinderen fris gedronken en door een derde aanleng, bij de jongeren drinkt twee vijfde fris. Na school bij vrienden drinkt eenderde deel van de kinderen fris en eenderde deel aanleng. Twee derde van de jongeren drinkt dan frisdrank;
- ongeveer 90% van de jongeren ervaart vruchtensap, melk, karnemelk, thee en water als gezond. Ongeveer 80% van de jongeren vindt frisdrank en alcoholische drankjes ongezond. Van de overige drankjes vinden ongeveer evenveel jongeren dat ze gezond en ongezond zijn;
- jongeren beseffen duidelijk wat gezonde en ongezonde voeding is. Met name jongeren die gezond consumeren onderscheiden gezonde en ongezonde dranken feilloos. Kinderen hebben meer moeite met het onderscheiden van gezonde en ongezonde dranken;
- ouders kunnen nog meer invloed uitoefenen op het consumptiegedrag van kinderen dan van jongeren. Jongeren drinken in de lunchpauze op school meer ongezonde dranken dan bij de lunch thuis. Dit is met name geconstateerd bij jongens;
- ouders die van hun kinderen verwachten dat ze gezond consumeren, hebben kinderen die vaker gezonde dranken consumeren. Deze kinderen blijken het consumptiegedrag van hun ouders te kopiëren. Alleen bij jongens lijkt het consumptiegedrag bij de lunch op school af te wijken van het consumptiegedrag thuis;
- jongeren bepalen vaker zelf wat ze drinken bij de lunch op school dan kinderen, maar in de thuissituatie blijken ze vaker gezonde dranken te consumeren. Ook kinderen drinken op school vaker vruchtensappen en gezoete zuivelproducten dan thuis;
- er vindt beïnvloeding door leeftijdsgenoten plaats; kinderen geven aan dat het consumptiegedrag en de houding van hun vriendjes hun consumptiegedrag beïnvloeden

- en jongeren laten een duidelijk verschillend consumptiepatroon zien in de thuissituatie en het consumptiegedrag in het bijzijn van vrienden;
- kinderen luisteren meer naar de ouders dan jongeren. Kinderen drinken vaker dat wat ze van de ouders moeten drinken dan jongeren.

Slot

Het onderzoek heeft waardevolle inzichten opgeleverd over de invloed van ouders en leeftijdsgenoten op de consumptie en houding van jonge consumenten. Het onderzoek heeft daarnaast geresulteerd in een uniek gegevensbestand. Alhoewel het onderzoek waardevolle inzichten oplevert, blijken aan de gekozen methodiek met een schriftelijke vragenlijst voetangels en klemmen te kleven. Tussen veel factoren van de houding ten aanzien van gezondheid van ouders en kinderen is geen duidelijk verband gevonden. Eigenlijk kan alleen maar geconcludeerd worden dat er een zwakke onderliggende invloedsrelatie is van de gezondheidshouding van de ouders op de gezondheidshouding van het kind. De uitkomsten zijn overigens in lijn met wat eerder in observationeel onderzoek in een experimentele setting is geconstateerd.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Gezonde voeding voor kinderen lijkt vanzelfsprekend en gewenst. Maar kinderen willen ook wel eens voedingsmiddelen die misschien niet zo gezond zijn, maar wel lekker worden gevonden. Denk bijvoorbeeld aan chips, frisdrank en snoepgoed. Door de toenemende aandacht voor gezonde voeding zijn de laatste jaren in de 'ongezonde' productgroepen zogenaamde light-varianten op de markt gekomen. Deze bevatten hetzij minder vet of minder suiker. Met name ouders die hun kinderen een verantwoorde voeding willen geven, kiezen vaak voor deze variant. Maar ook dat blijkt niet echt zaligmakend, gegeven de onderstaand mediabericht van het Voedingscentrum:

'Advies Voedingscentrum: kinderen niet te veel 'light'-frisdranken geven
Veilige hoeveelheid zoetstoffen moet duidelijker op het etiket

Voor burgers is het vaak moeilijk om dergelijke berichten in de media te kunnen plaatsen. In de reclame wordt vooral benadrukt hoe gezond dergelijke producten zijn. En ouders willen in het belang van hun kinderen een verantwoorde voeding aanbieden. De vraag is wel in welke mate zij de voedingsmiddelen consumptie van hun kinderen kunnen beïnvloeden. Door toenemende reclame en spaaracties voor (minder gezonde) producten die specifiek gericht zijn op kinderen, gaan kinderen juist om die producten vragen die ouders hun zo min mogelijk willen geven. Daarnaast worden binnen de voedingsmiddelenindustrie, net als in de kledingmarkt, bewust trendy producten op de markt gebracht, die hun uitwerking op kinderen niet mislopen. Marketeers in deze bedrijven spelen bij de introductie van deze producten bewust in op de belevingswereld van kinderen door maatgerichte communicatie rechtstreeks naar kinderen, zowel qua boodschap als qua mediakeuze.

Twee voorbeelden van succesvolle kindgerichte acties in de voedingsmiddelenbranche zijn de flippo's in de Lays chips en het Happy Meal van McDonald's. Doordat deze maatgerichte communicatie haar uitwerking niet mist, wordt steeds meer direct geadverteerd richting kinderen.

Kinderen laten zich ook beïnvloeden door leeftijdgenootjes. Ze willen niet gezien worden met voedingsmiddelen die door anderen als 'eten voor babies' of 'suf' worden afgedaan. Dit geldt met name voor voedingsmiddelen die worden geconsumeerd in het bijzijn van leeftijdsgenootjes (op school of na school bij vriendjes thuis).

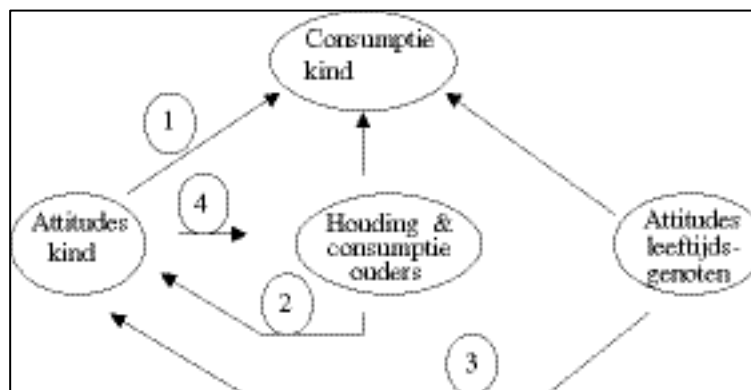
Bovenstaand mediabericht veronderstelt dat ouders invloed hebben op het consumptiegedrag van hun kinderen, en die invloed ook moeten uitoefenen als ze willen dat kinderen gezond eten. Het keuzegedrag wordt echter niet alleen door ouders beïnvloed, maar ook door: de kenmerken van een product (smaak, kleur en verpakking); het consumptiegedrag van ouders; de mening van leeftijdgenootjes; en reclame.

Deze beïnvloeding hoeft niet bewust te zijn. Er is ook sprake van onbewuste overdracht. Het eigen consumptiegedrag van ouders, hun eigen normen en waarden blijken ook te worden overgedragen op de kinderen.

Daarnaast hebben kinderen zelf ook hun eigen voorkeuren. Onderzoek wijst uit dat deze al in een vroeg stadium worden ontwikkeld; al in de luiers worden preferenties gevormd. Met het ouder worden, worden deze voorkeuren niet alleen sterker ontwikkeld, maar proberen jonge consumenten ook hun wil aan de omgeving op te leggen.

1.2 Doelstelling van het onderzoek

Doel van dit onderzoek is na te gaan in hoeverre jeugdigen beïnvloed worden door hun ouders en hun leeftijdsgenoten in de keuze van voedingsmiddelen. Meer specifiek wordt nagegaan in hoeverre de onderstaande beïnvloedingsverhoudingen gelden voor kinderen (8-12 jaar) en jongeren (12-15 jaar).

Figuur 2.1 Onderzochte gedragsrelaties

In het onderzoek staat de volgende vraag centraal: in hoeverre wordt het consumptiegedrag van kinderen en jongeren beïnvloed door hun eigen houding ten aanzien van specifieke voedingsmiddelen, de houding en het consumptiegedrag van hun eigen ouders en de houding van leeftijdsgenoten? Daartoe worden in dit verband de volgende gedragsverhoudingen onderzocht (figuur 2.1):

- invloed van de houding van jonge consumenten op de eigen consumptie (1);
- invloed van de houding van ouders en leeftijdsgenoten op de houding van jonge consument (2 en 3);
- invloed van de houding van jonge consumenten op de houding van de ouders en het aankoopgedrag van ouders (4).

1.3 Afbakening

Er zijn twee leeftijdscategorieën gedefinieerd: kinderen tussen 8 en 12 jaar en jongeren tussen 12 en 15 jaar. Uit eerder onderzoek bleek namelijk dat het consumptiegedrag van kinderen minder beïnvloedbaar is door leeftijdsgenoten dan bij jongeren. Kinderen beschikken nog niet over eigen geld om in de lunchpauze zelfstandig aankopen te doen. Bovendien laten kinderen zich nog meer beïnvloeden door de wensen van hun ouders.

De invloed van reclame is buiten beschouwing gelaten. Verondersteld wordt dat invloed van reclame deels wordt vertaald in de houding van kinderen en jongeren zelf of de houding van ouders en leeftijdsgenootjes.

De verdere afbakening van het onderzoek voor wat betreft de eetmomenten en de onderwerpkeuze is bepaald op basis van een kwalitatief vooronderzoek.

1.4 Opzet van het onderzoek

Dit onderzoek bestaat uit een kwalitatief vooronderzoek, gevolgd door een kwantitatief onderzoek, waarin de uit het kwalitatief vooronderzoek resulterende bevindingen en hypothesen getoetst worden op een representatieve steekproef onder kinderen en jongeren in Nederland.

Hoofdstuk 2 gaat in op het kwalitatief vooronderzoek, op basis waarvan de nadere afbakening is vastgesteld en de te onderzoeken hypothesen zijn gedefinieerd. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van het kwantitatief schriftelijk onderzoek gepresenteerd. In hoofdstuk 4 worden de conclusies van het kwantitatief onderzoek weergegeven.

In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de vraag of het mogelijk is door middel van een schriftelijke vragenlijst, in plaats van het gebruikelijke experimentele onderzoek, de beïnvloeding van de houding en de consumptie van het kinderen en jongeren door de houding en het consumptiegedrag van ouders en leeftijdsgenoten te toetsen.

2. Literatuuronderzoek en kwalitatief vooronderzoek

2.1 Aanpak

In een kwalitatief vooronderzoek naar de voedingsgewoonten van jonge consumenten zijn de factoren onderzocht die ten grondslag liggen aan het keuzegedrag van kinderen. De vier factoren die primair het keuzegedrag van kinderen bepalen zijn: product, ouders, leeftijdsgenootjes en reclame. Om een nader inzicht te krijgen in de werking van deze factoren is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Dit kwalitatieve onderzoek, op basis van diepte-interviews en literatuurstudie, dient als basis voor het kwantitatieve (vervolg)onderzoek teneinde betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de invloed van de diverse factoren en de samenhang ertussen.

Bij een onderzoek naar het voedingsgedrag van jonge consumenten, moeten naast de primaire doelgroep 'kinderen/jongeren' ook de ouders worden betrokken. Zij zijn een bepalende factor, alhoewel deze invloed mogelijk zal afnemen naarmate de kinderen ouder worden.

Voor het kwalitatieve onderzoek onder 'kinderen/jongeren' is gekozen voor duo-interviews. Per gesprek werden twee respondenten uitgenodigd die elkaar kennen. Elk duo-interview duurde 60 minuten. De interviews werden afgenomen door Interview-NSS.

De doelgroep bestond uit kinderen van 8 tot en met 12 jaar en jongeren van 13 tot en met 15 jaar. Er zijn 23 interviews onder 'kinderen/jongeren' afgenomen.

De doelgroep 'ouders' is nader gespecificeerd als de ouder die het meest bepalend is voor de aankoop en bereiding van voeding binnen het huishouden. In de meeste gevallen betrof dit een moeder. Er zijn 12 interviews met ouders uitgevoerd.

Het onderzoek bevestigde de invloed van de vier factoren die primair het keuzegedrag van kinderen bepalen. Het belang c.q. de invloed van de factoren varieert echter met het eetmoment (ontbijt, lunch, snacks, maaltijd) en de leeftijd van de respondenten.

Uit het kwalitatieve onderzoek kwam naar voren dat het consumptiegedrag van jongeren en kinderen ten aanzien van gezonde voeding gerelateerd leek aan:

- opleidingsniveau van het kind en de ouders;
- de consumptie van gezonde voeding door ouders en leeftijdsgenoten;
- de houding ten aanzien van gezonde voeding door ouders en leeftijdsgenoten; en
- de welvaartsklasse waarin de ouders zich bevinden.

Leeftijdsgenoten hebben met name invloed op het keuzegedrag van een kind in het lunchmoment en op tussendoortjes. De ouders bepalen vooral het consumptiegedrag van kinderen en jongeren tijdens het ontbijt en de warme maaltijd. Maar beïnvloeding van het consumptiegedrag tijdens de lunch en bij tussendoortjes staat ook onder invloed van omgevingsfactoren. Juist voor die eetmomenten blijken kinderen en jongeren zich ook het meest bewust van beïnvloeding van buitenaf, want ze geven zelf aan dat ze dan wel eens andere producten eten en drinken dan hun ouders eigenlijk zouden willen. Uit het kwalita-

tief vooronderzoek bleek tevens dat kinderen soms voor een ander product kiezen dan ze zelf zouden doen, maar dat ze dat niet nemen omdat andere kinderen dat bijvoorbeeld 'stom' zouden vinden.

Ouders hebben echter ook invloed op het keuzegedrag van kinderen en jongeren voor deze eetmomenten, doordat ze de producten moeten kopen en aan de kinderen meegeven of doordat ze in hun aanwezigheid worden genuttigd.

2.2 Beïnvloeding houding van het kind door houding en consumptiegedrag ouders

Binnen de context van voeding vormt de interactie tussen ouder en kind een belangrijke factor die bijdraagt aan de vorming van voedsel voorkeuren en de totstandkoming van inname patronen. In het bijzonder wordt voedsel voorkeur van een kind bepaald door de strategieën die ouders hanteren bij het voeden van hun kinderen (Birch, 1999). Voor het jonge kind kunnen de ervaringen met voedsel echter ook aanzienlijk worden gelimiteerd door de volwassen verzorgers. De menselijke eigenschap van neofobie (de angst voor nieuwe dingen) strekt zich namelijk ook uit tot voedsel. Verschillende onderzoeken hebben uitgewezen dat jonge kinderen de grootste voorkeur hebben voor voedsel waarmee ze het vaakst zijn geconfronteerd.

Vanaf de geboorte tot aan het vijfde levensjaar zijn ouders de grootste beïnvloeders van de voedselkeuze van hun kinderen. In deze periode wordt de basis gelegd voor toekomstige voedsel keuzes en voorkeuren. Gewoonten die gedurende de kindertijd worden aangeleerd, kunnen voortduren in volwassenheid (Owen et al., 1997). Dit leidt tot de volgende hypothese:

De houding en het consumptiegedrag van de ouder (voedselregime) beïnvloedt de houding van de 'kinderen/jongeren'.

De houding van kinderen is in eerste instantie afhankelijk van de directe omgeving, namelijk ouders en familie. Ouders geven vaak toe aan de eetwensen van het kind. Hun gedachte hierbij is dat het kind alle energie die het kan krijgen nodig heeft om te groeien. In dit stadium raken kinderen zodoende bekend met bepaalde soorten voedsel, waarvoor ze ook een voorkeur ontwikkelen. Als gevolg hiervan zijn de kinderen later minder geneigd om onbekende soorten voeding uit te proberen (Douglas, 1998). Daarnaast is bekend dat kinderen van vijf tot acht jaar het meest beïnvloed worden door hun ouders, en dat dit een belangrijk effect heeft op voedselkeuze op latere leeftijd. Gedurende de ontwikkeling van het kind neemt de invloed van andere factoren uit de omgeving op de voedselkeuze toe. Maar de invloed van de opvoeding blijkt ook op latere leeftijd nog groot.

Veel ouders hebben het gevoel dat de eerste schooldag van het kind een belangrijke mijlpaal is in de ontwikkeling. De invloed van leeftijdsgenoten wordt vanaf dat moment sterker (Warwick et al., 1999). Gebleken is dat contact met leeftijdsgenoten over het algemeen leidt tot een grotere verscheidenheid aan voedsel voorkeuren. Zo heeft onderzoek van Birch (1980) uitgewezen dat leeftijdsgenoten een positieve invloed hebben op de voorkeur voor nieuwe soorten groente. Warwick daarentegen verwijst in haar literatuuronderzoek naar onderzoek van Williams et al. (1993). Daaruit blijkt dat in Tasmanië weinig

relaties gevonden konden worden tussen voedselkeuze van jongeren en die van hun leeftijdsgenoten. Dit leidt tot de volgende deelhypothese:

De mogelijkheden tot beïnvloeding van de houding van het kind door de ouders nemen af naarmate een kind ouder wordt.

Behalve de houding van de ouders en de invloed van leeftijdsgenoten speelt ook de sociaal economische status een rol bij voedselkeuze. Lagere inkomensgroepen blijken minder uit te geven aan voedsel, wat vervolgens een negatieve invloed heeft op de mate waarin gezond gegeten wordt (Warwick et al., 1999). Sociaal-economische status kan hierdoor gebruikt worden als indicator voor de gezondheid. Daarnaast is bekend dat kinderen datgene consumeren wat in hun nabije omgeving beschikbaar is en daarvoor ook een voorkeur voor ontwikkelen (Birch et al., 1998). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Het welstandsniveau van de ouders is mede bepalend voor hun houding ten aanzien van voedingsmiddelen en zodoende voor de houding van hun kinderen ten aanzien van voedingsmiddelen.

2.3 Beïnvloeding consumptiegedrag van het kind door houding en consumptiegedrag van ouders

De Bourdeaudhuij (1997) heeft onderzocht op welke manieren families het consumptiegedrag van jongeren beïnvloeden. Aangezien familievariabelen de grootste invloed lijken te hebben op dieetgedrag is hierbij speciaal de nadruk gelegd op voeding. Het onderzoek leidde tot onderbouwing van het standpunt dat voedselgedrag gerelateerd is binnen families. Het meest opvallende verband tussen kinderen en hun ouders was de overeenkomst in voedselkeuze. Hierbij werd vastgesteld dat de overeenkomsten tussen ouder en kind groter zijn dan tussen ouder en jongere. Dit is in contrast met de afname in overeenkomsten bij ander aan gezondheid gerelateerd gedrag; maar bevestigt wel de gedachte dat familie een belangrijke rol speelt bij voeding ook op latere leeftijd.

Kinderen ontwikkelen dus een voorkeur voor voedsel onder invloed van het consumptiegedrag en de voorkeuren van ouders. Het is bekend dat wat in de omgeving beschikbaar is de voorkeuren van kinderen bepaalt. Eetgewoonten van ouders hebben effect op de voedselinname van jonge kinderen. Ouders hebben voedsel in huis waar ze de voorkeur voor hebben; en door herhaalde mogelijkheden om hier kennis mee te maken wordt dit voedsel opgenomen in het dieet van hun kinderen (Birch et al., 1998).

Onderzoek van Birch (1998) toont tevens aan dat de sociale context waarbinnen het voedsel wordt geconsumeerd en het eetgedrag van mensen in de omgeving kan dienen als rolmodel voor het zich ontwikkelende kind. Rolmodellen kunnen een sterk effect hebben op de voorkeur voor een bepaald soort voedsel. Dit geldt met name indien het model ouder is. Birch heeft in haar onderzoek ontdekt dat als kinderen gedurende maaltijden in staat worden gesteld om het gedrag van anderen te observeren, hun inname van eerder niet verkozen voedsel toeneemt. Deze verandering als gevolg van de observatie van anderen komt

ook voor bij jongere kinderen. Kleuters consumeren eerder nieuw voedsel indien hun moeder het voorbeeld heeft gegeven. Dit leidt tot de volgende hypothese:

De houding en het consumptiegedrag van ouders beïnvloeden het consumptiegedrag van de 'kinderen/jongeren'.

Als kinderen ouder worden dan 6-7 jaar gaan cognitief-motivationale factoren een rol spelen naast sociale omgevingsfactoren. Voedselkeuze blijkt geassocieerd te zijn met overtuigingen over de gevolgen van eten zoals 'goed voor mij' en 'smaakt goed'. Associaties zijn ook gevonden tussen de frequentie van inname en sociale omgevingsfactoren zoals 'eenvoudig verkrijgbaar', 'mijn vrienden eten het' en 'mijn ouders serveren het'. Bij kinderen is gevonden dat ze voedsel selecteren in een patroon dat consistent is met verschillende overtuigingen over voedsel die motivationeel relevant zijn. Vergelijkbare cognitief-motivationale processen zijn ook aangetoond bij jongeren. Studies onder jongeren tonen aan dat duidelijke groepen van jongeren kunnen worden geïdentificeerd, gebaseerd op hun motivaties om voedsel te kiezen. Sommige jongeren zijn bijvoorbeeld meer geneigd om de smaak te benadrukken en wat hun vrienden eten. Terwijl anderen meer gezondheid benadrukken. Jongeren die slanker willen zijn maken voedselkeuzes waarvan ze geloven dat het hen zal helpen om hun doel te bereiken.

Jongeren hebben ook te maken met conflicten bij voedselkeuze. Ze willen junk-food eten om onafhankelijkheid van hun familie te demonstreren, en op hetzelfde moment willen ze gezond eten om behoud van de gezinsbanden te demonstreren en het slanke figuur te bereiken waarvan ze geloven dat het noodzakelijk is om geaccepteerd te worden door familie en vrienden. Ook voelen jongeren vele barrières om gezond te eten zoals gebrek aan tijd, ongemak en kosten van het consumeren van gezond voedsel (Contento, 1997).

Sterke relaties zijn gevonden tussen de voedselvoorkeuren van peuters en de voorkeuren van hun vaders, moeders en oudere broers of zusjes. (Escobar, 1999). Door Owen et al. (1997) is onderzocht welke factoren van invloed zijn op het dieetbewustzijn van kinderen. Gedurende de vormende jaren van de kindertijd (0-5 jaar) zijn ouders de grote beïnvloeder van het eetgedrag van hun kinderen. Naarmate het kind ouder wordt, neemt de invloed van de ouders af. Terwijl aanvullende factoren hun invloed doen gelden door grotere blootstelling van het kind aan de buitenwereld (Owen et al., 1997).

De sociale context waarbinnen het voedsel wordt gepresenteerd beïnvloedt ook de mate waarin het wordt geaccepteerd. Indien jonge kinderen waarnemen dat een ouder bepaald voedsel kiest, zullen ze zelf ook meer geneigd zijn om dit voedsel te eten (Escobar, 1999). Gedurende de vroege jeugd is eten gedreven door de wens de honger te stillen. Op latere leeftijd leren kinderen ook te eten in reactie op de aanwezigheid van smakelijk voedsel, hun sociale omgeving of emotionele toestand en als gevolg van attitudes, kennis en overtuigingen over voeding, voedsel en eten (Birch, 1998). Dit leidt tot de volgende hypothese:

Ouders bepalen nog in grote mate wat kinderen eten, maar het eetgedrag van jongeren wordt niet altijd door ouders bepaald.

Uit onderzoek naar voedselkeuze en tandbederf als functie van het opleidingsniveau van de vader (De Vries et al., 1990) blijkt dat hoe hoger het opleidingsniveau van de vader, hoe meer de kinderen gezond voedsel consumeerden. Met name de kinderen die minder calorieën kregen door een gezonde voedingssamenstelling, bleken minder last te hebben van tandbederf. In het onderzoek is aangetoond dat er een verband bestaat tussen het opleidingsniveau van de ouders en de mate van tandbederf. Een verklaring die hiervoor wordt gegeven is dat kinderen van hoger opgeleide ouders vaak meer kennis en zodoende een andere houding hebben ten opzichte van voeding. Het opleidingsniveau van de familie is dus gerelateerd aan de voedselconsumptie en voedselkeuzes van het kind. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Het welstandsniveau van de ouders is mede bepalend voor het consumptiegedrag van voedingsmiddelen en zodoende voor het consumptiegedrag van hun kinderen.

2.4 Beïnvloeding houding kind door houding en consumptiegedrag leeftijdsgenoten

De Bourdeaudhuij (1997) constateerde naast een overeenkomst tussen houding van ouders en kinderen ten aanzien van voedingsmiddelen, tevens overeenkomsten binnen een generatie. Dus tussen de ouders onderling, of tussen broertjes en zusjes. Die overeenkomsten bleken groter te zijn dan de overeenkomsten tussen de generaties (ouder-kind). De invloeden onderling tussen leeftijdsgenoten zijn dus groter dan de invloed van de ouders.

Birch (1980) refereert aan experimenten waarin de sociale invloed op het eetgedrag zichtbaar is gemaakt. Birch heeft onderzocht welke individuele voorkeuren kinderen hebben voor snacks en vervolgens deze kinderen samengebracht met kinderen die een afwijkende voedselvoorkeur hebben. Na de confrontatie met hun leeftijdsgenoten zijn de kinderen in het bijzijn van deze leeftijdsgenoten ondervraagd over hun eigen voorkeuren. Een groot deel van de kinderen veranderde hun voedselvoorkeuren en gaf aan het door het andere kind geprefereerde voedsel ook te verkiezen.

Birch (1980) heeft kwantitatief onderzoek gedaan naar de mate waarin voorkeuren van leeftijdsgenoten van invloed zijn op de voedselkeuzes van de onderzochte kinderen. Met name jongere kinderen worden beïnvloed door leeftijdsgenoten. Het onderzochte kind met een sterke voorkeur voor groente A werd aan een lunchtafel geplaatst met daaraan drie of vier kinderen die een voorkeur hadden voor groente B. Op de eerste dag werden groente A en B beide aangeboden en het onderzochte kind mocht als eerste een keuze maken. Op de drie daaropvolgende dagen was dit kind als laatste aan de beurt om te kiezen. Gedurende deze periode kozen de drie of vier andere kinderen in toenemende mate voor de groente waarnaar hun voorkeur aanvankelijk niet uitging. Achteraf werd een verhoogde voorkeur gerapporteerd voor groente A terwijl in de controlegroep geen veranderingen optraden. Oudere kinderen bleken minder beïnvloed te worden door leeftijdsgenoten dan jongere kinderen. Deze bevindingen worden ook bevestigd als de 'peer groups' waren samengesteld uit kinderen met hogere leeftijden. Dit leidt tot de volgende hypothese:

De houding en het consumptiegedrag van een leeftijdsgenoot beïnvloeden de houding van een kind.

2.5 Beïnvloeding consumptiegedrag kind door houding en consumptiegedrag leeftijdsgenoten

Toename van contacten met personen buiten de eigen familiekring beïnvloedt het consumptiegedrag van kinderen. Birch (1998) toont aan dat de sociale context waarbinnen het voedsel wordt geconsumeerd, en het eetgedrag van mensen in de omgeving van kinderen kan dienen als rolmodel voor het zich ontwikkelende kind. Dit geldt met name indien het rolmodel ouder is. Maar Birch heeft ook ontdekt dat als kinderen gedurende maaltijden in staat worden gesteld het gedrag van andere kinderen te observeren, hun inname van eerder niet verkozen voedsel toeneemt.

Sociale populariteit blijkt belangrijk te zijn bij voedselkeuze. Geobserveerd is dat veel kinderen hetzelfde of sterk vergelijkbaar voedsel consumeren als hun vrienden. Opvallend genoeg geven veel kinderen zelf aan dat de sociale populariteit geen belangrijke factor is bij voedselkeuze (Ross, 1995). Uit ander onderzoek blijkt echter wel dat relaties met leeftijdsgenoten leidt tot een uitbreiding van de omvang van de voedselvoorkeur (Warwick et al., 1999). Dit leidt tot de volgende hypothese:

De houding en het consumptiegedrag van een leeftijdsgenoot beïnvloedt het consumptiegedrag van een kind.

Door het Nederlandse voorlichtingsbureau voor de voeding is onderzoek gedaan naar de relatie tussen opleidingsniveau van jongeren en hun voedselinname. Geconstateerd is dat de samenstelling van het dieet van mannelijke jongeren met een lager opleidingsniveau meer vet en lagere hoeveelheden vezels, calcium en vitamine B-6 bevat dan het dieet van jongeren met een hogere opleiding. Tussen jonge vrouwen zijn geen significante verschillen vastgesteld. Dit leidt tot de volgende hypothese:

Ouders hebben minder invloed op de houding ten aanzien van voeding en het consumptiegedrag van kinderen als deze kinderen een lager opleidingsniveau hebben vergeleken met kinderen met een hoger opleidingsniveau.

2.6 Beïnvloeding van het koopgedrag en de houding van ouder(s) door de houding van kinderen

Alle familieleden oefenen invloed op elkaar uit om de anderen te overtuigen het voedsel waarvoor ze een voorkeur hebben te kopen of te bereiden. Uit De Bourdeaudhuij (1997) bleek dat de verschillende rollen van familieleden met betrekking tot het keuzegedrag niet eenvoudig zijn te duiden. Het voorstellen van de vrouw als 'gatekeeper' voor wat in een gezin wordt geconsumeerd is een te simplistische opvatting. De Bourdeaudhuij constateert dat vrouwen door hun gezinsleden over het algemeen alleen worden gezien als controleurs van het voedsel op het gebied van aanschaf en bereiding van voedsel. Als andere maateenheden voor macht werden gehanteerd ontstond een ander beeld. Alle familieleden drukten

hun eigen voorkeur uit en probeerden zelfs anderen te overtuigen om het voedsel te kopen en bereiden waarvoor ze een voorkeur hadden.

Met name in gezinnen met tieners is de kind-ouderinvloed behoorlijk aanwezig. In het onderzoek werd beargumenteerd dat het communiceren van afkeer van een bepaald soort voedsel beschouwd kan worden als een leerervaring die kan resulteren in een belangrijke aanpassing van koop- en kookgedrag. Hierdoor leren vrouwen welk voedsel hun partners en kinderen wel en niet willen eten. Als gevolg hiervan ontstaat een evenwicht tussen de verschillende gezondheidswensen en smaakvoorkeuren van alle familieleden. Uit dit onderzoek blijkt tevens dat de prioriteit in families vooral ligt bij het realiseren van harmonieuze relaties of die te behouden. Moeders blijven niet proberen om het familiedieet te veranderen als ze weerstand ontmoeten. Eén enkele uiting van ongenoegen van een lid van de familie is vaak voldoende om het aankoop- en of bereidingsgedrag te wijzigen.

Het is waarschijnlijk dat de interactie binnen families een evenwicht bereikt als gevolg van communicatie van elk familielid jegens elkaar, maar speciaal jegens de 'gatekeeper'. De introductie van ongewoon voedsel (gezond of ongezond) kan worden gezien als een verstoring. Gebaseerd op het onderzoek werd geconcludeerd dat het erg moeilijk is voor één (machtig) familielid om het hele systeem te veranderen. Reden is dat de invoering van andere voedselpatronen geassocieerd is met de introductie van conflicten en het verlies van harmonie en familievrede.

Omdat tieners meer macht hebben dan jongere kinderen, maar waarschijnlijk te ver afwijken om het consumptiegedrag van de familie te wijzigen, zullen zij meer afwijken van het door hun ouders verwachte consumptiepatroon. Dit leidt tot de volgende hypothese:

De relatie tussen houding van kinderen met houding en consumptiegedrag van ouders is sterker dan die tussen jongeren en ouders.

2.7 Slot

Alle in dit hoofdstuk genoemde hypothesen zijn getoetst in een kwantitatief onderzoek onder kinderen van 8 tot 12 jaar, jongeren van 13 tot 16 jaar en hun ouders. De resultaten van dat onderzoek worden in het volgende hoofdstuk gepresenteerd.

3. Kwantitatief schriftelijk onderzoek

3.1 Aanpak

In dit hoofdstuk worden de uit het kwalitatief vooronderzoek resulterende bevindingen en hypothesen getoetst op een representatieve steekproef onder kinderen en jongeren in Nederland. Onderzocht is in hoeverre er sprake is van beïnvloeding door omgevingsfactoren en getracht meer inzicht te krijgen in beïnvloedingsverhoudingen en -mogelijkheden op het consumptiegedrag van kinderen en jongeren.

De belangrijkste meetbare beïnvloeders van het consumptiegedrag van kinderen en jongeren worden gemeten. Bovendien is gekozen voor die twee eetmomenten waarvan uit het kwalitatief vooronderzoek bleek dat naast de invloed van ouders op de houding van de jongeren ook de invloed van leeftijdsgenoten een rol speelt. De houding van ouders is gemeten door ze daar direct naar te vragen.

Nagegaan is of het keuzegedrag van jonge consumenten wordt beïnvloed door de houding van de ouders en leeftijdsgenootjes bij de lunch en bij tussendoortjes. Hiervoor is gekozen omdat uit een kwalitatief vooronderzoek bleek dat leeftijdsgenoten met name invloed hebben op het keuzegedrag van een kind in het lunchmoment en op tussendoortjes.

Wat betreft product is gekozen voor dranken. Dus, in hoeverre zijn kinderen en jongeren geneigd gezonde dranken te nemen bij de lunch en als tussendoortje na school? Voor drankconsumptie tijdens deze twee eetmomenten is gekozen omdat voor dranken een ruime productkeuze is die uiteenloopt van gezond tot ongezond en omdat het vrij gemakkelijk is te wisselen van product door beïnvloeding van anderen. Binnen de dranken wordt onderscheid gemaakt tussen gezonde dranken, neutrale dranken en ongezonde dranken. Als gezonde dranken zijn binnen dit onderzoek aangeduid zuivel (melk en karnemelk), sap (sinaasappelsap, appelsap, overige vruchtensappen), water (inclusief bronwater zonder prik) en thee. Als neutraal¹ zijn aangemerkt: aanlenglimonade, zuivel zoet (chocolademelk, drinkyoghurt als Fristi, Yogho Yogho, YokiDrink en overige zuivel dranken) en als ongezond frisdrank (cola, 7-up, sinas, cassis en overige frisdranken).

De data zijn verkregen door middel van een schriftelijk onderzoek. Hiervoor is gekozen vanwege de hoge kosten van dataverzameling in persoonlijke interviews. Bovendien is hierbij mogelijk sprake van beïnvloeding van kinderen door ouders. Het is moeilijk zowel ouders als kinderen op een moment op een plaats te interviewen zonder onderlinge beïnvloeding.

Aan de hand van een gestructureerde schriftelijke vragenlijst die door het LEI is opgesteld, zijn jonge consumenten en hun ouders ondervraagd. In de vragenlijst is met name gevraagd naar de beïnvloeding van leeftijdsgenoten en bovendien zijn locaties van onderzoek met elkaar vergeleken. Het veldwerk is uitgevoerd door marktonderzoeksbureau Qrius. De data zijn door het LEI geanalyseerd.

---

¹ Omdat deze dranken zowel gezonde als ongezonde 'eigenschappen' hebben.

De schriftelijke vragenlijsten zijn op scholen afgenomen, met het doel ook onderlinge beïnvloeding van vrienden op school en buiten school aan te kunnen tonen. Uitgangspunt was een representatieve steekproef te nemen in bovengenoemde leeftijdscategorieën. Daartoe zijn data verzameld in de volgende plaatsen: Alblasterdam, Amstelveen, Amsterdam, Best, Blokker, Boxmeer, Breda, Culemborg, Dedemsvaart, Den Bosch, Gorinchem, Groningen, Herwijnen, Hippolytushoef, Hoorn, Land van Cuijk, Mepel, Oss, Papendrecht, Purmerend, St. Michielsgestel, Utrecht, Vilsteren, Vught, Wierinerwerf, Zwartsluis, Zwijndrecht, Zwolle.

In paragraaf 3.1 wordt het consumptiegedrag van de ondervraagde kinderen en hun eigen opvatting over de mate van gezondheid van deze geconsumeerde dranken omschreven. In paragraaf 3.2 worden de verschillende factoren die de houding van de ouders en de kinderen weergeven, beschreven. In paragraaf 3.3 wordt de relatie tussen de houding van ouders en de houding van de kinderen beschreven. In paragraaf 3.4 worden de relaties tussen de houding van de kinderen en de consumptie beschreven.

3.2 Beschrijving consumptie en gezondheidsperceptie dranken van kinderen

In deze paragraaf wordt de consumptie en de houding van kinderen ten aanzien van de geconsumeerde dranken op verschillende consumptiemomenten weergegeven.

Allereerst is aan de kinderen is gevraagd welke dranken ze drinken bij de lunch op school, bij de lunch thuis, thuis na school drinken en met/bij vriendjes. Daar kinderen allerlei dranken drinken bij de lunch en na school zijn de uitkomsten van het onderzoek allereerst gecategoriseerd tot de volgende groepen:

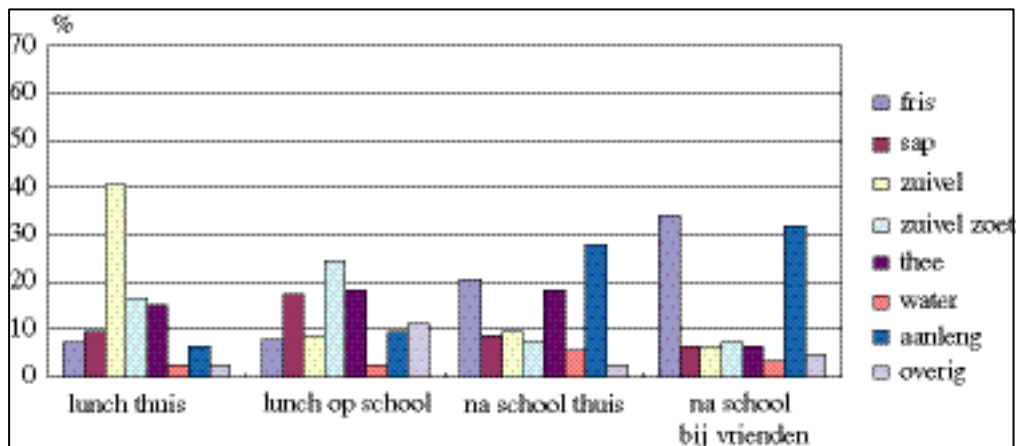
Fris:	cola, 7-Up, sinas, cassis, Spa Rood, ijs thee en overige prik
Sap:	sinaasappelsap, appelsap en overige vruchtendranken
Zuivel:	melk, karnemelk en sojamelk
Zuivel zoet:	chocolademelk, drinkyoghurt en overige zuiveldranken
Thee	
Water:	water en mineraalwater zonder bubbels
Aanleng:	ranja, roosvicee en Karvan Cévitam
Overig:	andere antwoorden dan de bovengenoemde

In paragraaf 3.1.1 wordt de consumptie, zoals de kinderen die zelf hebben ingevuld, beschreven. Paragraaf 3.1.2 beschrijft de consumptie naar inkomensklasse en paragraaf 3.1.3 de houding van de kinderen ten aanzien van de verschillende dranken. In paragraaf 3.1.4 wordt de relatie tussen de houding en de consumptie beschreven. Tot slot wordt in paragraaf 3.1.5 beschreven of de kinderen en jongeren die gezond en ongezond drinken, gezonde dranken ook echt prefereren.

3.2.1 Consumptiegedrag van kinderen en jongeren

Kinderen en jongeren blijken een zeer uiteenlopend consumptiegedrag te vertonen ten aanzien van de dranken die ze consumeren bij de lunch op school, de lunch thuis, na school thuis en na school bij vrienden. In figuur 3.1 en 3.2 is respectievelijk de consumptie van de

kinderen (op de lagere school) en jongeren (op de middelbare school) op de verschillende consumptiemomenten weergegeven op basis van bovenstaande categorisering.

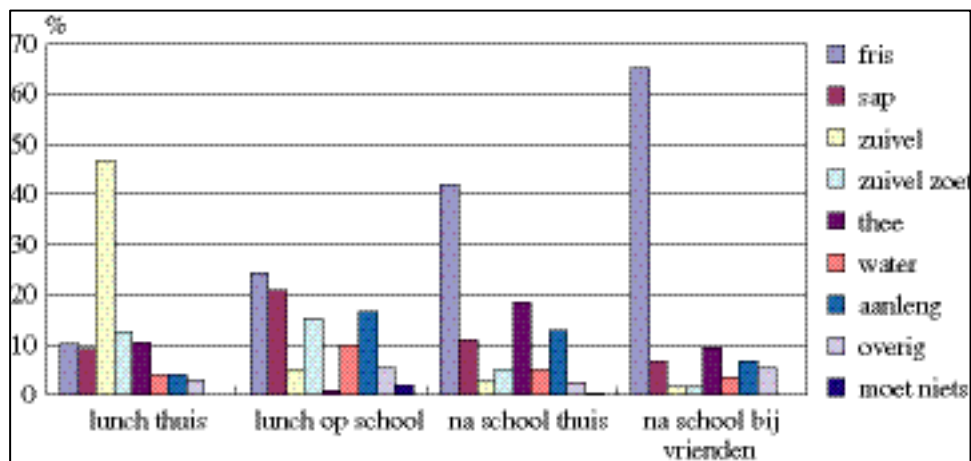
Figuur 3.1 Consumptie van dranken door kinderen op de lagere school

Uit figuur 3.1 blijkt dat veel kinderen bij de lunch thuis melk te drinken krijgen (40% van de respondenten). Zoete zuiveldranken en thee zijn de nummers 2 en 3 (respectievelijk 16 en 15% van de respondenten). Tien procent van de kinderen krijgt vruchtensap bij de lunch thuis. Opvallend is dat ongeveer 15% van de ondervraagde kinderen aangeeft frisdrank of aanlenglimonade bij de lunch thuis te drinken. Het consumptiegedrag van dranken bij de lunch op school wijkt duidelijk af van het consumptiegedrag van dranken bij de lunch thuis. Ten opzichte van de van lunch thuis wordt bij de lunch op school nauwelijks melk gedronken (9% van de respondenten), terwijl relatief meer zoete zuiveldranken en vruchtensap (met name appelsap) worden gedronken. Het consumptiegedrag van kinderen bij de lunch blijkt dus duidelijk afhankelijk van de omgeving waarin het consumptiegedrag plaatsvindt.

Het consumptiegedrag van dranken na school thuis blijkt duidelijk verschillend van het consumptiegedrag van dranken bij de lunch (op school en thuis). Na school thuis wordt vooral aanleng gedronken door lagereschoolkinderen (28% van de respondenten), maar frisdrank (21%) en thee (19%) worden ook veel gedronken. Met of bij vriendjes thuis worden veelal frisdrank (34%) en aanleng (31%) gedronken. Het al dan niet aanwezig zijn van vriendjes heeft dus mogelijk invloed op het consumptiegedrag van kinderen.

Het verschil in consumptiegedrag op de verschillende consumptiemomenten is echter niet automatisch toe te schrijven aan het al dan niet aanwezig zijn van derden. Het zou ook een praktische oorzaak kunnen hebben: doordat vruchtendranken en drinkyoghurt breder verkrijgbaar zijn en ook buiten de koelkast makkelijker houdbaar zijn, is het voor ouders misschien praktischer om kinderen dergelijke dranken mee te geven naar school. Maar het zou ook toegeschreven kunnen worden aan de aanwezigheid en invloed van leeftijdgenootjes. Het duidelijk onderscheidende consumptiegedrag na school in de aanwezigheid van vriendjes, kan echter niet met bovenstaande argumentatie worden verklaard. Het al dan niet aanwezig zijn van vriendjes lijkt hier wel degelijk invloed te hebben.

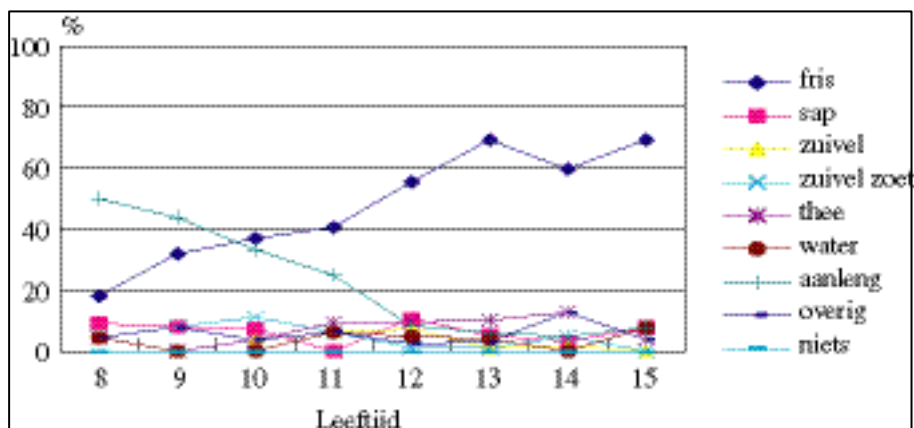
Het consumptiegedrag van jongeren, uitgedrukt in typen dranken, vertoont grote verschillen met het consumptiegedrag van lagereschoolkinderen (zie figuur 3.2), maar het consumptiepatroon (dat er andere dranken worden gedronken met vriendjes dan in de normale huiselijke omstandigheden) komt ook hier naar voren. Het verschil in consumptiegedrag in het bijzijn van anderen en in huiselijke omstandigheden is hier nog groter dan bij de bij lagereschoolkinderen. De ondervraagde jongeren drinken thuis bij de lunch, net als de lagereschoolkinderen, voornamelijk melk (48% van de respondenten), maar bij de lunch op school wordt nog minder vaak melk gedronken dan bij de lagereschoolkinderen (slechts door 5% van de jongeren). Frisdrank (24% van de respondenten) en vruchtensap (21% van de respondenten) zijn bij de lunch op school veruit favoriet bij de jongeren. Ten opzichte van lagereschoolkinderen drinken jongeren nauwelijks zoete zuiveldranken (15%) en thee. Aanleng en water worden daarentegen door jongeren relatief veel gedronken ten opzichte van lagereschoolkinderen. Het verschil in consumptiegedrag bij de lunch thuis en de lunch op school is bij de jongeren dus nog veel pregnanter dan bij lagereschoolkinderen.

Figuur 3.2 Consumptie dranken door jongeren op de middelbare school

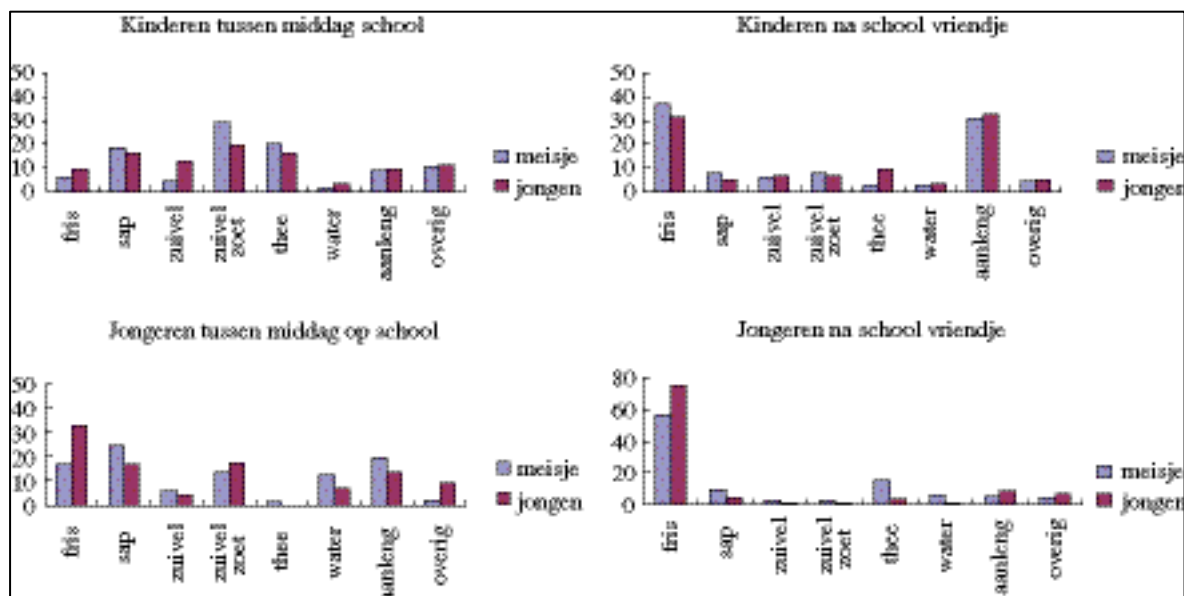
Het consumptiegedrag van dranken na school van jongeren is ook duidelijk verschillend van het consumptiegedrag van lagereschoolkinderen. Waar lagereschoolkinderen nog veelal aanleng drinken na school, drinken jongeren vaker frisdrank. De consumptie van vruchtensappen na school is ongeveer gelijk, maar de consumptie van melk en zoete drinkyoghurt is duidelijk lager ten opzichte van de lagereschoolkinderen. Dat blijkt ook uit figuur 3.3.

De ondervraagde jongeren drinken duidelijk meer frisdrank dan de ondervraagde lagereschoolkinderen. Dat geldt niet alleen voor de consumptie van dranken na school, maar ook voor de lunch op school. Waar de lagere schoolkinderen op beide eetmomenten nog veel zuivelproducten consumeren, blijken jongeren alleen bij de lunch thuis nog zuivel tot zich te nemen, op de getoetste eetmomenten.

Figuur 3.3 Consumptie na school bij vriendjes naar leeftijd

Naast verschillen door leeftijd, is ook nagegaan of het consumptiegedrag ook nog onderscheidend is bij jongens en meisjes. In figuur 3.4 is de consumptie van de verschillende dranken op de onderzochte consumptiemomenten schematisch weergegeven. Bij de lunch thuis en na school thuis blijkt nauwelijks onderscheid tussen jongens en meisjes, maar bij de lunch op school en na school met/bij een vriendje blijken wel degelijk verschillen te onderscheiden.

Figuur 3.4 Consumptie naar leeftijd en geslacht tussen de middag op school en na school bij een vriendje

Bij de lagereschoolkinderen blijkt nauwelijks verschil tussen het consumptiegedrag van dranken bij de lunch op school van jongens en meisjes. Ook na school zijn er nauwelijks verschillen tussen jongens en meisjes. De meisjes drinken weliswaar iets meer fris, maar dat verschil is niet significant.

Bij de jongeren zijn wel significante verschillen geconstateerd tussen jongens en meisjes. Met name de jongens geven de voorkeur aan ongezonde dranken bij de lunch en na school. Frisdrank en zoete zuivel worden vooral door jongens significant meer geconsumeerd dan door meisjes. Meisjes consumeren daarentegen meer sap, thee, aanleng en water.

Uit bovenstaande onderzoeksresultaten blijkt dat de ondervraagde jongeren en kinderen bij de lunch thuis nog wel vaak melk drinken, maar op school nauwelijks. Lagereschoolkinderen drinken bij de lunch op school nog wel vaak drinkyoghurt, maar de jongeren drinken relatief vaak frisdrank bij de lunch op school. Waar bij de lagereschoolkinderen nauwelijks onderscheid is tussen het consumptiegedrag van jongens en meisjes op school en na school is dat bij de jongeren wel het geval. Jongens drinken relatief vaak frisdrank ten opzichte van meisjes.

3.2.2 Consumptie naar inkomensklasse

Uit de literatuur blijkt dat ook het welstandsniveau van de ouders invloed heeft op de houding van de kinderen ten aanzien van voedingsmiddelen. Het is te verwachten dat dit terug te zien is in het consumptiegedrag van de kinderen. In tabel 3.1 staat per consumptiemoment het percentage van de kinderen dat een bepaald type drankje consumeert. Hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen kinderen op de lagere school en op de middelbare school, om de anonimiteit van de waarnemingen te waarborgen.

Uit tabel 3.1 blijkt nauwelijks het verwachte verschil in consumptiepatroon tussen kinderen van ouders met een beneden en boven modaal inkomen. Er blijkt alleen dat kinderen uit een gezin met een beneden modaal inkomen minder zuivelproducten drinken bij de lunch (zowel thuis als op school) dan kinderen uit een gezin met een bovenmodaal inkomen. Zij krijgen daarentegen relatief meer sap en water.

Na school thuis krijgen kinderen in een gezin met een beneden modaal inkomen relatief veel frisdrank en weinig thee ten opzichte van een gezin met een bovenmodaal inkomen. Bij vriendjes na school krijgen kinderen van gezinnen met een beneden modaal inkomen relatief veel sap en minder aanleng.

3.2.3 Houding ten aanzien van de verschillende dranken

Om enig inzicht te krijgen in de houding van de kinderen en de jongeren ten aanzien van de verschillende dranken, is aan de jongeren en kinderen gevraagd in hoeverre ze de dranken als gezond percipiëren. In figuur 3.5 zijn de resultaten van de lagereschoolkinderen weergegeven.

Lagereschoolkinderen ervaren vooral frisdrank en alcoholische dranken als ongezond. Vruchtensappen, ongezoete zuivel dranken, thee en water worden nagenoeg onverdeeld als gezond ervaren. Opvallend is dat er ten aanzien van gezoete zuivel dranken

meer verdeeldheid is onder lagereschoolkinderen. Waar drinkyoghurt door een duidelijke meerderheid van de kinderen nog wel als gezond wordt gekwalificeerd, is er grotere verdeeldheid ten aanzien van chocolademelk. Ook opvallend is dat meer lagereschoolkinderen aanlenglimonades als gezond kwalificeren dan chocolademelk. Koffie is in de ogen van lagere schoolkinderen duidelijk ongezonder dan thee en dat zelfde geldt voor ijsthee ten opzichte van thee. Maar ijsthee wordt duidelijk niet geassocieerd met andere frisdranken. Daarnaast is het opvallend dat kinderen (8 tot 10 jaar) cassis en sinas net iets minder ongezond percipiëren dan jongeren (11 en 12 jaar). Dit komt waarschijnlijk doordat kinderen op jongere leeftijd deze dranken koppelen aan een vrucht.

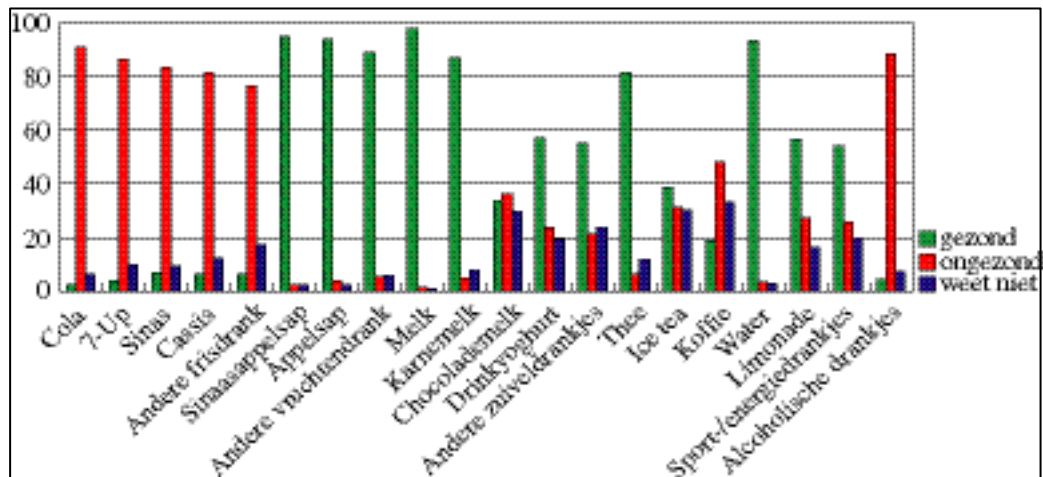
Tabel 3.1 Aandeel kinderen (in %) per consumptiemoment dat een drankje uit een categorie consumeert naar inkomensklasse (modaal is een gezinsinkomen van € 20.000 tot € 25.000 bruto per jaar)

Drankje	Thuis tussen middag				Op school tussen middag			
	inkomensklasse		boven modaal	zeg niet weet niet	inkomensklasse		boven modaal	zeg niet weet niet
beneden modaal	modaal	beneden modaal			modaal			
Fris	6,8	10,2	9,1	9,1	18,2	19,5	20,7	12,7
Sap	13,6	11,0	6,1	10,9	15,9	23,7	17,1	21,8
Zuivel	40,9	44,1	47,6	40,0	4,5	5,1	6,7	9,1
Zuivel zoet	13,6	12,7	14,6	14,5	18,2	16,9	22,0	10,9
Thee	6,8	11,9	11,6	18,2	6,8	8,5	1,8	16,4
Water	6,8	4,2	1,8	3,6	9,1	5,1	7,9	9,1
Aanleng	6,8	2,5	6,7	1,8	15,9	16,1	15,2	5,5
Overig	4,5	3,4	2,4	1,8	9,1	5,1	7,3	10,9
Moet niets	0,0	0,0	0,0	0,0	2,3	0,0	1,2	3,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

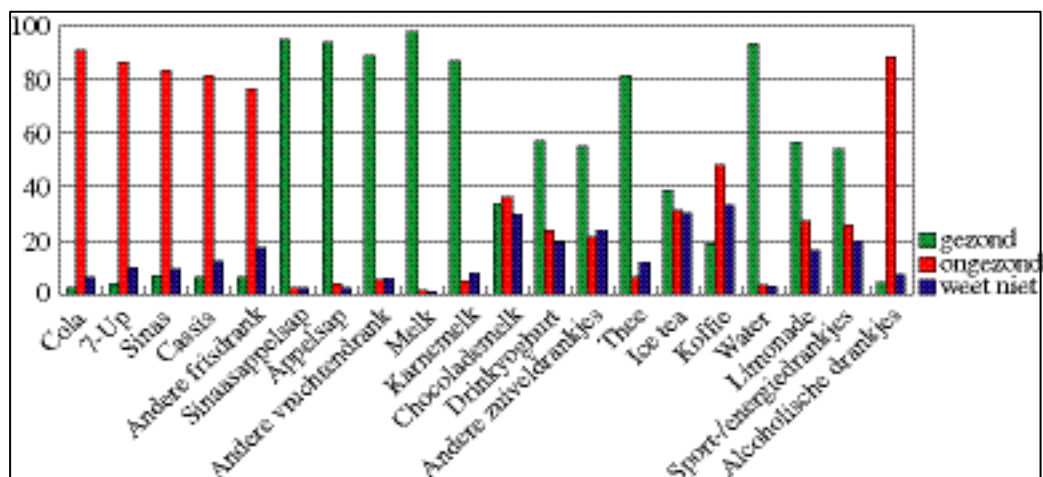
	Na school thuis				Na school bij vriendje			
	inkomensklasse		boven modaal	zeg niet weet niet	inkomensklasse		boven modaal	zeg niet weet niet
beneden modaal	modaal	beneden modaal			modaal			
Fris	45,5	39,8	31,7	25,5	52,3	61,0	55,5	41,8
Sap	9,1	10,2	11,6	7,3	13,6	6,8	4,3	7,3
Zuivel	9,1	4,2	3,7	7,3	0,0	1,7	4,3	5,5
zuivel zoet	0,0	4,2	4,3	18,2	6,8	1,7	2,4	7,3
Thee	9,1	17,8	21,3	18,2	4,5	11,0	5,5	14,5
Water	2,3	6,8	4,3	7,3	2,3	0,8	4,9	5,5
Aanleng	22,7	14,4	21,3	10,9	9,1	15,3	16,5	14,5
Overig	2,3	1,7	1,8	5,5	11,4	1,7	6,7	3,6
Moet niets	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

De antwoorden van de jongeren (zie figuur 3.6) zijn niet echt onderscheidend van de antwoorden van de lagereschoolkinderen. Ook de ondervraagde jongeren kwalificeren frisdrank, koffie en alcoholische dranken als ongezond. Vruchtensappen, zuivelranken, thee en water worden onverdeeld als gezond ervaren. Opvallend is dat ook jongeren verdeeld zijn ten aanzien van chocolademelk en jsthee. Ook opvallend is dat de jongeren frisdrank onverdeeld als ongezond kwalificeren, maar dat ze het wel veel drinken. De mate van gezondheid van een drank lijkt dus niet cruciaal bij de keuze voor een drank.

Figuur 3.5 Gezondheidsperceptie dranken door kinderen op de lagere school

Het consumptiegedrag van lagereschoolkinderen is dus meer in lijn met de mate van gezondheid dan het consumptiegedrag van jongeren. De houding ten aanzien van gezondheid lijkt bij jongeren dus veel minder een keuzebepalend criterium dan bij jongeren. Hier lijkt de mate waarin ouders nog invloed kunnen uitoefenen op het consumptiegedrag (met name bij de lunch) een bepalende factor, want de ondervraagde jongeren drinken immers wel in grote getale melk bij de lunch thuis, maar nauwelijks melk bij de lunch op school. In de volgende paragraaf is bekeken in hoeverre er een verband is tussen de houding ten aanzien van een drank en de consumptie.

Figuur 3.6 Gezondheidsperceptie dranken door jongeren

3.2.4 Relatie consumptie en houding ten aanzien van gezonde dranken

Vervolgens is bekeken in hoeverre houding en consumptie met elkaar corresponderen. Hiervoor is de consumptie, zoals de kinderen zelf aangeven, ingedeeld in de categorieën gezond, half gezond en ongezond. Als gezonde dranken zijn binnen dit onderzoek aangeduid zuivel (melk en karnemelk), sap (sinaasappelsap, appelsap, overige vruchtensappen), water (inclusief bronwater zonder prik) en thee. Als neutraal (omdat deze dranken zowel gezonde als ongezonde 'eigenschappen' hebben) zijn aangemerkt aanleng, zuivel zoet (chocolademelk, drinkyoghurt als Fristi, YokiDrink en overige zuiveldranken) en als ongezond frisdrank (cola, 7-up, sinas, cassis, overige frisdranken en ijsthee).

Per categorie is vervolgens bepaald welk percentage van de kinderen de 20 gevraagde dranken als gezond ziet. De verwachting is dat het percentage van de kinderen die gezonde dranken drinken, beter op de hoogte zijn van wat gezond is of niet dan kinderen die ongezonde dranken consumeren. Bovendien zou je vooraf kunnen verwachten dat de groep kinderen die ongezonde dranken consumeren, deze dranken vaker als gezond zullen kwalificeren.

In tabel 3.2 en 3.3 is aangegeven welk percentage van de kinderen (tabel 3.2) en jongeren (tabel 3.3), die de verschillende dranken als gezond ervaren, uitgezet tegen de consumptie (gezond, half gezond en ongezond) van het kind zelf voor het tussendoortje. De verschillen tussen de percentages zijn getoetst met een F-toets (Mann-Whitney of Wilcoxon toets). Significante verschillen tussen gezond en ongezond zijn in de tabel vet aangegeven.

Uit tabel 3.2 blijkt dat het verwachte antwoordpatroon niet naar voren komt uit de antwoorden van de lagereschoolkinderen. Alleen voor cola en appelsap, komt het verwachte antwoordpatroon naar voren en worden de verwachte significante verschillen gevonden.

De kinderen die na school thuis of na school met/bij vriendjes een gezonde drank drinken, blijken wel duidelijk onderscheid te kunnen maken tussen gezonde, neutrale en niet gezonde dranken. Ten opzichte van de groepen kinderen met een duidelijk onderscheidend consumptiegedrag wordt echter niet anders gescoord. Het valt zelfs op dat deze kinderen de neutrale dranken vaker gezond vinden dan kinderen die frisdrank drinken na school. Opvallend is wel dat zij thee minder vaak als gezond aanmerken dan hun leeftijdgenootjes in andere groepen, maar koffie daarentegen relatief vaker als gezond aanmerken. Daarnaast valt op dat de kinderen die neutraal drinken frisdrank (met uitzondering van cola en ijsthee) en aanleng vaker gezond vinden dan de kinderen die frisdrank drinken na school.

Het antwoordgedrag van jongeren komt meer overeen met het vooraf verwachte antwoordpatroon (zie tabel 3.3). De jongeren die na school thuis frisdrank drinken blijken de verschillende soorten frisdrank vaker als gezond te kwalificeren dan kinderen die thuis geen frisdrank drinken. De jongeren die thuis gezond drinken kwalificeren bovendien de gezonde dranken vaker als gezond dan kinderen die frisdrank drinken of gezoete zuiveldranken. Bovendien worden bij de jongeren ook meer significante antwoorden gevonden.

Tabel 3.2 Aandeel lagereschoolkinderen dat een drankje gezond vindt, gerelateerd aan de consumptie van een tussendoortje

Drankje	Tussendoortje thuis			Tussendoortje bij vriendje		
	Kind drinkt (in %)			Kind drinkt (in %)		
	gezond	neutraal	ongezond	gezond	neutraal	ongezond
<i>Gezonde drankjes:</i>						
- melk	96	98	100	100	100	95
- karnemelk	83	77	85	86	82	81
- sinaasappelsap	94	98	100	96	98	95
- appelsap	100	93	85	96	96	93
- andere vruchtendranken	87	89	96	82	92	93
- water	85	93	85	93	86	86
- thee	74	82	81	79	82	72
<i>Neutrale drankjes:</i>						
- limonade	55	59	46	46	55	56
- chocolademelk	42	43	38	36	39	44
- drinkyoghurt	66	57	65	64	63	60
- andere zuiveldranken	62	45	62	64	55	53
<i>Ongezonde drankjes:</i>						
- cola	6	2	4	0	4	5
- 7-Up	6	9	4	4	6	7
- sinas	17	20	19	21	18	14
- cassis	17	18	19	14	18	16
- ander frisdrank	13	16	15	18	16	12
- ijsthee	43	36	50	50	37	47
<i>Niet meegenomen drankjes:</i>						
- koffie	21	9	19	14	16	21
- sport-/energiedranken	49	59	58	57	55	56
- alcoholische dranken	8	2	0	4	2	7

Opvallend is tevens dat de jongeren die neutrale dranken drinken bij vrienden thuis, frisdrank minder vaak als gezond kwalificeren dan jongeren die gezonde dranken te drinken krijgen bij vrienden thuis. Maar dat deze groep vruchtensappen weer hoger kwalificeert op de gezondheidsschaal dan jongeren die gezonde dranken drinken bij vrienden.

Uit de tabellen 3.2 en 3.3 blijkt dat slechts zelden een significant verschil bestaat tussen de consumptie van een ongezonde drank en de houding van deze en andere dranken. Uit het aantal significante verschillen kan echter niet geconcludeerd worden dat jongeren vaker significant verschillend scoren, want de steekproefaantallen tussen kinderen en jongeren waren verschillend (meer jongeren dan kinderen), waardoor bij jongeren gemakkelijker significante verschillen konden worden geconstateerd.

Samengevat blijkt dat jongeren meer feitelijke kennis lijken te hebben van wat gezonde dranken zijn dan kinderen en dat jongeren die frisdrank drinken na school wat indifferenter worden ten aanzien van de ongezonde karakteristieken van de frisdranken. Bij lagereschoolkinderen kon dit niet worden aangetoond.

Tabel 3.3 Aandeel jongeren dat een drankje gezond vindt gerelateerd aan de consumptie van een tussendoortje

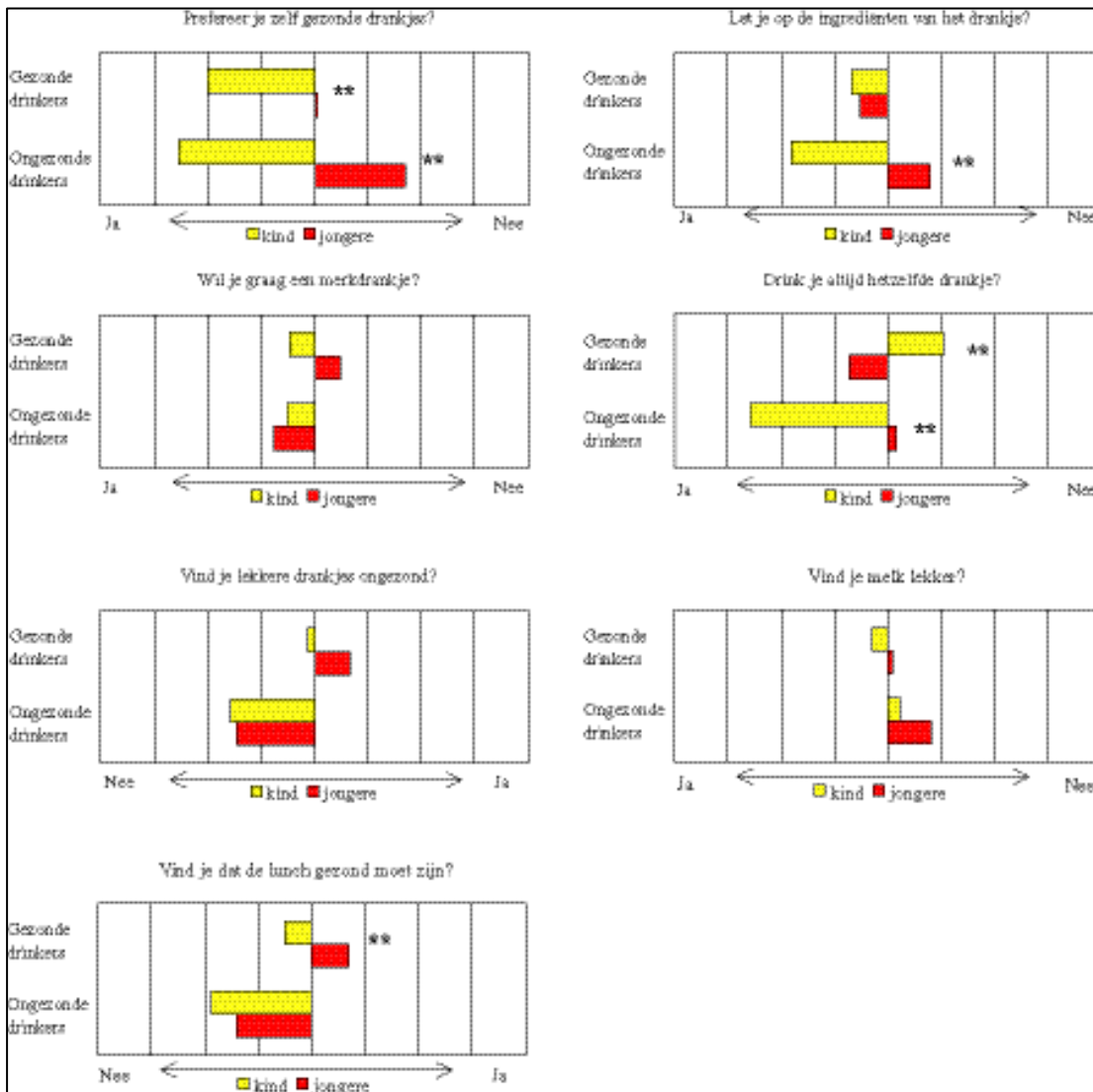
Drankje	Tussendoortje thuis			Tussendoortje bij vriendje		
	Jongere drinkt (in %)			Jongere drinkt (in %)		
	gezond	neutraal	ongezond	gezond	neutraal	ongezond
<i>Gezonde drankjes:</i>						
- melk	100	100	96	100	100	98
- karnemelk	92	89	84	94	90	85
- sinaasappelsap	93	96	98	93	100	96
- appelsap	94	93	95	93	95	95
- andere vruchtendranken	88	87	91	83	86	92
- water	97	96	91	94	95	94
- thee	86	83	78	80	86	83
<i>Neutrale drankjes:</i>						
- limonade	42	67	64	52	52	60
- chocolademelk	35	37	32	15	24	39
- drinkyoghurt	52	63	59	39	57	61
- andere zuiveldranken	54	61	52	44	57	58
<i>Ongezonde drankjes:</i>						
- cola	1	2	4	1,9	0	2,4
- 7-Up	2	7	4	2	0	5
- sinas	4	4	10	4	0	8
- cassis	4	7	7	4	0	7
- ander frisdrank	4	11	6	4	5	7
- ijsthee	33	41	43	30	24	43
<i>Niet meegenomen drankjes:</i>						
- koffie	17	30	13	22	0	17
- sport-/energie dranken	43	54	63	37	48	60
- alcoholische dranken	3	11	2	0	5	5

3.2.5 Preferentie gezonde dranken en consumptie

Vervolgens is aan de kinderen een aantal stellingen voorgelegd ten aanzien van gezonde dranken, ingrediënten van dranken en de mate van invloed die ze zelf ervaren in van de keuze van de dranken op een bepaald drinkmoment. Voor deze aanpak is gekozen om na te gaan in hoeverre de kinderen en jongeren het gevoel hebben zelf een consumptie keuze te kunnen maken en in hoeverre ze de invloed van ouders en leeftijdsgenootjes voelen in hun drankkeuze bij de lunch en na school. De verschillen tussen kinderen en jongeren zijn getoetst met een T-toets op gelijke gemiddelden, waarbij, indien nodig, gecorrigeerd wordt voor verschillende varianties (zie bijlage 1).

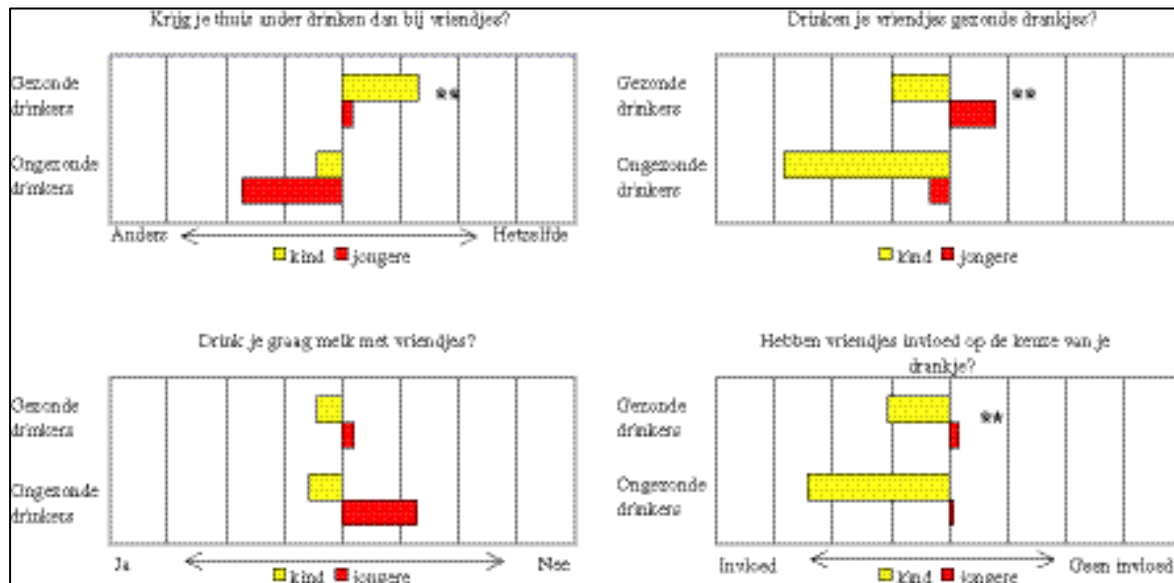
Een aantal zaken vallen op in deze figuur. Het meest opvallende is dat niet alleen de lagereschoolkinderen die een gezond drankje bij de lunch op school nemen ook een gezond drankje prefereren, maar ook de kinderen die een ongezond drankje bij de lunch nemen. De jongeren antwoorden precies omgekeerd, die prefereren geen gezonde dranken. Dat is wel consequent ten opzichte van de bevindingen in de vorige paragraaf. Opvallend is wel dat

bij de jongeren de ingrediënten wel belangrijk zijn voor de gezonde drinkers en waarschijnlijk dus ook bepalend zijn voor het consumptiegedrag. Zowel kinderen als jongeren voelen zich aangesproken door merkdranken; alleen jongeren die gezond drinken blijken minder gevoelig voor merkdranken. Alleen de jongeren die gezond drinken en de kinderen die ongezond drinken kinderen drinken steeds hetzelfde drankje bij de lunch op school. Dat zou kunnen betekenen dat de gezond drinkende jongeren hier bewust voor kiezen en de ongezond drinkende kinderen niets anders lusten. De hypothese ten aanzien van de jongeren blijkt te kloppen; gezond drinkende jongeren vinden dat een lunch gezond moet zijn en ongezond drinkende jongeren niet. Zowel gezond als ongezond drinkende kinderen blijken een gezonde lunch niet nodig te vinden en ze lusten allemaal wel melk. Uit de bevindingen in deze figuur en de bevindingen in de vorige paragrafen, lijkt het erop of kinderen meer moeite hebben te kwalificeren wat gezond en ongezond is.

Figuur 3.7 Eigen preferenties kinderen en jongeren gecategoriseerd op consumptie gedrag bij de lunch op school (**significant verschil op 5%-niveau)

Uit figuur 3.8 blijkt dat kinderen die gezond drinken bij vriendjes meestal hetzelfde te drinken krijgen en jongeren ook. Blijkbaar gaan kinderen die in de lunch gezond drinken ook om met kinderen die eenzelfde consumptiepatroon hebben. Kinderen en jongeren die ongezond drinken gaan blijkbaar allemaal wel om met leeftijdgenootjes die er een gezonder consumptiegedrag op nahouden. De gezond drinkende jongeren gaan blijkbaar wel om met mensen die ongezond drinken. Samen melk drinken is blijkbaar iets voor kinderen, want alle jongeren antwoorden daar negatief op, maar jongeren gaan er vanuit dat hun keuzegedrag niet beïnvloed wordt door anderen, terwijl kinderen zeggen wel beïnvloed te worden door de keuzes van vriendjes.

Figuur 3.8 Beïnvloeding door leeftijdgenootjes gecategoriseerd op consumptiegedrag bij de lunch op school

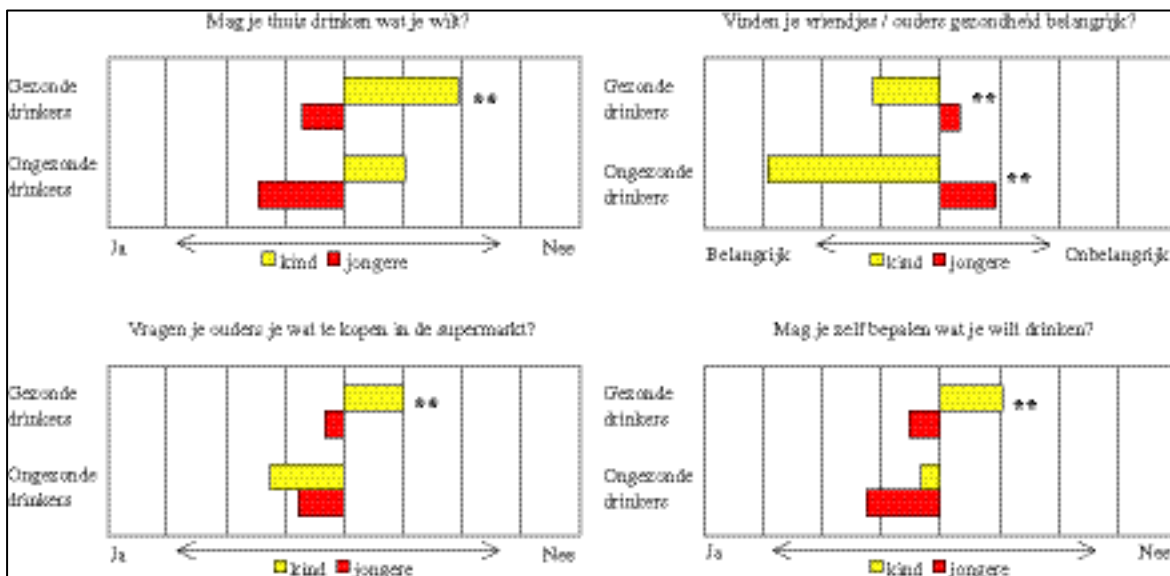
Uit figuur 3.9 blijkt dat kinderen vooral gestuurd worden door ouders in wat ze drinken tussen de middag en thuis. Kinderen hebben ook de impressie dat gezond drinken belangrijk is en dat ouders en vriendjes dat ook vinden. Ouders van ongezond drinkende kinderen geven hun kinderen meer inspraak in het aankoopgedrag dan ouders die dat niet toestaan.

De resultaten van de vragen voor kinderen en jongeren gecategoriseerd op het consumptiegedrag bij de lunch thuis zijn op de meeste punten identiek. Alleen komt bij die categorisering duidelijk naar voren dat kinderen en jongeren die gezond drinken bij de lunch dit voorgeschreven krijgen van ouders en die ouders de kinderen ook weinig inspraak geven in het gezins aankoopgedrag. Opvallend is daarnaast dat zowel de kinderen als jongeren die thuis een ongezond drankje nemen, aangeven in hun consumptiegedrag door hun vriendjes te worden beïnvloed.

Deze constatering komt nog iets sterker naar voren bij de categorisering naar drinkgedrag na school bij/met vriendjes. Kinderen en jongeren die in het bijzijn van vrien-

den na school een gezonde drank zeggen te drinken, zijn over het algemeen meer gezondheidsbewust, maar krijgen van hun ouders ook minder keuzevrijheid ten aanzien van dranken. Het lijkt er dus op dat ouders die hun kinderen alleen gezonde dranken willen laten drinken en dat ook consequent doorvoeren (met of zonder vriendjes), kinderen de minste inspraak geven in het consumptiegedrag, maar wel aan de kinderen doorgeven dat het belangrijk is dat ze gezond eten en leven.

Concluderend lijkt het of ouders en leeftijdgenootjes invloed hebben op het consumptiegedrag van kinderen en jongeren. In de volgende paragraaf wordt eerst nagegaan of wel consistent is geantwoord door ouders en kinderen en vervolgens wordt in paragraaf 3.3 nader ingegaan op de beïnvloeding van kinderen door ouders.

Figuur 3.9 Beïnvloeding door ouders gecategoriseerd op consumptiegedrag bij de lunch op school

3.3 Houding van de ouders en kinderen ten aanzien van gezondheid

Allereerst is nagegaan of ouders en kinderen wel consistent hebben geantwoord. Om onderliggende concepten die bepalend zijn voor de houding van de ouders en de kinderen, te verkrijgen, zijn factoranalyses uitgevoerd op alle open vragen met vijfpuntsschaal (bij de ouders vraag 11, 13 en 14 en bij kinderen vraag 6 en 7). In eerste instantie is een factoranalyse op alle open vragen gezamenlijk (voor ouders en kinderen apart) uitgevoerd om onderliggende concepten ten aanzien van de houding te vinden. Van de meeste factoren uit deze factoranalyse, kon echter geen eenduidig onderliggend concept bepaald worden. Daarna zijn per vraag factoranalyses uitgevoerd. Om factoranalyse toe te kunnen passen, moet er voldoende correlatie tussen de antwoorden op de vragen zijn. Met behulp van Bartlett's test of sphericity bleek dit voor alle onderliggende concepten in de houding het geval. De factoranalyse is gebruikt om per concept in de houding het aantal variabelen terug te brengen naar één nieuwe variabele. Deze variabele, de factorscore, kan gezien

worden als een samenvoeging van de oorspronkelijke variabelen en geeft een relatieve waarde voor de houding van die persoon ten aanzien van het onderliggende concept. Hierbij blijft slechts een deel van de informatie behouden, wat wordt uitgedrukt in de hoeveelheid verklaarde variantie van de onderliggende variabelen. Een vuistregel voor voldoende betrouwbaarheid is, dat een factor minimaal 70% van de oorspronkelijke variantie moet verklaren. De factorscore is gestandaardiseerd met gemiddelde nul en variantie één. Na de factoranalyse is van elk factor de Cronbach Alpha bepaald. De Cronbach Alpha is een maat voor de interne consistentie tussen de variabelen in een factor en geeft de mate aan waarin de vragen op een zelfde onderliggend concept betrekking hebben. Voor een interne consistente schaal wordt vaak als eis gesteld dat de Cronbach Alpha minimaal 0,7 bedraagt (Nunally, 1978).

Op basis van die resultaten is gekozen om met behulp van een ervaringsdeskundige onderliggende concepten met betrekking tot de houding van de ouders en de kinderen te bepalen. De vragen uit de vragenlijst zijn voor zover dit mogelijk was onder deze concepten geplaatst. Vragen die niet onder een concept geplaatst konden worden zijn niet meegenomen in de analyse. Voor de ouders en kinderen zijn de concepten ten aanzien van houding bepaald. Omdat de manier van vragen en de locatie in de vragenlijst van invloed kan zijn op de manier van antwoorden zijn de concepten per vraag bepaald. Per concept is vervolgens via *trial and error* bepaald welke van de vragen die onder dat concept vallen, gezamenlijk tot één factor komen met de meeste verklaarde variantie en de hoogste Cronbach Alpha. Wanneer een afweging tussen bijvoorbeeld een verhoging van de variantie en een verlaging van de Cronbach Alpha moest worden gemaakt, is dit gedaan op basis van ervaring. De overige vragen zijn buiten de verdere analyse gelaten. In bijlage 2 staan de

Tabel 3.4 Factoren die de houding weergeven van de ouders

Factor	Verklaarde variantie (%)	Cronbach Alpha
A Letten op ingrediënten drankje	53,7	0,7102
B Belang merk	43,2	0,3464
C Negatieve perceptie ouders t.a.v. invloed leeftijdsgenoten	66,7	0,4984
D Perceptie ouders t.a.v. invloed kind op boodschappenlijstje	47,8	0,6197
E Perceptie ouders t.a.v. consumptie ongezonde dranken door kind	56,4	0,7374
F Kind heeft veel keuzevrijheid	49,7	0,4940
G Drankje kind moet lekker zijn	49,4	0,4783
H Als ouder bepaal ik wat het kind drinkt	50,3	0,5026
I Perceptie ouder t.a.v. 'gezonde' houding kind	71,8	0,6083
J Belang van gezonde dranken	70,1	0,5729
K Belang van gezonde voeding	61,9	0,3692
L Ouder actief bezig met gezondheid	57,2	0,8728
M Ouder niet continu bezig met gezondheid	55,2	0,5935
N Belang ingrediënten bij aankoop	63,7	0,8096
O Belang extra's bij product bij aankoop	67,7	0,7573
P Belang of kinderen het zelf vragen bij aankoop	72,1	0,5740
Q Belang prijs bij aankoop	74,9	0,6633

vragen aan de ouders die samengenomen zijn tot de gevonden factoren. In tabel 3.4 staan de gedefinieerde factoren van de ouders met de hoeveelheid verklaarde variantie en Cronbach Alpha.

De factoren die een redelijke hoeveelheid verklaarde variantie (ongeveer 70%) en een redelijke mate van interne consistentie (ongeveer 0,7) hebben, zijn factor A, E, I, J, L, N, O en Q. Van de overige factoren is de hoeveelheid verklaarde variantie en/of de interne consistentie dusdanig laag, dat resultaten op basis van die factoren hoogstens indicatief zijn.

In bijlage 3 staan de vragen aan de kinderen die samengenomen zijn tot de gedefinieerde factoren. Evenals bij de ouders geldt dat deze zijn ingedeeld per vraag. De factoren zijn bepaald over alle kinderen, dus zowel van de lagere school als de middelbare school. Zo zijn uniforme factoren gevormd en zijn de resultaten van de kinderen en jongeren te vergelijken. In tabel 3.5 staan de factoren van de kinderen met de hoeveelheid verklaarde variantie en Cronbach Alpha.

Tabel 3.5 Factoren die de houding weergeven van de kinderen

Factor	Verklaarde variantie (%)	Cronbach Alpha
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	47,0	0,4107
2 Kind let op ingrediënten drankje	68,6	0,7706
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	66,0	0,4832
4 Kind drinkt graag melk	75,2	0,6700
5 Lekker dranken zijn gezond	48,1	0,4597
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	56,9	0,6107
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	70,6	0,7898
8 Ouders vragen kind wat te kopen	64,7	0,4535
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	69,1	0,7672
10 Kind vindt dat de lunch gezond moet zijn	53,0	-0,1251
11 Kind vindt melk lekker	70,9	0,5884
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	43,4	0,3427
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	54,3	0,1572
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	57,9	0,2735
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	34,0	0,5013

De factoren die een redelijke hoeveelheid verklaarde variantie (ongeveer 70%) en een redelijke mate van interne consistentie (ongeveer 0,7) hebben, zijn factor 2, 4, 6, 7, 9 en 11. Van de overige factoren is de hoeveelheid verklaarde variantie en/of de interne consistentie dusdanig laag, dat resultaten op basis van die factoren hoogstens indicatief zijn. De kleine hoeveelheid verklaarde variantie en de lage Cronbach Alpha van de meeste factoren, impliceren dat de onderhavige enquête en methode (vijfpuntsschaal) niet goed de houding ten aanzien van gezondheid hebben kunnen meten. Omdat eventuele resultaten met factoren met een kleine hoeveelheid verklaarde variantie of een lage Cronbach Alpha indicatief kunnen zijn, worden in de analyses wel alle factoren meegenomen. De nadruk

zal wel liggen op de factoren met een redelijke hoeveelheid verklaarde variantie en een redelijke mate van interne consistentie.

3.3.1 Vergelijking houding kinderen naar geslacht

In deze paragraaf wordt de houding ten aanzien van gezondheid vergeleken tussen jongens en meisjes. Dit gebeurt door de gemiddelde waarde van de factorscore per aspect voor de jongens en de meisjes te vergelijken. Of het verschil significant is wordt getoetst met een T-toets op gelijke gemiddelden (na controle en eventuele correctie voor gelijk varianties met een F-toets). De relatie tussen de gemiddelde factorscores per aspect en de consumptie is grafisch weergegeven in bijlage 4 evenals de toetsresultaten op de verschillen tussen de geslachten.

Voor de meeste factoren geldt dat kinderen gemiddeld meer letten op gezondheid en minder keuzevrijheid hebben dan jongeren. Er is alleen op significante verschillen tussen geslacht binnen de groepen kinderen van de lagere school en de jongeren op de middelbare school getoetst en niet tussen de groepen.

Over het algemeen zijn er weinig significante verschillen tussen de houding van jongens en meisjes. De significante verschillen die er zijn geven over het algemeen indicatief aan dat meisjes meer bezig zijn met gezondheid dan jongens. Zo mogen jongens van de lagere school meer dan meisjes zelf aangeven wat ze willen drinken. Op de middelbare school ervaren meisjes lekkere drankjes meer ongezond dan jongens, vinden meisjes meer dat de lunch gezond moet zijn en drinken ze minder vaak hetzelfde drankje. Meisjes ervaren wel meer dan jongens de houding van de leeftijdsgenoten als vergelijkbaar met de eigen thuissituatie.

3.3.2 Relatie houding kinderen en inkomensniveau van de ouders

Naar verwachting bestaat er een relatie tussen het inkomensniveau van de ouders en de houding van de kinderen ten aanzien van gezonde voeding. De verwachting is dat de kinderen van ouders met een hoger inkomen in grotere mate gezondheidsbewust zijn dan kinderen van ouders met een lager inkomen. Het verschil wordt getoetst door de gemiddelde waarde van de factorscore per aspect voor kinderen en jongeren met ouders met een beneden modaal en boven modaal inkomen te vergelijken. Of het verschil significant is wordt getoetst met een eenzijdige T-toets op gelijke gemiddelden (na controle en eventuele correctie voor gelijk varianties met een F-toets). De relatie tussen de gemiddelde factorscores per aspect en de consumptie is grafisch weergegeven in bijlage 5 evenals de toetsresultaten op de verschillen tussen de geslachten.

Voor de meeste factoren geldt dat kinderen gemiddeld meer letten op gezondheid en minder keuzevrijheid hebben dan jongeren. Er is alleen op significante verschillen tussen inkomensklasse binnen de groepen kinderen van de lagere school en de jongeren op de middelbare school getoetst en niet tussen de groepen.

Er zijn slechts weinig significante relaties gevonden. Uit de gevonden relaties blijkt niet eenduidig dat kinderen en jongeren van ouders met een bovenmodaal inkomen een grotere mate van gezondheidsbewustzijn hebben dan die van ouders met een beneden modaal inkomen. Voor de hypothese zijn de volgende significante verschillen: jongeren uit de

hoge inkomensklasse geven aan liever melk met vriendjes te drinken en melk lekker te vinden en kinderen uit deze klasse geven meer aan dat lekkere drankjes ongezond zijn dan de jongeren en kinderen in de lage inkomensklasse. Daarentegen blijkt dat jongeren uit de lage inkomensklasse meer gezonde drankjes prefereren, meer zelf mogen bepalen wat ze drinken, meer aangeven melk lekker te vinden, en minder invloed van leeftijdsgenoten ervaren dan jongeren uit de hoge inkomensklasse. De kinderen uit de lage inkomensklasse letten meer op de ingrediënten van het drankje dan kinderen uit de hoge inkomensklasse.

3.3.3 Relatie geconsumeerd drankje kind en drankje dat kind van ouder moet drinken

Naar verwachting bestaat er een correlatie tussen het gezonde drankje dat een kind zelf aangeeft dat het meestal drinkt en het gezonde drankje dat het kind van zijn ouder moet drinken. Te verwachten is dat de correlatie bij gezondheidsbewuste ouders hoger is dan bij minder gezondheidsbewuste ouders (paragraaf 3.2.3.1). Tevens is te verwachten dat ouders meer invloed hebben op het consumptiegedrag van hun kinderen als deze een hoger opleidingsniveau hebben (paragraaf 3.2.3.2). Hiervoor zijn de opleidingsniveaus gerangschikt van hoog (VWO, HAVO en MAVO/HAVO), middel (MAVO en MBO) en laag (LBO).

3.3.3.1 Gezondheidsbewustzijn van de ouders

De indeling van de ouders naar drie groepen in gezondheidsbewustzijn is gedaan op basis van de factorscore van de factor L ('ouder actief bezig met gezondheid'). Deze factor is gekozen omdat dit de factor is met een goede mate van interne consistentie en een redelijke mate van verklaarde variantie van de vragen met betrekking tot gezondheidsbewustzijn. Per groep is vervolgens de correlatiecoëfficiënt tussen de door de kinderen aangegeven drank en dat wat de kinderen van de ouders moeten drinken, bepaald. In tabel 3.6 staan de correlatiecoëfficiënten voor bij de lunch thuis en na school thuis.

Tabel 3.6 *Correlatie tussen of het kind een gezond drankje moet drinken van de ouders en of het kind aangeeft een gezond drankje te consumeren*

Type ouders	Bij de lunch thuis			Tussendoortje thuis		
	alle kinderen	lage school	middelbare school	alle kinderen	lage school	middelbare school
Bewuste ouders	0,320 b)	0,642 b)	0,191	0,271 a)	0,333	0,308 a)
Minder bewuste ouders	0,353 b)	0,538 b)	0,224	0,364 b)	0,412 a)	0,299
Minst bewuste ouders	0,322 b)	0,316 a)	0,324 a)	0,354 b)	0,227	0,396 a)

a) Correlatie is significant op 5% -niveau; b) Correlatie is significant op 1% -niveau.

Uit tabel 3.6 blijkt dat er een significante positieve correlatie is tussen of het kind een gezond drankje moet drinken van de ouders en of het kind aangeeft een gezond drankje te nemen. De correlatie is over het algemeen echter redelijk laag. De relatie tussen gezond-

heidsbewustzijn van de ouders en de consumptie van het kind is met name duidelijk bij kinderen van de lagere school bij de lunch thuis. Bij de lunch drinken kinderen dus vaak gezond als de ouders aangeven dat zij dat moeten. Deze correlatie is bij gezondheidsbewuste ouders duidelijk hoger dan bij minder gezondheidsbewuste ouders. Bij de jongeren en bij de kinderen bij het tussendoortje thuis is de correlatie bij gezondheidsbewuste ouders niet hoger dan bij minder gezondheidsbewuste ouders.

Bij de lunch thuis is de correlatie ook duidelijk hoger bij kinderen dan bij jongeren. Bij het tussendoortje is dit verschil niet aanwezig.

3.3.3.2 Opleidingsniveau jongeren

Voor de jongeren van verschillende opleidingsniveaus is de correlatiecoëfficiënt tussen de door de jongeren aangegeven drank en dat wat de jongeren van de ouders moeten drinken, bepaald. In tabel 3.7 staan de correlatiecoëfficiënten voor bij de lunch thuis en na school thuis.

Tabel 3.7 *Correlatie tussen of het kind een gezond drankje moet drinken van de ouders en of het kind aangeeft een gezond drankje te consumeren bij verschillende opleidingsniveaus*

Opleidingsniveau	Bij de lunch thuis		Tussendoortje thuis	
Hoog	0,287 b)	(n=119)	0,280 a)	(n=70)
Middel	0,246	(n= 62)	0,411 b)	(n=39)
Laag	0,102	(n= 23)	0,418	(n=14)

a) Correlatie is significant op 5% -niveau; b) Correlatie is significant op 1% -niveau.

Uit tabel 3.7 blijkt dat bij de lunch thuis jongeren met een hoger opleidingsniveau een meer significante en hogere correlatie hebben dan jongeren met een lager opleidingsniveau. Bij het tussendoortje thuis lijkt deze relatie eerder omgekeerd te zijn. Echter door de kleine aantallen is significantie niet aan te tonen bij het lage opleidingsniveau.

3.4 Relaties tussen de houding ten aanzien van gezondheid van ouders en kinderen

Op basis van ervaring zijn de te verwachten invloedrelaties tussen de factoren bepaald. Zowel de invloedsrelaties van ouder op kind (O->K), de invloedsrelaties van kind op ouder (K->O) als de gecombineerde invloedsrelaties ouder kind (O<->K) zijn bepaald. Als de invloedsrelatie beide kanten op wijst, is het niet mogelijk geweest om de beide afzonderlijke invloeden apart te bepalen. Voor de gevonden relaties tussen de factoren bij ouders en kinderen moet gerealiseerd worden dat de factoren slechts in beperkte mate de onderliggende concepten weergeven en dat deze dus slechts als indicatief beschouwd kunnen worden.

Tussen de factoren van de ouders en de kinderen waarvan verwacht wordt dat er een relatie bestaat, zijn de (lineaire) correlatiecoëfficiënten van de bijbehorende factorscores bepaald. Middels de bivariate Pearson correlatietoets is getoetst of deze correlaties signifi-

cant zijn. Een significante correlatie geeft aan dat er een relatie tussen de twee factoren is, echter het geeft niet aan welke relatie. In dit onderzoek wordt verondersteld dat de gevonden correlatie de onderliggende verwachte invloedsrelatie weergeeft.

In bijlage 6 zijn verwachte relaties tussen de factoren bij de ouders en bij de kinderen weergegeven ('Rel' in de tabel). Factoren die slechts een kleine hoeveelheid verklaarde variantie hebben en/of een lage interne consistentie, zijn lichtgrijs weergegeven om aan te geven dat deze slechts indicatief zijn. Boven de verwachte relaties tussen twee factoren staat de correlatiecoëfficiënt tussen deze factoren als deze significant is ('Corr' in de tabel). Als de correlatiecoëfficiënt niet significant is, is de verwachte invloedsrelatie lichtgrijs weergegeven. Uit bijlage 6 blijkt dat veel correlaties niet significant zijn. De correlaties, die wel significant zijn, zijn slechts aan de lage kant ($< 0,20$). Dit betekent dat de onderliggende relatie voor deze correlatie wel significant is, maar niet erg sterk is.

De significante correlaties die gevonden zijn, duiden erop dat als ouders meer aandacht aan een gezond drankje besteden dat de kinderen ook meer aandacht aan een gezond drankje besteden. Dit blijkt uit de correlatie tussen de factorscores van factor A met factor 2 en 6, I met 2 en 6, J met 6 en L met 6. Verder blijkt uit de correlatie tussen factor I met 10 en K met 9 en 12 dat, als ouders meer aandacht hebben voor gezonde dranken, de kinderen minder keuzevrijheid in dranken lijken te hebben.

Als de ouders een vrij voedselregime hebben, ofwel de kinderen veel keuzevrijheid hebben, dan zien we een positieve correlatie met de eigen invulling van het drankje door de kinderen. Er lijkt vaker een merkdrankje, een lekker drankje of een product met iets extra's gekozen te worden door kinderen met een vrij voedselregime (factor B met 7, 8 en 12, D met 7, 8, 10 en 12, G met 8 en 9 en O met 7, 8 en 13). Bij ouders met een strikt voedselregime, lijkt het kind juist minder eigen keuze hebben met betrekking tot het drankje (factor H met 7, 9 en 12). Aangezien deze laatste twee relaties met name factoren met weinig interne consistentie betreffen, zijn deze slechts indicatief.

Hieruit blijkt dat er wel degelijk een invloed is tussen de houding van de ouders en het consumptiegedrag van de kinderen. Hoewel niet altijd significant verschillende antwoorden worden geconstateerd tussen de verschillende groepen, is wel aangetoond dat de houding van de ouders invloed heeft op het consumptiegedrag van de kinderen.

3.5 Relatie houding en consumptie kinderen

In deze paragraaf is de consumptie van de kinderen (zoals ze het zelf ingevuld hebben) uitgezet tegen de houding van de kinderen. De houding wordt gegeven door de factoren van de kinderen, zoals deze in paragraaf 3.2 beschreven zijn. De dranken zijn ingedeeld in gezonde, neutrale en ongezonde dranken (zie paragraaf 3.1.3). Per consumptiemoment is bepaald of er een relatie verwacht kan worden tussen de consumptie (gezond en ongezond) en de factor (tabel 3.8). Naar verwachting consumeren kinderen die een gezondere houding hebben, vaker een gezond drankje.

Per consumptiegroep is via een T-toets voor gelijke gemiddelden (gecorrigeerd voor gelijke of ongelijke variantie) getoetst, of de gemiddelde waarde van de factorscore in de consumptiegroepen 'gezond' en 'ongezond' gelijk is aan elkaar. Omdat kinderen met een gezondere houding verwacht worden vaker een gezond drankje te consumeren, is de T

toets eenzijdig. De relatie tussen de gemiddelde waarde van de factorscore van een factor van de geïnterviewde kinderen en de consumptie van die kinderen, is per consumptiemoment grafisch weergegeven in bijlage 7. Onder worden per consumptiemoment de significante verschillen tussen kinderen die een gezond of een ongezond drankje consumeren, uitgewerkt. In welke mate dit verschil een invloed heeft op de keuze van het kind is niet gekwantificeerd.

Tabel 3.8 *Verwachte relaties van de houding van kinderen met de consumptie van een gezond drankje*

Factor ten aanzien van de houding	Relatie met consumptie
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	X
2 Kind let op ingrediënten drankje	X
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	
4 Kind drinkt graag melk	X
5 Lekkere dranken zijn ongezond	
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	X
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	
8 Ouders vragen kind wat te kopen	
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	
10 Kind vindt dat de lunch gezond moet zijn	X
11 Kind vindt melk lekker	
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	

Lunch thuis

Van een aantal factoren, wordt een relatie verwacht met of de kinderen een gezond of een ongezond drankje bij de lunch thuis consumeren. De significantieniveaus van deze verschillen van gemiddelde factorscores tussen de groepen zijn weergegeven, in tabel 3.9.

Uit de bovenstaande tabel en de figuren in bijlage 7 blijkt dat kinderen die een gezond drankje nuttigen bij de lunch thuis, significant liever melk drinken (factor 4). Uit factor 10 blijkt dat jongeren die het belangrijk vinden dat de lunch gezond is significant meer een gezond drankje drinken bij de lunch thuis.

Lunch op school

Van de factoren waarvoor een relatie met of de kinderen een gezond of een ongezond drankje bij de lunch op school consumeren verwacht wordt, staan de significantieniveaus van de verschillen van de gemiddelde factorscores tussen de groepen met gezonde en ongezonde consumptie voor de lunch op school, in tabel 3.10. Deze zijn met behulp van een

Tabel 3.9 Significantie van de verschillen tussen gemiddelde factorscores van kinderen en jongeren die een gezond en een ongezond drankje consumeren bij de lunch thuis

Factor	Levene's Test for Equality of variances		T-test for Equality of Means	
	F	Sig. F	T	Sig. T (2-tailed)
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,141444	0,707715	0,015973	0,98729
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,129855	0,719408	-0,07318	0,94182
4 Kind drinkt graag melk	0,022472	0,881165	-1,88678	0,062344 b)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,960915	0,329527	-1,47421	0,143838
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	4,633594	0,033969	a) 1,810273	0,104129
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,04009	0,841668	-1,19173	0,234786
2 Kind let op ingrediënten drankje	1,148471	0,285167	-1,55352	0,121889
4 Kind drinkt graag melk	0,339798	0,560606	-0,60998	0,542569
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,331857	0,565218	-1,20959	0,22787
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	2,792166	0,096298	2,184817	0,03007 b)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant op 5% -niveau.

Tabel 3.10 Significantie van de verschillen tussen gemiddelde factorscores van kinderen die een gezond en een ongezond drankje consumeren bij de lunch op school

Factor	Levene's Test for Equality of variances		T-test for Equality of Means	
	F	Sig. F	T	Sig. T (2-tailed)
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,002849	0,957592	0,388481	0,698892
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,061260	0,805273	0,713613	0,477945
4 Kind drinkt graag melk	0,270214	0,604901	0,091505	0,927364
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	5,452915	0,02254	a) 2,149775	0,042207 b)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,301536	0,584747	0,851395	0,397583
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	1,246917	0,265928	-2,90822	0,004187 b)
2 Kind let op ingrediënten drankje	2,727451	0,100729	-2,26735	0,024797 b)
4 Kind drinkt graag melk	3,579831	0,060412	-1,98021	0,04951 b)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,164903	0,685260	-1,08007	0,281843
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	3,777561	0,053816	3,65382	0,000357 b)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant op 5% -niveau.

T-toets voor gelijke gemiddelden bepaald. Een totaal overzicht van alle factoren staat in bijlage 7.

Uit tabel 3.10 en de figuren in bijlage 7 blijkt dat kinderen die aangeven dat vriendjes gezondheid belangrijk vinden, een gezonder drankje drinken. Bij jongeren is juist geen relatie met de consumptie van vriendjes te zien. Jongeren die aangeven zelf gezonde dranken te nemen (factor 1), op de ingrediënten van de dranken te letten (factor 2), graag melk drinken (factor 4) of die vinden dat de lunch gezond moet zijn (factor 10), consumeren een gezonder drankje bij de lunch op school.

Na school thuis

Van de factoren waarvoor een relatie met of de kinderen een gezond of een ongezond drankje na school consumeren verwacht wordt, staan de significantieniveaus van de verschillen van de gemiddelde factorscores tussen de groepen met gezonde en ongezonde consumptie na school thuis, in tabel 3.11. Deze zijn met behulp van een T-toets voor gelijke gemiddelden bepaald. Een totaal overzicht van alle factoren staat in bijlage 7.

Als kinderen en jongeren vinden dat door hun ouders en vriendjes gezondheid als belangrijk wordt ervaren (factor 6), dan drinken ze significant meer een gezond drankje. Wanneer de gezondheidshouding ten aanzien van de lunch (factor 10) en ten aanzien van het drinken van melk (factor 4) als representatief wordt genomen voor de houding ten aanzien van gezondheid, dan drinken kinderen en jongeren die gezondheid belangrijk en lekker vinden significant meer een gezond drankje na school thuis. Verder blijkt dat jonge-

Tabel 3.11 Significantie van de verschillen tussen gemiddelde factorscores van kinderen die een gezond en een ongezond drankje consumeren bij de het tussendoortje thuis

Factor	Levene's Test for Equality of variances		T-test for Equality of Means	
	F	Sig. F	T	Sig. T (2-tailed)
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	3,477372	0,066024	-0,71677	0,475684
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,178107	0,674181	-0,54304	0,588674
4 Kind drinkt graag melk	0,208622	0,649135	-2,2685	0,0261 b)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,000515	0,981954	-2,28571	0,025023 b)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,979739	0,325363	2,073222	0,041497 b)
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	4,544471	0,03427 a)	-2,06905	0,039854 b)
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,472552	0,492628	-2,8303	0,005135 b)
4 Kind drinkt graag melk	3,623621	0,05843	-2,12925	0,034482 b)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	2,607083	0,107996	-3,27933	0,001231 b)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	1,571732	0,211449	3,112104	0,002135 b)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant op 5% -niveau.

ren die aangeven zelf gezonde dranken te nemen (factor 1) of letten op ingrediënten van het drankje (factor 2), een gezonder drankje consumeren na school thuis.

Na school bij vriendje

Van de factoren waarvoor een relatie met of de kinderen een gezond of een ongezond drankje na school bij een vriendje consumeren verwacht wordt, staan de significantie niveaus van de verschillen van de gemiddelde factorscores tussen de groepen met gezonde en ongezonde consumptie na school bij een vriendje, in tabel 3.12. Deze zijn met behulp van een T-toets voor gelijke gemiddelden bepaald. Een totaal overzicht van alle factoren staat in bijlage 7.

Het blijkt dat kinderen die letten op ingrediënten van het drankje (factor 2) een gezonder drankje consumeren na school bij een vriendje. Verder consumeren kinderen die melk lekker vinden (factor 4) meer een gezond drankje. Het blijkt dat jongeren die aangeven zelf gezonde dranken te nemen (factor 1) of letten op ingrediënten van het drankje (factor 2), een gezonder drankje consumeren na school bij een vriendje. Jongeren die vinden dat de lunch gezond moet zijn (factor 10), consumeren meer een gezond drankje na school bij een vriendje.

Voor de meeste factoren op de verschillende consumptiemomenten is er een significant verschil tussen de kinderen die een gezond drankje consumeren en de kinderen die een ongezond drankje consumeren. Als er van uitgegaan wordt dat de consumptie een gevolg is

Tabel 3.12 Significantie van de verschillen tussen gemiddelde factorscores van kinderen die een gezond en een ongezond drankje consumeren bij de het tussendoortje bij vriendje

Factor	Levene's Test for Equality of variances		T-test for Equality of Means	
	F	Sig. F	T	Sig. T (2-tailed)
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,02465	0,875702	-0,71011	0,480029
2 Kind let op ingrediënten drankje	1,12467	0,292613	-1,88628	0,063466 c)
4 Kind drinkt graag melk	1,72216	0,193764	-1,31078	0,19428 b)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,076009	0,783605	-0,29318	0,770268
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	2,981293	0,088707	1,105213	0,272906
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	1,18885	0,276794	-1,93404	0,054433 c)
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,676598	0,41168	-1,70757	0,089174 c)
4 Kind drinkt graag melk	1,244448	0,265873	-1,06575	0,287744
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	3,958618	0,047911 a)	-0,6971	0,487067
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,690869	0,4068	1,933589	0,054489 c)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant op 10% -niveau; c) Significant op 5% -niveau.

van de houding en de factoren onderdelen van de houding voorstaan, dan heeft de houding significant invloed op de consumptie. Deze houding heeft meer invloed bij jongeren op de middelbare school dan bij kinderen op de lagere school.

3.6 Houding en consumptie van kinderen en houding en consumptie van leeftijdsgenoten

Oorspronkelijk was het de bedoeling de invloed van vrienden niet alleen binnen de vragenlijst te toetsen, maar ook te toetsen op schoolniveau of op sommige scholen meer gezonde dranken werden geconsumeerd dan op andere scholen.

Uit de data kwamen echter geen duidelijke verbanden tussen consequent consumptiegedrag op schoolniveau. Maar kinderen gaven zelf wel aan dat hun vriendjes invloed hebben op wat ze drinken tijdens de lunch op school. Dat gold nog sterker voor de ongezonde drinkers dan de gezonde drinkers. De jongeren daarentegen geven aan dat hun vrienden geen invloed hebben op hun consumptiegedrag. Dat kan een sociaal wenselijk antwoord zijn, maar dat kon helaas niet getoetst worden op schoolniveau.

Dit betekent echter niet dat jongeren niet beïnvloed worden door het gedrag van hun vrienden. Juist uit het consumptiepatroon van de jongeren blijkt duidelijk dat het consumptiegedrag bij de lunch thuis totaal anders is dan het consumptiegedrag bij de lunch op school. Bij de lagerschoolkinderen manifesteert dit onderscheidend consumptiegedrag zich meer bij de naschoolse consumptie. Dit verband kan echter niet statistisch worden bevestigd.

Kortom, het consumptiegedrag van kinderen lijkt wel degelijk beïnvloed te worden door het consumptiegedrag en de houding van hun leeftijdsgenoten.

4. Conclusies

Op basis van het onderzoek kan worden geconcludeerd dat:

- ongeveer 60% van de kinderen en jongeren bij de lunch thuis een zuivel drankje (inclusief zuivel zoet) consumeren. Bij de lunch op school zijn er geen drankjes die veel meer geconsumeerd worden dan de andere drankjes. Na school thuis wordt door een vijfde van de kinderen fris gedronken en door een derde aanleng, bij de jongeren drinkt twee vijfde fris. Na school bij vrienden drinkt eenderde deel van de kinderen fris en eenderde deel aanleng. Twee derde van de jongeren drinkt dan frisdrank;
- ongeveer 90% van de jongeren ervaart vruchtensap, melk, karnemelk, thee en water als gezond. Ongeveer 80% van de jongeren vindt frisdrank en alcoholische drankjes ongezond. Van de overige drankjes vinden ongeveer evenveel jongeren dat ze gezond en ongezond zijn.

Verder zijn een aantal van de vooraf geformuleerde hypotheses bevestigd in het onderzoek onder de kinderen en jongeren. Hierna wordt per hypothese aangegeven in hoeverre ze is bekrachtigd.

Houding en het consumptiegedrag van de ouder (voedselregime) beïnvloedt de houding van de jongere/het kind

Bij jongeren blijkt een duidelijk besef wat gezonde voeding is en wat geen gezonde voeding is. Met name jongeren die gezond consumeren onderscheiden de gezonde, neutrale en ongezonde dranken feilloos. Kinderen blijken meer moeite te hebben met het kwalificeren van dranken. Bovendien blijken kinderen die 'neutrale' dranken drinken ongezonde dranken vaker als gezond te kwalificeren dan kinderen die gezonde of ongezonde dranken drinken na school.

Mogelijkheden tot beïnvloeding van de houding van het kind door de ouders nemen af naarmate een kind ouder wordt

Over de beïnvloeding van de houding van een kind kunnen op basis van deze onderzoeksresultaten geen uitspraken worden gedaan; wel over beïnvloeding op het consumptiegedrag. Ouders blijken duidelijk meer invloed te kunnen uitoefenen op kinderen dan op jongeren. Met name de jongeren drinken in de lunchpauze op school significant meer ongezonde dranken dan bij de lunch thuis. Dit is met name geconstateerd bij jongens.

Welstandsniveau van de ouders is deels bepalend voor hun houding ten aanzien van voedingsmiddelen en zodoende voor de houding van hun kinderen ten aanzien van voedingsmiddelen

Uit de significante verschillen tussen groepen blijkt niet eenduidig dat kinderen en jongeren van ouders met een bovenmodaal inkomen een grotere mate van gezondheidsbewustzijn hebben dan die van ouders met een beneden modaal inkomen.

Houding en het consumptiegedrag van ouders beïnvloedt het consumptiegedrag van de jongere/kind

Ouders die van hun kinderen verwachten dat ze gezond consumeren, hebben ook kinderen die significant vaker gezonde dranken consumeren. Deze kinderen blijken het consumptiegedrag van hun ouders ook te kopiëren. Alleen bij mannelijke jongeren lijkt het consumptiegedrag bij de lunch op school af te wijken van hun consumptiegedrag thuis.

Ouders bepalen nog in grote mate wat kinderen eten, maar het eetgedrag van jongeren wordt niet altijd door ouders bepaald

Jongeren bepalen vaker zelf wat ze drinken bij de lunch op school dan kinderen, maar in de thuissituatie blijken ze vaker gezonde dranken te consumeren. Dit kan de invloed van ouders zijn, maar kan ook praktische redenen hebben. Dit is uit de onderzoeksresultaten niet te achterhalen. Ook kinderen drinken op school vaker vruchtensappen en gezoete zuivelproducten dan thuis bij de lunch. Uit de drankconsumptie na school zijn dergelijke verbanden niet te analyseren.

Welstandsniveau van de ouders is deels bepalend voor consumptiegedrag van voedingsmiddelen en zodoende voor het consumptiegedrag van hun kinderen

Uit de analyse van de bestanden blijkt niet eenduidig dat kinderen van ouders met een boven modaal inkomen meer met gezondheid bezig zijn dan kinderen van ouders met een beneden modaal inkomen.

Houding en het consumptiegedrag van een leeftijdsgenoot beïnvloeden de houding van een kind en De houding en het consumptiegedrag van een leeftijdsgenoot beïnvloeden het consumptiegedrag van een jongere

De invloed van leeftijdsgenoten is moeilijk statistisch aan te tonen in een schriftelijk onderzoek. Er zijn wel meerdere enquêtes afgenomen op de verschillende scholen, maar hieruit is geen beïnvloeding af te leiden. Op basis van de antwoorden van kinderen en jongeren kan echter wel geconcludeerd worden dat er beïnvloeding door leeftijdsgenoten plaatsvindt; kinderen geven aan dat het consumptiegedrag en de houding van hun vriendjes hun consumptiegedrag beïnvloeden en jongeren laten een duidelijk verschillend consumptiepatroon zien in de thuissituatie (als geen vrienden aanwezig zijn) en het consumptiegedrag in het bijzijn van vrienden.

Ouders hebben minder invloed op de houding ten aanzien van voeding en het consumptiegedrag van hun kinderen als de jongeren een lager opleidingsniveau hebben vergeleken met jongeren met een hoger opleidingsniveau

Op basis van de correlatie tussen wat ouders denken dat jongeren moeten drinken en dat wat de jongeren zelf drinken, bleek bij de lunch thuis dat jongeren met een hoger opleidingsniveau meer overeenstemming hadden met wat hun ouders vonden vergeleken met jongeren met een lager opleidingsniveau. Bij het tussendoortje thuis na school bleek eerder een omgekeerde relatie. Deze stelling kan dus niet bevestigd worden.

Relatie tussen houding van kinderen met houding en consumptiegedrag van ouders is sterker dan die tussen jongeren en ouders

Het blijkt dat kinderen van de lagere school vaker consumeren wat de ouders wensen dan jongeren van de middelbare school. Kinderen drinken vaker dat wat ze van de ouders moeten drinken dan jongeren.

5. Discussie

In onderzoeken naar het consumptiegedrag en de houding van kinderen ten aanzien van voeding wordt veelal gebruikgemaakt van een experimentele opzet. Belangrijk voordeel hiervan zijn de meer geconditioneerde onderzoeksomstandigheden. Nadeel ervan is echter dat de reikwijdte van de conclusies zich beperkt tot de - veelal weinige - deelnemende respondenten. Veralgemeenen van de conclusies uit dergelijk onderzoek naar bredere doelgroepen is moeilijk.

In dit onderzoek is gekozen voor het laten invullen van een uitgebreide schriftelijke vragenlijst onder een groot aantal respondenten. Dit om representatieve uitspraken te kunnen doen over het consumptiegedrag en de beïnvloeding van kinderen door mensen in hun omgeving. Het kwantitatief schriftelijk onderzoek werd voorafgegaan door een kwalitatief onderzoek, evenals een literatuuronderzoek, op basis waarvan de te toetsen hypothesen zijn geformuleerd.

Het onderzoek heeft waardevolle inzichten opgeleverd over de invloed van ouders en leeftijdsgenoten op de consumptie en houding van jonge consumenten. Het onderzoek heeft daarnaast geresulteerd in een uniek gegevensbestand. Alhoewel het onderzoek waardevolle inzichten oplevert, blijken aan de gekozen methodiek echter aanmerkelijke voetangels en klemmen te kleven.

Het meten van houding en het toetsen van beïnvloeding van houding door anderen bleek erg moeilijk door middel van een schriftelijke vragenlijst; waardoor het toetsen van de zeer specifieke hypothesen ook minder eenvoudig was dan in een kwantitatief onderzoek gebruikelijk is.

Het bleek lastig stellingen te formuleren die zowel passen in de belevingswereld van kinderen als van jongeren. Bovendien bleek uit de proefvragen al dat met name de kinderen moeite hadden met een vijfpuntsschaal, maar een beter alternatief bleek niet voorhanden. Met name bij de kinderen blijkt er slechts een geringe interne consistentie te zijn tussen de antwoorden van de consumptie en de houding. In toekomstig onderzoek zouden hierop verder kunnen worden geëxperimenteerd. Het mondeling ondervragen van kinderen bleek gemakkelijker en te leiden tot meer interne consistentie dan het schriftelijk onderzoek.

Tussen veel factoren van de houding ten aanzien van gezondheid van ouders en kinderen zijn geen significante correlaties gevonden. De correlaties die significant zijn, zijn laag. Op basis hiervan kan eigenlijk alleen maar geconcludeerd worden dat er een zwakke onderliggende invloedsrelatie van de gezondheidshouding van de ouders op de gezondheidshouding van het kind (en/of omgekeerd). Dergelijke lage significante verschillen worden overigens vaak gevonden in experimentele onderzoeken waarin de houding van mensen wordt gemeten.

Literatuur

Birch, L.L. en J.O. Fisher, *Development of eating behaviors among children and adolescents*, Pediatrics, 1998; 101: 539-549.

Birch, L.L., *Development of food preferences*, Annual Reviews, 1999; 42-52.

Birch, L.L., *Effects of peer models' food choices and eating behaviors on preschoolers' food preferences*, Child Development, 1980; 51: 489-496.

Bourdeaudhuij, I. de, *Family variables and Health Behaviors in Adolescents, with focus on Nutrition*, Dissertatie Universiteit Gent, 1997.

Contento, I., *Rapport van workshop 'Determinants of Nutrition Behavior of Children and Adolescents'*, Universiteit Maastricht & Universiteit Wageningen, 1997; Part 1: 7.

Douglas, L., *Children's food choice*, Nutrition & Food Science, 1998; 1: 14-18.

Escobar, A., *Factors influencing children's dietary practices: a review*, Family Economics and Nutrition Review, 1999; Vol. 12: 45-55.

Interview NSS, *Voedingsgewoonten van jonge consumenten*, 1999.

Hulshof, K., M. Löwik and H. Brants, *Eating behavior of children and adolescents, and dietary recommendations*, Rapport van workshop 'Determinants of Nutrition Behavior of Children and Adolescents', Universiteit Maastricht & Universiteit Wageningen, 1997; Part 1: 9-10.

Nunnally, J.C., *Psychometric theory*, New York: McGraw-Hill, 1978.

Owen, S., P. Schickler en Jill Davies, *Food choice: how to assess attitudes of pre-adolescent children*, Nutrition & Food Science, Jan/Feb 1997; 5-11.

Ross, S., *Do I really have to eat that? A qualitative study of schoolchildren's food choices and preferences*, Health Education Journal, 1995; 54: 312-321.

Thomas, J., *Food choices and preferences of schoolchildren*, Proceedings of the Nutrition Society, 1991; 50: 49-57

Vries, H.C.B. de, T.P.C. Lucker, S.B.L. Cremers and M.B. Katan. *Food choice and caries experience in Dutch teenagers as a function of the level of education of their parents*, European Journal of Clinical Nutrition, 1990; 44: 839-846.

Warwick, J., H. McIlveen and Christopher Strugnell, *Food choices of 9-17 year olds in Northern Ireland - Influences and challenges*, Nutrition and Food Science. 1999; 5: 229-236.

Bijlage 1   Combinatie consumptiegedrag en houding kinderen en jongeren

In deze bijlage staan de T-toetsen voor het consumptiemoment 'lunch op school' tussen kinderen en jongeren. Met een F-toets (Levene's test voor gelijke varianties) is bepaald of de kinderen en jongeren een vergelijkbare variantie hebben. Hiervoor wordt gecorrigeerd in de T-toets voor gelijke gemiddelden. In de eerste tabel staan de toetsen tussen de kinderen en jongeren die een gezonde drankje consumeren bij de lunch op school en in de tweede tabel bij de consumptie van een ongezond drankje (** is eenzijdig significant verschil op 5%-niveau).

Gezonde drinkers	Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F		t	Sig. t (2-tailed)
Factor			gelijke variantie?		
Prefereer je zelf gezonde drankjes?	0,977245	0,324483	ja	-3,32478	0,001114 **
Let je op de ingrediënten van het drankje?	5,951708	0,015877	nee	-0,19362	0,846859
Drinken je vriendjes gezonde drankjes?	5,451286	0,020889	nee	-2,42495	0,017099 **
Drink je graag melk met vriendjes?	3,51935	0,062612	nee	-0,94179	0,348296
Vind je lekkere drankjes ongezond?	10,00572	0,001892	nee	-1,15919	0,249206
Vinden je vriendjes/ouders gezondheid belangrijk?	2,155228	0,144193	ja	-2,35476	0,019839 **
Wil je graag een merkdrankje?	22,17423	5,65E-06	nee	-1,2818	0,203283
Vragen je ouders je wat te kopen in de supermarkt?	8,865293	0,003393	nee	1,980396	0,050504 **
Mag je thuis drinken wat je wilt?	32,87999	5,28E-08	nee	3,686888	0,000404 **
Vind je dat de lunch gezond moet zijn?	10,90189	0,001203	nee	-1,72621	0,087729
Vind je melk lekker?	4,985506	0,027051	nee	-0,51307	0,608985
Mag je zelf bepalen wat je wilt drinken?	6,868701	0,009681	nee	2,252168	0,026517 **
Drink je altijd hetzelfde?	11,79205	0,000771	nee	2,48112	0,014904 **
Hebben vriendjes invloed op de keuze van je drankje?	5,292491	0,022805	nee	-1,72214	0,088059
Krijg je thuis ander drinken dan bij vriendjes?	0,034247	0,853434	ja	1,746629	0,082762

Ongezonde drinkers	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means		
	F	Sig.F	gelijke variantie?	t	Sig. t (2-tailed)
Prefereer je zelf gezonde drankjes?	1,215382	0,274155	ja	-3,7117	0,000417 **
Let je op de ingrediënten van het drankje?	3,603629	0,061898	nee	-1,81517	0,097599 **
Drinken je vriendjes gezonde drankjes?	22,46073	1,14E-05	nee	-1,20033	0,258866
Drink je graag melk met vriendjes?	15,62035	0,000187	nee	-1,25052	0,239759
Vind je lekkere drankjes ongezond?	0,985591	0,324342	ja	-0,08508	0,932451
Vinden je vriendjes / ouders gezondheid belangrijk?	2,691728	0,105488	ja	-3,53004	0,000751 **
Wil je graag een merkdrankje?	5,756064	0,019178	nee	0,159914	0,876067
Vragen je ouders je wat te kopen in de supermarkt?	0,01147	0,915026	ja	-0,39059	0,697321
Mag je thuis drinken wat je wilt?	12,95274	0,000602	nee	1,356959	0,204975
Vind je dat de lunch gezond moet zijn?	1,699145	0,196796	ja	-0,3419	0,733482
Vind je melk lekker?	0,053422	0,817906	ja	-0,4716	0,63872
Mag je zelf bepalen wat je wilt drinken?	0,155804	0,694284	ja	0,700757	0,485846
Drink je altijd hetzelfde?	0,795636	0,375547	ja	-2,55637	0,012815 **
Hebben vriendjes invloed op de keuze van je drankje?	11,77282	0,001026	nee	-1,12769	0,286191
Krijg je thuis ander drinken dan bij vriendjes?	5,349436	0,023761	nee	0,76175	0,463579

Bijlage 2   Gedefinieerde factoren ouders

Vraag 11: Algemene vragen

A Letten op ingrediënten drankje

- 6   Ik let er op dat dranken suiker bevatten
- 56   Ik let er op dat dranken kleurstoffen bevatten
- 57   Ik let erop of dranken calorieën bevatten
- 58   Ik let erop of dranken cafeïne bevatten

B Belang merk

- 19   Ik koop altijd merkdranken
- 25   Mijn kind vraagt altijd om merkdranken
- 48   Mijn kind drinkt buitenshuis alleen merkdranken

C Negatieve perceptie ouders t.a.v. invloed leeftijdsgenoten

- 21   Door de vrienden van mijn kind drinkt mijn kind vaker ongezonde dranken
- 28   Door de vrienden van mijn kind drinkt mijn kind vaak dure dranken

D Perceptie ouders t.a.v. invloed kind op boodschappenlijstje

- 5   Mijn kind bepaalt mijn boodschappenlijstje voor dranken
- 23   Ik vraag mijn kind altijd wat hij/ zij wil drinken als ik boodschappen ga doen
- 38   In de supermarkt geef ik meestal toe aan de wens van mijn kind als het om dranken gaat
- 39   Mijn kind laat mij bij het winkelen duidelijk merken welke dranken ik wel en niet voor hem of haar moet kopen

E Perceptie ouders t.a.v. consumptie ongezonde dranken door kind

- 12   Mijn kind drinkt vaak producten waar ik geen voorstander van ben
- 34   Het overkomt mij regelmatig dat ik teveel ongezonde dranken koop voor mijn kinderen
- 35   Ik vind het moeilijk om nee te zeggen als kinderen mij vragen om ongezonde dranken
- 37   Mijn kind(eren) drinken vaak ongezonde dranken

F Kind heeft veel keuzevrijheid

- 24   Mijn kind mag altijd zelf bepalen wat hij/ zij drinkt
- 43   Het maakt me niet uit wat mijn kind drinkt bij de lunch als ik er niet bij ben
- 45   Mijn kind mag drinken wat hij of zij wil bij de lunch op school

G Drankje kind moet lekker zijn

- 20 Mijn kind hoeft niet te drinken wat hij of zij niet lekker vindt
- 32 Mijn kind krijgt een ander drankje als hij of zij het niet lust
- 33 Ik houd er zoveel mogelijk rekening mee dat mijn kind sommige dranken niet zo lekker vindt

H Als ouder bepaal ik wat het kind drinkt

- 26 Mijn kind moet eten volgens mijn/ onze regels
- 29 Ik bepaal wat we thuis drinken en niet mijn kind(eren)
- 51 Bij ons thuis zijn er regels over welk drankje mijn kind wel en niet mag drinken

I Perceptie ouder t.a.v. 'gezonde' houding kind

- 22 Mijn kind vindt het belangrijk om gezonde dranken te drinken
- 55 Mijn kind is bezig met zijn gezondheid

J Belang van gezonde dranken

- 4 Ik let vooral op gezonde dranken
- 27 Ik koop graag gezonde dranken voor mijn kind

K Belang van gezonde voeding

- 53 De lunch moet gezond zijn
- 54 Een tussendoortje moet gezond zijn

Vraag 13: Vragen met betrekking tot gezondheidsbewustzijn

L Ouder actief bezig met gezondheid

- 1 Ik vind mezelf erg gezondheidsbewust
- 6 Ik vind dat ik in mijn leven veel rekening houdt met mijn gezondheid
- 8 Ik sta vaak stil bij mijn gezondheid
- 9 Ik heb er veel voor over om zo gezond mogelijk te eten
- 10 Ik heb de indruk dat ik veel over heb voor mijn gezondheid
- 11 Ik vind het belangrijk om goed te weten hoe je gezond moet eten/drinken
- 12 Wij drinken en eten over het algemeen erg gezond thuis

M Ouder niet continu bezig met gezondheid

- 2 Ik denk eigenlijk niet zo vaak na of alles wat ik doe wel zo gezond is
- 3 Ik vraag me niet steeds af of iets wel goed voor me is
- 5 Ik heb geen zin om me steeds af te vragen of wat ik eet wel gezond voor me is

Vraag 14: Vragen met betrekking tot aankoopkenmerken

N Belang ingrediënten bij aankoop

- 13 Of het drankje kleurstoffen bevat

- 14 Of het drankje suikers bevat
- 15 Of het drankje vitaminen bevat
- 16 Of het drankje cafeïne bevat

O Belang extra's bij product bij aankoop

- 10 Of er iets leuks bij/aan zit (spelletje of verzamelobject)
- 11 Of het op televisie is geweest
- 12 Of het nieuw is

P Belang of kinderen het zelf vragen bij aankoop

- 5 Of kinderen het lekker vinden
- 6 Of kinderen erom gevraagd hebben

Q Belang prijs bij aankoop

- 1 Of de prijs niet te hoog ligt
- 2 Of het in de aanbieding is

Bijlage 3   Gedefinieerde factoren kinderen

Vraag 7: Algemene stellingen

1 Zelf gezonde dranken nemen door kind

- 1   Ik drink graag gezonde dranken
- 26   Ik drink graag dranken waar ik niet dik van word
- 29   Ik let erop of ik van bepaalde dranken hyperactief word

2 Kind let op ingrediënten drankje

- 30   Ik let erop of er veel suiker in mijn dranken zit
- 31   Ik let je erop of er vitamines in mijn dranken zitten
- 32   Ik let je erop of er cafeïne in mijn dranken zit

3 Perceptie kind ten aanzien van consumptie gezonde dranken vriendjes

- 5   Mijn beste vriend drinkt ongezonde dranken
- 9   Mijn beste vriend of vriendin drinkt alleen gezonde dranken

4 Kind drinkt graag melk

- 2   Ik drink melk met mijn vrienden of vriendinnen
- 3   Ik drink graag melk op school

5 Lekkere dranken zijn ongezond

- 6   Ik vind frisdrank altijd en overal het lekkerste drankje
- 12   Mijn ouders vinden wat ik zelf lekker vind ongezond
- 19   Lekkere dranken zijn vaak niet gezond

6 Perceptie kind ten aanzien van importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten

- 7   Mijn ouders vinden gezond drinken belangrijk
- 22   Mijn vrienden of vriendinnen vinden gezondheid belangrijk
- 23   Mijn ouders vinden gezondheid belangrijk

7 Kind kiest zelf voor merkdranken

- 8   Ik drink graag dranken van een merk
- 16   Ik drink thuis dranken van een bepaald merk
- 20   Wij hebben vaak merkdranken in huis

8 Ouders vragen kind wat te kopen

- 15   Ik vraag vaak om nieuwe producten mee te nemen van de supermarkt
- 24   Mijn ouders vragen mij wat voor drinken ze voor mij moeten kopen

9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt

- 13 Als ik zelf een bepaald drankje niet lekker vind, hoef ik het niet te drinken
- 14 Ik bepaal zelf wat ik thuis drink
- 21 Ik mag thuis drinken wat ik wil

Vraag 6: Open vragen eetmomenten

10 Kind vindt dat de lunch gezond moet zijn

- 1 Ik vind frisdrank bij de lunch gezond
- 3 Ik vind dat de lunch gezond moet zijn

11 Kind vindt melk lekker

- 2 Ik vind melk bij de lunch lekker
- 13 Ik vind melk lekker als tussendoortje als ik uit school kom

12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt

- 4 Ik mag zelf bepalen wat ik wil drinken bij de lunch
- 6 Ik mag op school alles drinken wat ik wil bij de lunch
- 14 Ik kan thuis uit veel dranken kiezen

13 Kind drinkt drankje uit gewoonte

- 7 Ik neem altijd mijn drinken mee van thuis voor op school
- 11 Als ik uit school kom, staat er drinken voor mij klaar

14 Perceptie kind ten aanzien van invloed vriendjes

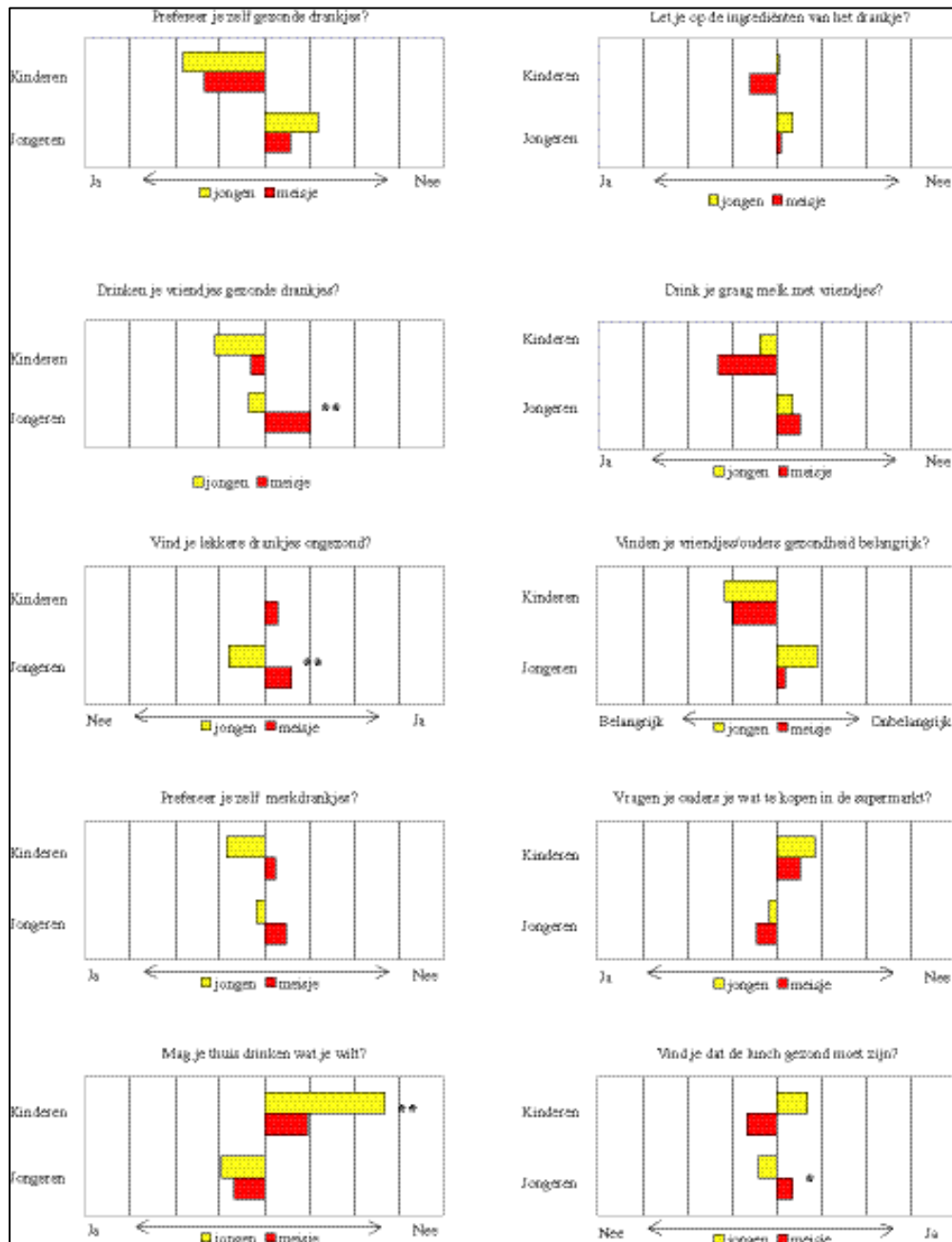
- 10 Mijn vrienden hebben invloed op wat ik drink op school
- 15 Als ik een vriend of vriendin meeneem naar huis krijg ik ander drinken dan wanneer ik alleen thuis ben

15 Houding kind ten aanzien van consumptie leeftijdsgenoten

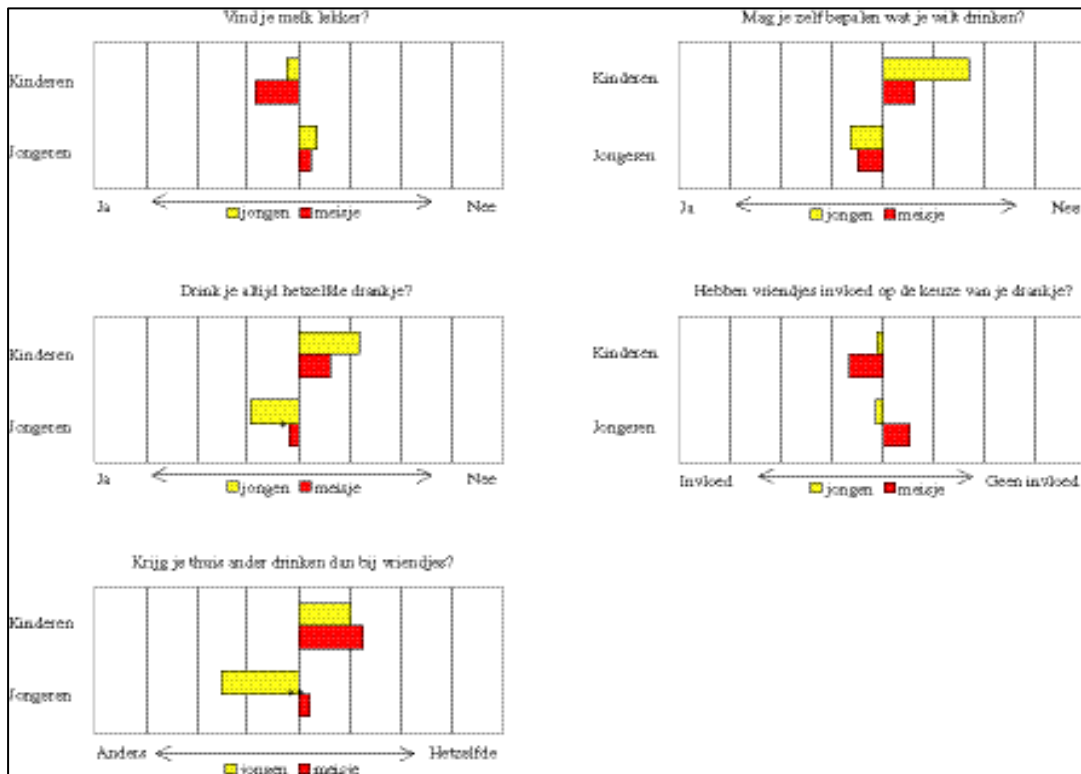
- 16 Mijn beste vriend of vriendin krijgt veel lekkerder drinken thuis dan ik
- 17 Ik drink bij een vriend of vriendin na school frisdrank
- 18 De ouders van mijn vriend of vriendin zijn veel strenger dan mijn eigen ouders
- 19 Bij mijn vriend of vriendin krijg ik merkdranken
- 20 Ik vind dat ze bij mijn vriend of vriendin gezonder drinken dan bij mij thuis

Bijlage 4 De gemiddelde waarde van de factorscores van de factoren bij de kinderen en jongeren naar geslacht

In deze bijlage worden de gemiddelde waarde van de factorscore voor iedere factor per geslacht voor kinderen en jongeren weergegeven. De verschillen zijn getoetst met T-toets op gelijke gemiddelden.

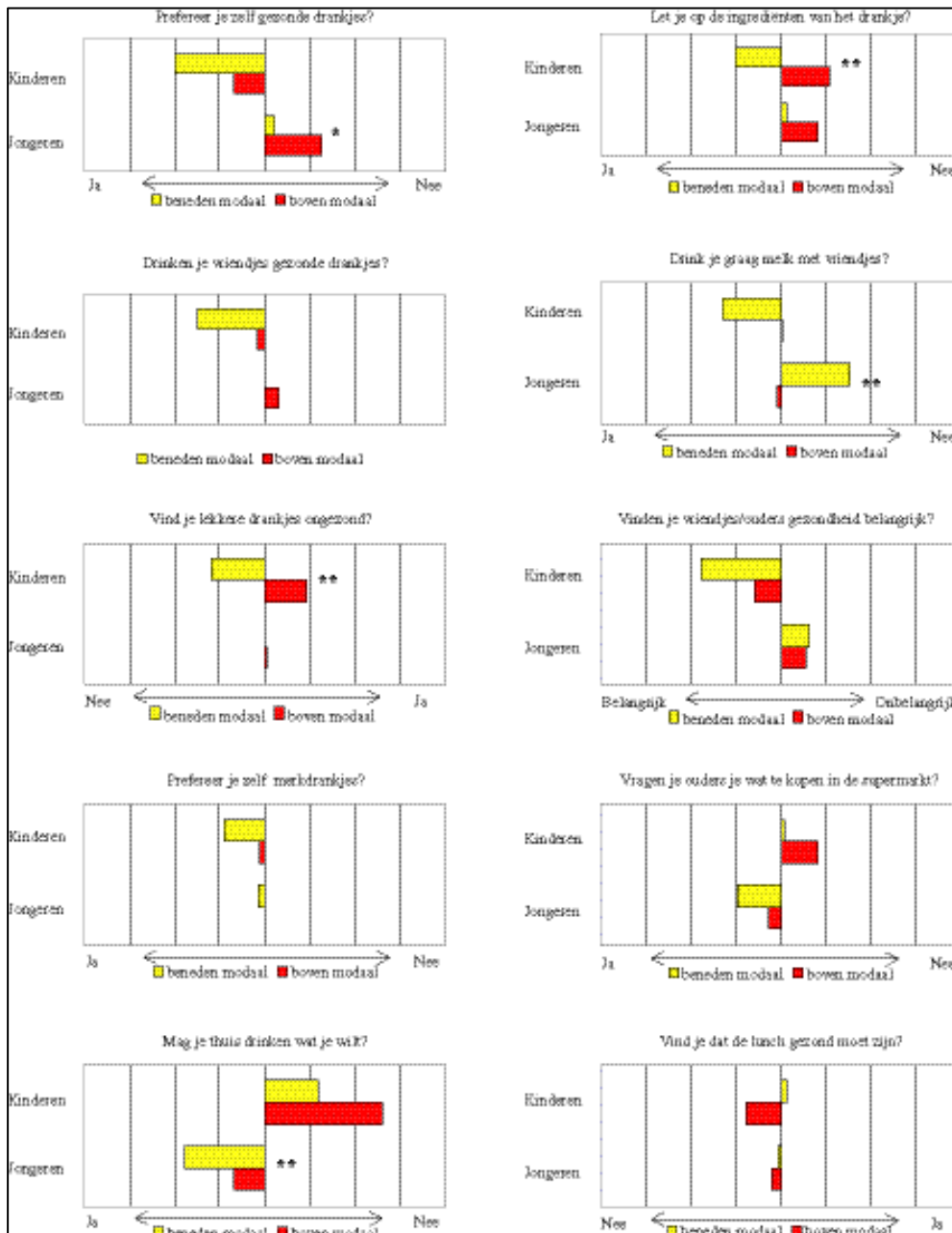

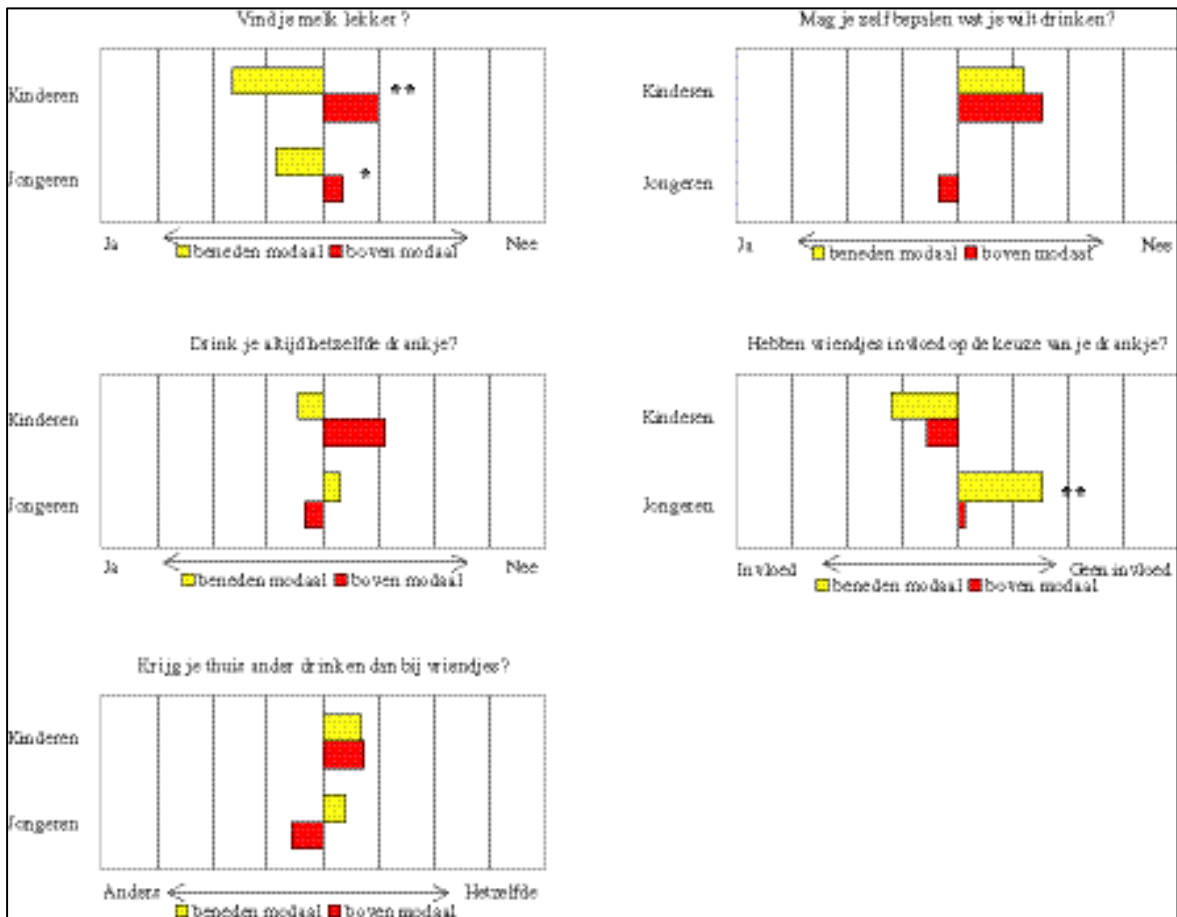
In de volgende tabel is de toets op ongelijk gemiddelden tussen de groepen weergegeven. Middels de F toets wordt nagegaan of de vergeleken groepen per geslacht een zelfde variantie hebben ($\text{sig.F} < 0,05$). Als dit niet het geval is wordt hier in de T-toets voor gecorrigeerd. De gemiddelde waarden verschillen op 5%-niveau als $\text{Sig.T} < 0,05$ (aangegeven met **) en op 10% niveau als $\text{Sig.T} < 0,10$ (aangegeven met *).

	Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	gelijke variantie?	t	Sig. t (2-tailed)
<i>Kinderen</i>					
Zelf gezonde drankjes nemen door kind	2,216969	0,13904	ja	-0,64316	0,521305
Kind let op ingrediënten drankje	3,97726	0,048312	nee	0,777045	0,438711
Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde drankjes vriendjes	0,547078	0,460912	ja	-0,91955	0,359595
Kind drinkt graag melk	0,239793	0,625221	ja	1,163607	0,246818
Lekkere drankjes zijn ongezond	0,30329	0,582818	ja	-0,35736	0,721432
Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij peers	0,204567	0,65185	ja	-0,22332	0,823654
Kind kiest zelf voor merkdranken	1,122817	0,291372	ja	-1,27383	0,205106
Ouders vragen kind wat te kopen	0,19597	0,658765	ja	0,403691	0,687136
Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,460209	0,49879	ja	2,003428	0,047311 **
Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	3,906862	0,050309	nee	1,574697	0,117954
Kind vindt melk lekker	0,274557	0,601226	ja	0,770555	0,442436
Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	1,916478	0,168732	ja	1,313891	0,191308
Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,163945	0,686248	ja	0,683918	0,495303
Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,002004	0,96437	ja	0,665067	0,507243
Houding kind t.a.v. consumptie peers	0,03326	0,855588	ja	-0,31451	0,753659
<i>Jongeren</i>					
Zelf gezonde drankjes nemen door kind	0,084738	0,77122	ja	1,352942	0,177306
Kind let op ingrediënten drankje	0,111216	0,739046	ja	0,556796	0,578169
Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde drankjes vriendjes	3,311525	0,070001	nee	-3,25022	0,001337 **
Kind drinkt graag melk	0,871611	0,351418	ja	-0,33103	0,740899
Lekkere drankjes zijn ongezond	2,552299	0,111407	ja	-2,99847	0,002989 **
Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij peers	5,01302	0,026045	nee	1,527291	0,128169
Kind kiest zelf voor merkdranken	2,195846	0,139653	ja	-1,49911	0,135117
Ouders vragen kind wat te kopen	1,41297	0,235701	ja	0,614343	0,539552
Kind bepaalt zelf wat het drinkt	4,015923	0,04616	nee	-0,6003	0,548912
Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,498893	0,48065	ja	-1,72058	0,086574 *
Kind vindt melk lekker	1,632895	0,202498	ja	0,247892	0,804423
Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,162278	0,687415	ja	-0,37869	0,705239
Kind drinkt drankje uit gewoonte	1,33083	0,249768	ja	-1,82365	0,069409 *
Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,584679	0,445211	ja	-1,44055	0,150974
Houding kind t.a.v. consumptie peers	1,786481	0,18258	ja	-3,79316	0,000187 **

Bijlage 5 De gemiddelde waarde van de factorscores van de factoren bij de kinderen en jongeren naar inkomensklasse van de ouders

In deze bijlage zijn de gemiddelde waarden van de factorscore voor iedere factor per inkomensklasse van de ouders voor kinderen en jongeren weergegeven. De verschillen zijn getoetst met een T-toets op gelijke gemiddelden.

In de volgende tabel is de toets op ongelijk gemiddelden tussen de groepen weergegeven. Middels de F toets wordt nagegaan of de vergeleken groepen per geslacht een zelfde variantie hebben ($\text{sig.F} < 0,05$). Als dit niet het geval is wordt hier in de T-toets voor gecorrigeerd. De gemiddelde waarden verschillen op 5%-niveau als $\text{Sig.T} < 0,05$ (aangegeven met **) en op 10% niveau als $\text{Sig.T} < 0,10$ (aangegeven met *).

Factor	Levene's Test for Equality of Variances			t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	gelijke variantie?	t	Sig. t (2-tailed)
<i>Kinderen</i>					
Zelf gezonde drankjes nemen door kind	0,091624	0,76314	ja	-1,09561	0,27749
Kind let op ingrediënten drankje	0,014417	0,90482	Ja	-1,76086	0,08319 **
Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde drankjes vriendjes	0,416994	0,52082	Ja	-0,9901	0,32597
Kind drinkt graag melk	0,021644	0,88351	Ja	-1,16771	0,24739
Lekkere drankjes zijn ongezond	0,745642	0,39119	Ja	-1,76813	0,08196 **
Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij peers	0,007531	0,93113	Ja	-0,96358	0,33900
Kind kiest zelf voor merkdranken	0,47814	0,49185	Ja	-0,58351	0,56167
Ouders vragen kind wat te kopen	3,78874	0,05613	nee	-0,50368	0,61893
Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,016375	0,89859	ja	-1,04918	0,29817
Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,590678	0,44507	ja	0,635096	0,52770
Kind vindt melk lekker	0,516715	0,47495	ja	-2,26385	0,02709 **
Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	4,02E-05	0,99496	ja	-0,25175	0,80206
Kind drinkt drankje uit gewoonte	1,953208	0,16722	ja	-1,27979	0,20539
Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,005598	0,94060	ja	-0,44673	0,65662
Houding kind t.a.v. consumptie peers	0,008029	0,92889	ja	-0,02748	0,97817
<i>Jongeren</i>					
Zelf gezonde drankjes nemen door kind	0,003558	0,95252	ja	-1,42853	0,15536
Kind let op ingrediënten drankje	7,507855	0,00694	nee	-0,76262	0,45144
Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde drankjes vriendjes	0,765338	0,38316	ja	-0,44583	0,65641
Kind drinkt graag melk	5,358762	0,02207	nee	2,693953	0,00937 **
Lekkere drankjes zijn ongezond	1,240143	0,26735	ja	-0,07318	0,94176
Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij peers	0,370106	0,54393	ja	0,108626	0,91365
Kind kiest zelf voor merkdranken	0,279958	0,59757	ja	-0,18546	0,85313
Ouders vragen kind wat te kopen	0,390877	0,53286	ja	-0,91491	0,36181
Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,134893	0,71397	ja	-1,66327	0,09849 **
Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,282153	0,59613	ja	0,200153	0,84165
Kind vindt melk lekker	0,112895	0,73738	ja	-1,58242	0,11581 *
Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,935613	0,33508	ja	0,409532	0,68277
Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,066935	0,79623	ja	0,861679	0,39034
Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	1,968721	0,16280	ja	1,864951	0,06428 **
Houding kind t.a.v. consumptie peers	3,195884	0,07599	nee	1,062159	0,29594

Bijlage 6 Verwachte relaties en correlatiematrix van factoren ouders en kinderen

		1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	2 Kind let op ingrediënten drankje	3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken	4 Kind drinkt graag melk	5 Lekkere dranken zijn ongezonder	6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	7 Kind kiest zelf voor merkdranken	8 Ouders vragen kind wat te kopen	9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	11 Kind vindt melk lekker	12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	14 Perceptie kind t.a.v. invloed vrienden	15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten
A Letten op ingrediënten drankje	Corr.	0,099*	0,138**				0,142**									
	Rel.	O -> K	O -> K			O -> K	O -> K		O -> K	O -> K	O -> K		O -> K			
B Belang merk	Corr.							0,199**	0,172**				0,115**			
	Rel.							K -> O	O <-> K	O <-> K			K -> O			
C Negatieve perceptie ouders t.a.v. invloed leeftijdsgenoten	Corr.						-0,101**			-0,110**					0,095*	
	Rel.			O <-> K			K <-> O			K -> O			O -> K		O <-> K	O -> K
D Perceptie ouders t.a.v. invloed kind op boodschappenlijstje	Corr.							0,124**	0,173**		0,117**		0,177**			
	Rel.							K -> O	O <-> K	K -> O	K -> O	K -> O	O -> K	O -> K		
E Perceptie ouders t.a.v. consumptie ongezonde dranken door kind	Corr.				-0,110**		-0,117**	0,086*			0,104**		0,147**		0,103**	
	Rel.	O <-> K			K -> O	K -> O	K -> O	K -> O	O -> K	O -> K	K -> O	K -> O	O -> K		K -> O	
F Kind heeft veel keuzevrijheid	Corr.						-0,103**			0,090*			0,139**			
	Rel.	O <-> K	K -> O				K -> O	O -> K	O -> K	O -> K			O -> K	O -> K		
G Drankje kind moet lekker zijn	Corr.								0,136**	0,110**						
	Rel.				O <-> K				O <-> K	O <-> K		O <-> K				
H Als ouder bepaal ik wat het kind drinkt	Corr.							-0,115**		-0,112**			-0,129**			
	Rel.						O -> K	K <-> O	O <-> K	O <-> K			O <-> K	O -> K		O -> K

Corr. = correlatiecoëfficiënt; * significant op 10%; ** significant op 5%; Rel. = verwachte relatie (-> = op); O = ouder en K = kind.

		1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	2 Kind let op ingrediënten drankje	3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	4 Kind drinkt graag melk	5 Lekkere dranken zijn ongezoond	6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsaanpak	7 Kind kiest zelf voor merkdranken	8 Ouders vragen kind wat te kopen	9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	11 Kind vindt melk lekker	12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijds-genoten
I	Perceptie ouder t.a.v. 'gezonde' houding kind	Corr.	0,166**				0,136**				-0,128**					
	Rel.	K -> O	K <-> O		K -> O	K -> O	O <-> K		O -> K	O -> K	K -> O	K -> O	O -> K		O -> K	
J	Belang van gezonde dranken	Corr.					0,093*									
	Rel.	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K		O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K			
K	Belang van gezonde voeding	Corr.	0,136**	0,095*						-0,097*			-0,104**			
	Rel.	O -> K	O -> K		O -> K				O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K			
L	Ouder actief bezig met gezondheid	Corr.					0,106**									
	Rel.	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K		O -> K									
M	Ouder niet continu bezig met gezondheid	Corr.													0,091*	
	Rel.	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K	O -> K								O -> K	
N	Belang ingrediënten bij aankoop	Corr.														
	Rel.	O <-> K	O <-> K													
O	Belang extra's bij product bij aankoop	Corr.						0,119**	0,109**						0,084*	
	Rel.							K -> O	O <-> K	O <-> K				K -> O		
P	Belang of kinderen het zelf vragen bij aankoop	Corr.					-0,135**		0,127**						0,085*	
	Rel.						K -> O	O <-> K	O <-> K	O <-> K			O <-> K		K -> O	
Q	Belang prijs bij aankoop	Corr.														
	Rel.															

Corr. = correlatiecoëfficiënt; * significant op 10%; ** significant op 5%; Rel. = verwachte relatie (-> = op); O = ouder en K = kind.

Bijlage 7 Verwachte relaties houding en consumptie kinderen

Lunch thuis

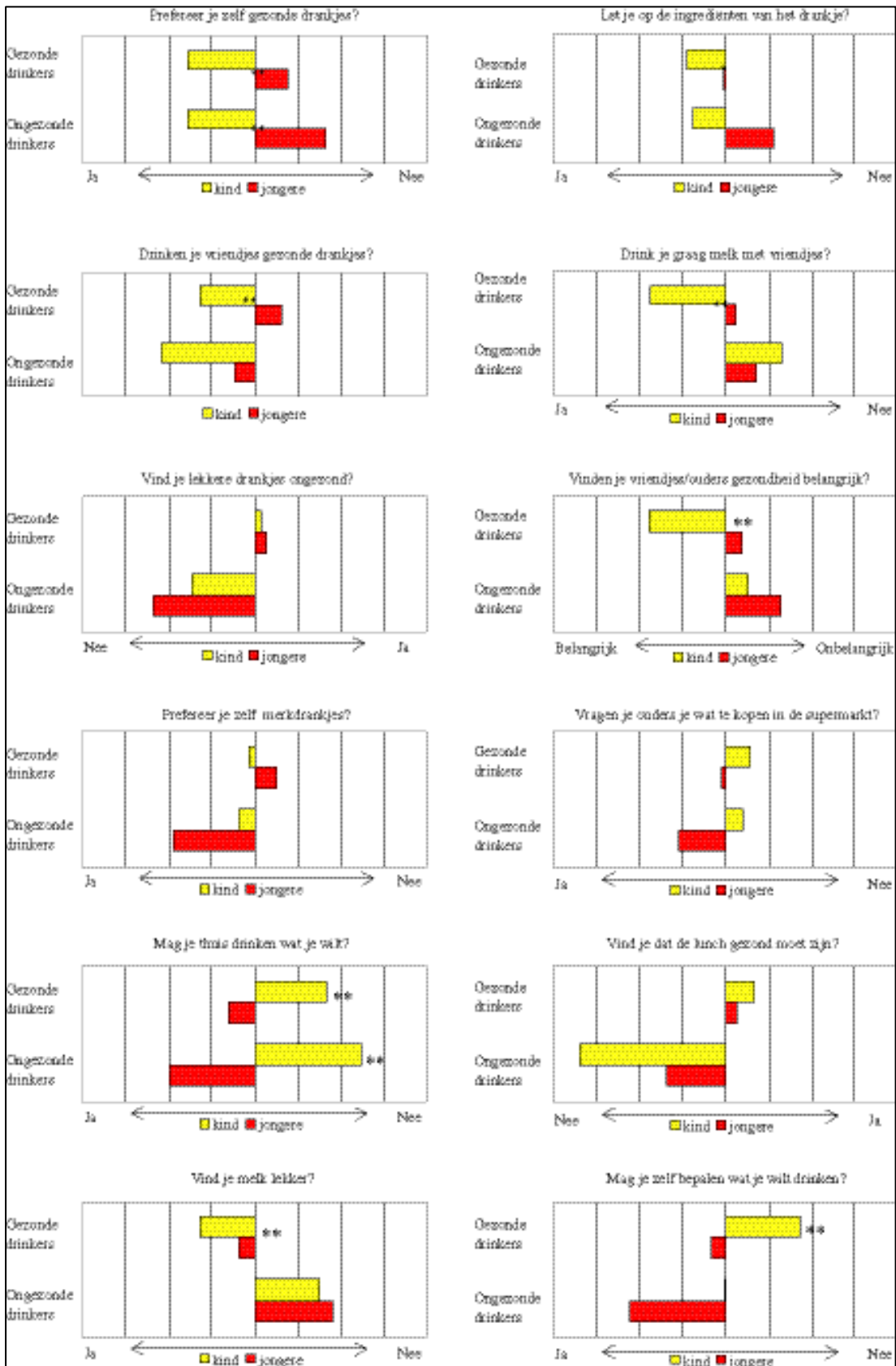
In de onderstaande tabel staan de significantieniveaus van de verschillen in gemiddelde factorscore voor alle factoren van de kinderen voor de lunch thuis.

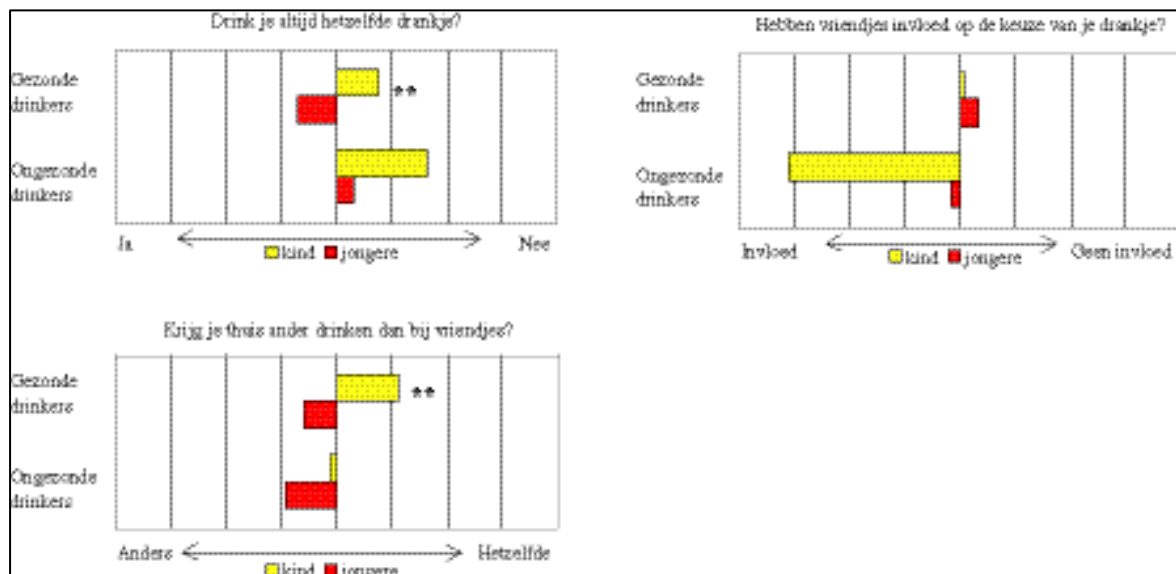
Factor	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	t	Sig. t (2-tailed)
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,141444	0,707715	0,015973	0,98729
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,129855	0,719408	-0,07318	0,94182
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	0,17933	0,672938	0,516634	0,606652
4 Kind drinkt graag melk	0,022472	0,881165	-1,88678	0,062344 c)
5 Lekkere dranken zijn ongezond	0,008693	0,925918	1,022854	0,309059
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,960915	0,329527	-1,47421	0,143838 b)
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	0,559992	0,456172	0,139356	0,889474
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,051025	0,82179	0,102908	0,91826
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	3,934963	0,050273	-0,4659	0,642389
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	4,633594	0,033969 a)	1,810273	0,104129 b)
11 Kind vindt melk lekker	1,285795	0,25977	-1,88433	0,062677 c)
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	1,715795	0,193497	1,074761	0,285292
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,802829	0,372587	-0,50983	0,611389
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	4,020643	0,047885 a)	1,404903	0,194529 b)
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	0,756766	0,386607	0,795701	0,428254

Factor	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	t	Sig. t (2-tailed)
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,040009	0,841668	-1,19173	0,234786
2 Kind let op ingrediënten drankje	1,148471	0,285167	-1,55352	0,121889 b)
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	0,336484	0,562522	1,55932	0,12051 b)
4 Kind drinkt graag melk	0,339798	0,560606	-0,60998	0,542569
5 Lekker dranken zijn ongezond	1,601634	0,207151	3,429242	0,000736 c)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,331857	0,565218	-1,20959	0,22787
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	0,004258	0,948041	3,237763	0,001411 c)
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,816488	0,367301	1,264361	0,207579
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,044577	0,833	2,115496	0,035631 c)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	2,792166	0,096298	2,184817	0,03007 c)
11 Kind vindt melk lekker	0,680183	0,410511	-2,92597	0,003833 c)
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,003208	0,954891	2,473221	0,014228 c)
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,656463	0,418779	-1,46638	0,144123 b)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	1,560074	0,213122	0,691778	0,489883
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	0,353318	0,552916	0,446559	0,655679

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant verschil op 10% niveau; c) Significant verschil op 5% -niveau.

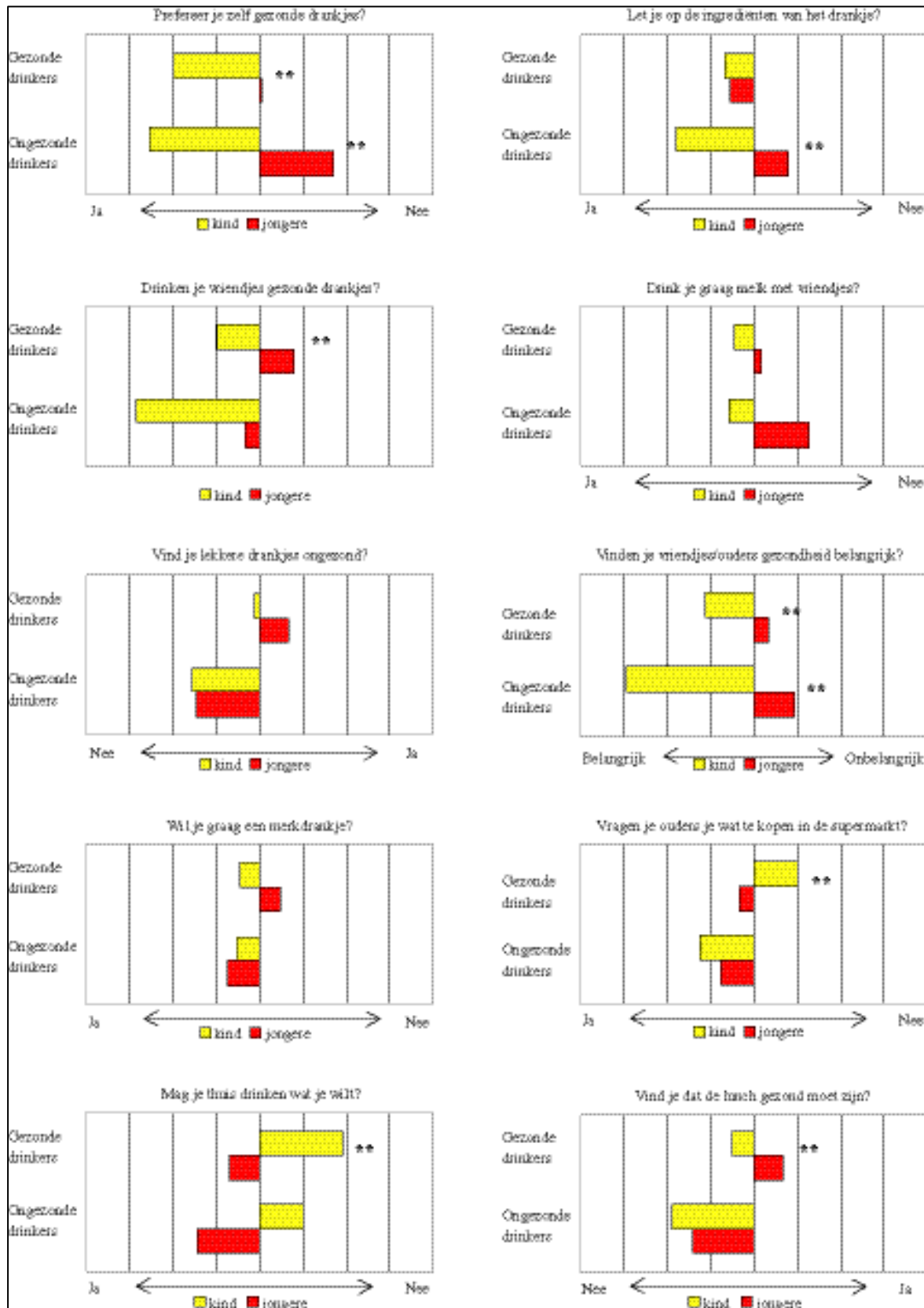

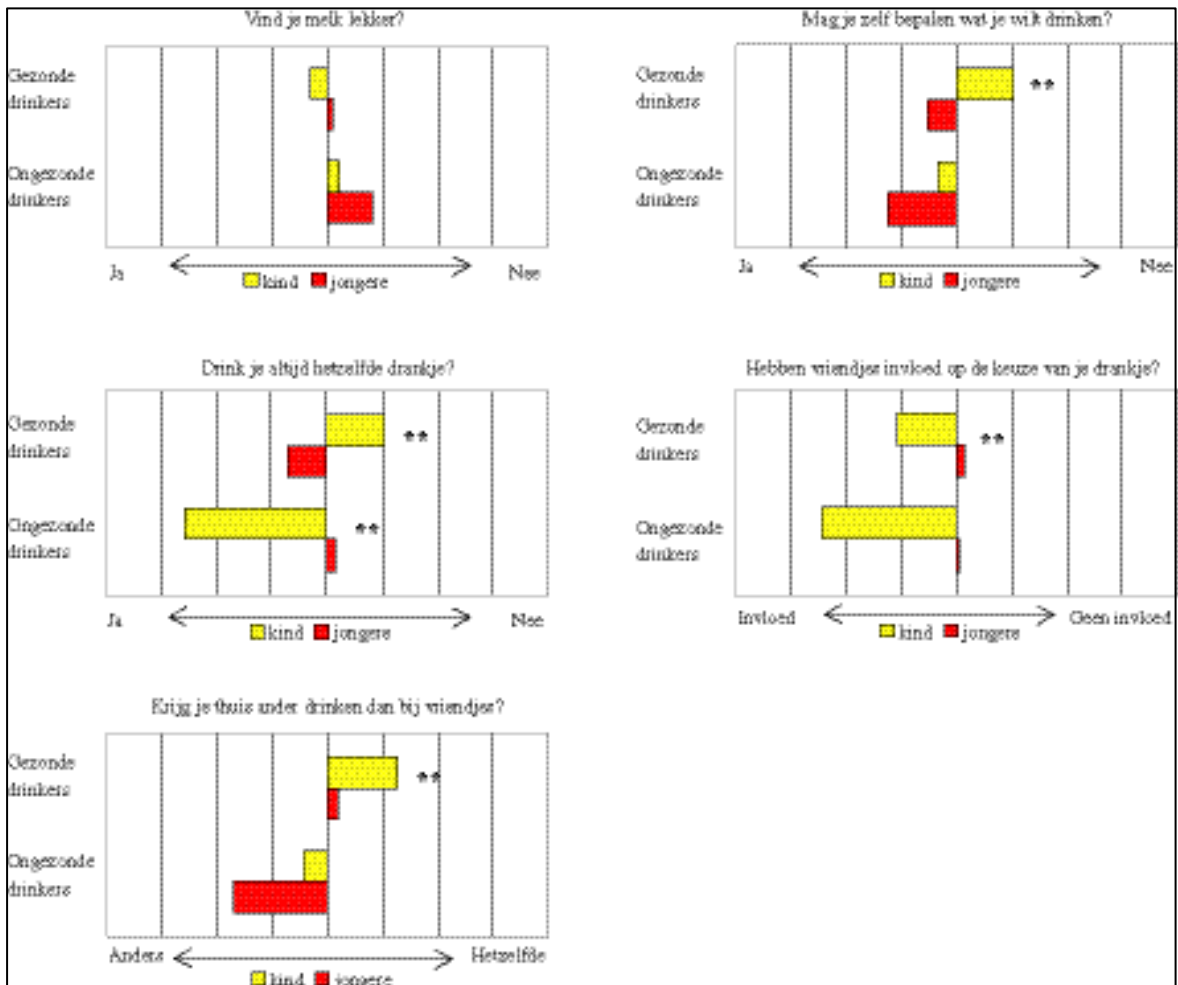
Lunch op school

In de onderstaande tabel staan de significantieniveaus van de verschillen in gemiddelde factorscore voor alle factoren van de kinderen voor de lunch op school.

Factor	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	t (2-tailed)	Sig. t
<i>Kinderen</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,002849	0,957592	0,388481	0,698892
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,06126	0,805273	0,713613	0,477945
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	2,619521	0,110255	1,076532	0,28555
4 Kind drinkt graag melk	0,270214	0,604901	0,091505	0,927364
5 Lekker dranken zijn ongezond	0,129509	0,720074	0,916203	0,362847
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	5,452915	0,02254	a) 2,149775	0,042207 c)
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	0,488881	0,486847	0,023932	0,980978
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,53526	0,466955	1,497667	0,138916 b)
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,269516	0,605367	0,521795	0,603534
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,301536	0,584747	0,851395	0,397583
11 Kind vindt melk lekker	1,503587	0,224413	-0,3282	0,74378
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,139803	0,709658	0,868195	0,388387
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	1,094395	0,299259	2,270841	0,026376 c)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	3,809792	0,055135	0,810457	0,420547
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	1,378023	0,244594	1,218768	0,227206
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	1,246917	0,265928	-2,90822	0,004187 c)
2 Kind let op ingrediënten drankje	2,727451	0,100729	-2,26735	0,024797 c)
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	2,162189	0,143538	2,021307	0,045027 c)
4 Kind drinkt graag melk	3,579831	0,060412	-1,98021	0,04951 c)
5 Lekker dranken zijn ongezond	0,254306	0,614799	3,799562	0,00021 c)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,164903	0,68526	-1,08007	0,281843
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	2,568913	0,111086	2,408435	0,017234 c)
8 Ouders vragen kind wat te kopen	1,446468	0,230991	0,776694	0,438563
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,31634	0,574655	1,507379	0,133817 b)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	3,777561	0,053816	3,65382	0,000357 c)
11 Kind vindt melk lekker	0,01374	0,906843	-1,19028	0,235817
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	1,290043	0,257852	1,233904	0,219168
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,386947	0,534853	-1,64936	0,101167 b)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,293109	0,589038	0,156288	0,876016
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	4,352743	0,038642	a) 3,405038	0,000863 c)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant verschil op 10% niveau; c) Significant verschil op 5% -niveau.

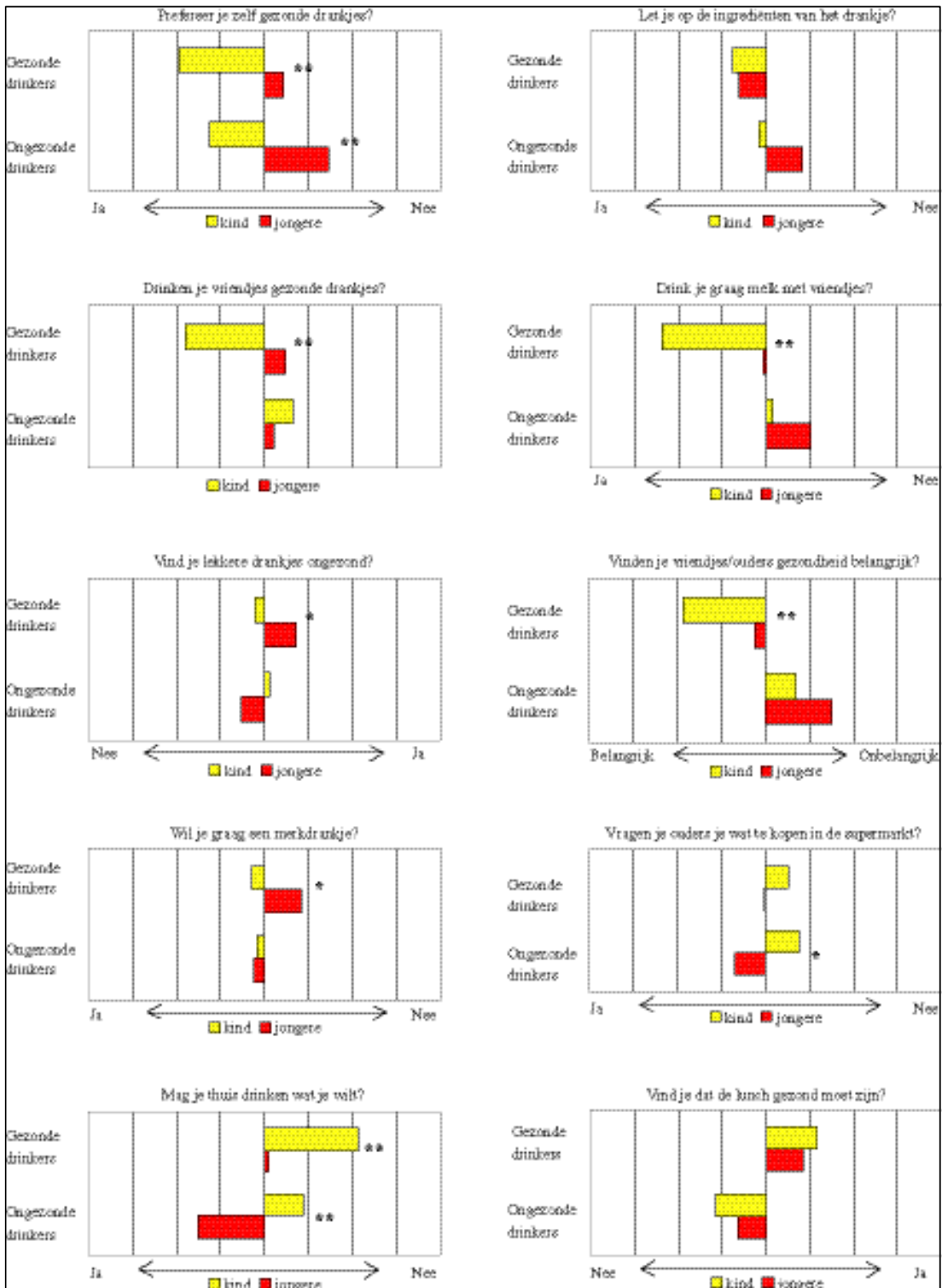

Na school thuis

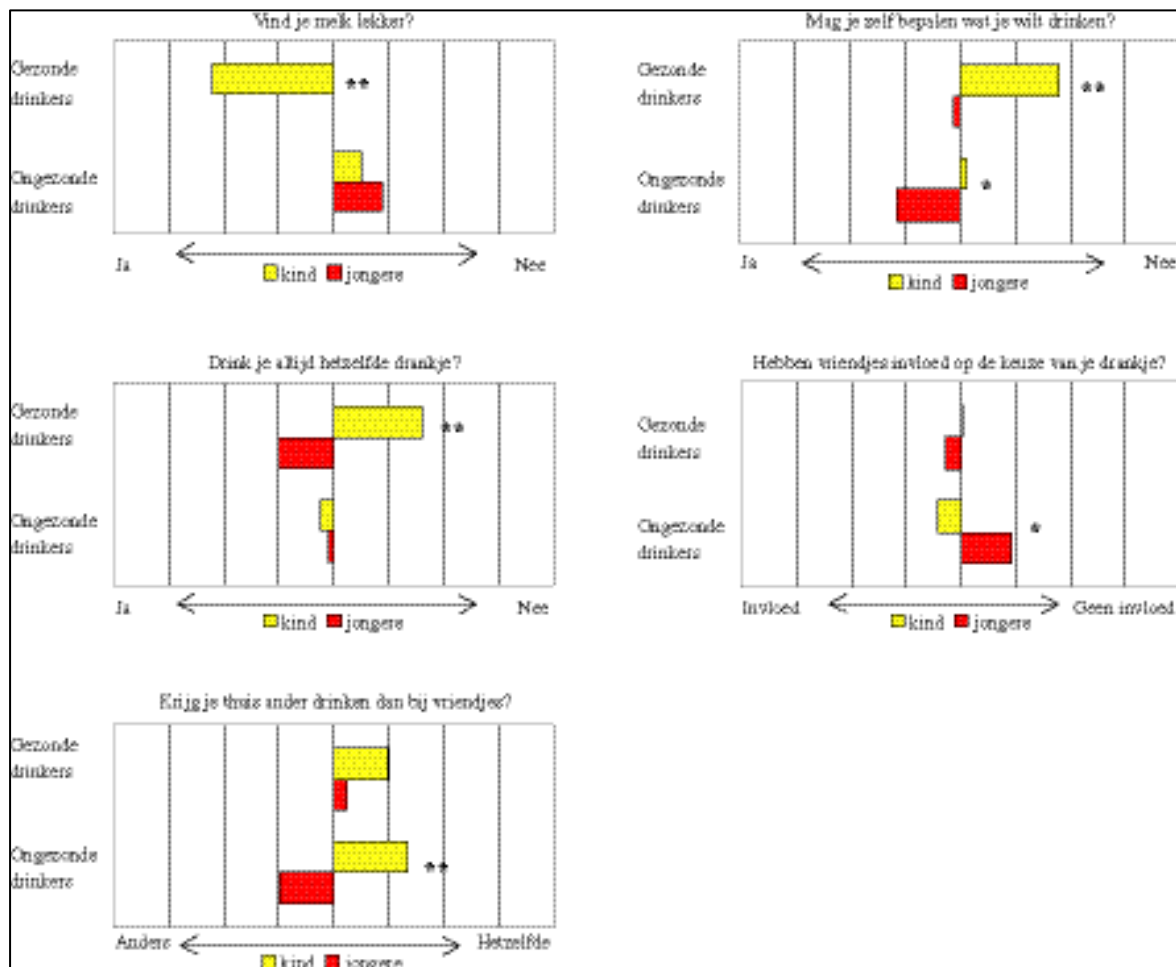
In de onderstaande tabel staan de significantieniveaus van de verschillen in gemiddelde factorscore voor alle factoren van de kinderen na de lunch thuis.

Factor	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	t (2-tailed)	Sig. t
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	3,477372	0,066024	-0,71677	0,475684
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,178107	0,674181	-0,54304	0,588674
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	0,006761	0,934683	-2,19984	0,030818 c)
4 Kind drinkt graag melk	0,208622	0,649135	-2,2685	0,0261 c)
5 Lekker dranken zijn ongezond	0,197159	0,658269	-0,32154	0,748671
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,000515	0,981954	-2,28571	0,025023 c)
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	0,36258	0,548846	-0,10582	0,916002
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,216301	0,643186	-0,21522	0,830163
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,026151	0,871956	1,092251	0,278129
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,979739	0,325363	2,073222	0,041497 c)
11 Kind vindt melk lekker	0,317255	0,574899	-2,75702	0,007281 c)
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,040375	0,841279	1,580963	0,117986 b)
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,707079	0,403019	1,676617	0,097673 b)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,029288	0,864566	0,428674	0,669357
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	0,469845	0,495117	-0,39101	0,696868
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	4,544471	0,03427 a)	-2,06905	0,039854 c)
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,472552	0,492628	-2,8303	0,005135 c)
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	1,471192	0,226618	0,593096	0,553801
4 Kind drinkt graag melk	3,623621	0,05843	-2,12925	0,034482 c)
5 Lekker dranken zijn ongezond	1,178684	0,278958	2,39677	0,01748 c)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	2,607083	0,107996	-3,27933	0,001231 c)
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	1,695328	0,194428	2,208504	0,028368 c)
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,704155	0,402413	1,256471	0,210441
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,228223	0,633377	3,625103	0,000368 c)
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	1,571732	0,211449	3,112104	0,002135 c)
11 Kind vindt melk lekker	2,868959	0,091892	-1,63424	0,103814 b)
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	0,466239	0,495529	2,128558	0,03454 c)
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	3,600504	0,059232	-1,89471	0,059603 c)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,147014	0,701821	-2,38706	0,017935 c)
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	0,037893	0,84586	2,377905	0,018373 c)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant verschil op 10% niveau; c) Significant verschil op 5% -niveau.

Na school bij vriendjes

In de onderstaande tabel staan de significantieniveaus van de verschillen in gemiddelde factorscore voor alle factoren van de kinderen na de lunch bij een vriendje.

Factor	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means	
	F	Sig.F	t (2-tailed)	Sig. t
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	0,02465	0,875702	-0,71011	0,480029
2 Kind let op ingrediënten drankje	1,12467	0,292613	-1,88628	0,063466 c)
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	0,905428	0,344652	-0,56667	0,572778
4 Kind drinkt graag melk	1,72216	0,193764	-1,31078	0,19428 b)
5 Lekkere dranken zijn ongezond	0,629359	0,43031	1,102508	0,274072
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	0,076009	0,783605	-0,29318	0,770268
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	2,917682	0,092109	2,985785	0,003912 c)
8 Ouders vragen kind wat te kopen	2,289073	0,134855	2,37046	0,020565 c)
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,374269	0,542697	1,117041	0,267852
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	2,981293	0,088707	1,105213	0,272906
11 Kind vindt melk lekker	0,137852	0,711563	-1,28406	0,203417
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	1,003117	0,320057	0,974994	0,332969
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,45682	0,501373	2,725339	0,008134 c)
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	0,115596	0,734894	1,789879	0,077861 c)
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	1,174661	0,282218	1,472262	0,145497 b)
<i>Jongeren</i>				
1 Zelf gezonde dranken nemen door kind	1,18885	0,276794	-1,93404	0,054433 c)
2 Kind let op ingrediënten drankje	0,676598	0,41168	-1,70757	0,089174 c)
3 Perceptie kind t.a.v. consumptie gezonde dranken vriendjes	0,332758	0,564649	0,316206	0,752156
4 Kind drinkt graag melk	1,244448	0,265873	-1,06575	0,287744
5 Lekkere dranken zijn ongezond	0,500179	0,480194	3,822758	0,000173 c)
6 Perceptie kind t.a.v. importantie gezondheid bij leeftijdsgenoten	3,958618	0,047911 a)	-0,6971	0,487067
7 Kind kiest zelf voor merkdranken	0,036478	0,848713	3,100784	0,002191 c)
8 Ouders vragen kind wat te kopen	0,603351	0,438164	1,383755	0,167882 b)
9 Kind bepaalt zelf wat het drinkt	0,665435	0,415559	1,224466	0,222129
10 Kind vindt dat lunch gezond moet zijn	0,690869	0,4068	1,933589	0,054489 c)
11 Kind vindt melk lekker	0,610598	0,435431	0,431989	0,666186
12 Kind mag zelf bepalen wat het drinkt	1,504548	0,221327	1,734718	0,084237 c)
13 Kind drinkt drankje uit gewoonte	0,447175	0,504404	-1,25716	0,210073
14 Perceptie kind t.a.v. invloed vriendjes	4,463668	0,035788 a)	0,571281	0,569
15 Houding kind t.a.v. consumptie leeftijdsgenoten	6,885019	0,009321 a)	4,476119	0,000027 c)

a) De varianties in de groep gezonde dranken en de groep ongezonde dranken zijn niet aan elkaar gelijk. Bij de T-toets wordt dus uitgegaan van ongelijke varianties; b) Significant verschil op 10% niveau; c) Significant verschil op 5% -niveau.

